

Sbohem, Ivane

Ivana Kmínka jsem poznal přesně před třiceti lety, na jarním pardubickém Parconu 1983. S Jardu Pořízkou z boskovického sci-fi klubu (tak personálně nepatrného, že mně myslím v Praze nikdy neuvěřili jeho existenci – přestože existoval) jsme tenkrát získali ubytování na pardubické koleji VŠCHT. Kde, když jsme do pokoje otevřeli, už v dubnovém odpoledním slunci pospával o pár let starší chlápek s bathem. Seznámili jsme se, to šlo tenkrát, za totáče, rychle, a on, Ivan, mluvil tak, že Jarda pak nakonec bokem řekl: „Ty vole, on to vyhraje.“ Byla míněna soutěž o nejlepší povídku Parconu, kterou potom Ivan taky, jak bylo předpovězeno, vyhrál s povídkou „Syntamora zasahuje“.

Snesli jsme to, i když to nebylo lehké! Když ho dnes před sebou vidím, přesto si navzdory všemu vzpomínám víc na to, čím mě brzo potom dojal: začali jsme si psát, já jsem mu posílal své fanziny, on mně své povídky, a při tom jsme si někdy v létě 1983 slíbili, že až na podzim nastoupím zas do Prahy do čtvrtáku na právech, sejdem se: na kolej Hvězda, kde jsem měl bydlet, to měl od sebe z Břevnova relativně kousek. Pak jsem jednoho dne na tu kolej nastoupil, venkovan s jitrnicema v kufru, nešťastnej z toho, kde po prázdninách znova sedím – a vtom, jako princ z pohádky, se ve dveřích pokoje objevil Ivan! Dodnes nechápu, kde se tam tenkrát vzal, ale nekecal, dodržel slovo a přišel! Stal se tím mým vlastně prvním kontaktem do fandomu, to i se Zdeňkem Rampasem jsem se poznal až pár dní potom.

V břevnovské Liborově ulici, kde bydlel, pak Ivan v osmdesátých letech pořádal takzvané dvorečky, setkání scifistů na dvoře jejich baráku (v létě) nebo vevnitř v bytě s okny do ulice (jindy). Mně z nich ještě víc než to první utkvělo v paměti to druhé. Ať se v Kmínkovici minibiobýváku vedla řeč o čemkoliv, vždycky tam hrála hudba, pouštěná z cívkového magnetofonu. Jednou, když jsme takhle většinu noci nad vínem zas proposlouchali spousty kytarových sól, jsem se díky Ivanovi dozvěděl, o co jde: To je přece Frank Zappa! Rock je od té doby pro mě hudbou noci, díky za náznak, Ivane! Už nikdy, d'áble, nebude možné pustit si třeba „Chunga´s Revenge“ bez vzpomínky na Tebe.

Ivan byl původní profesí chemik – i laik chápal, že prominentní. V roce 1989 se díky tomu dostal na několik měsíců na práci do Ameriky. Když přijel zpátky, přivezl mimo jiné videokazetu s klipem Petera Gabriela „Sledgehammer“ (tím, co v něm tancují zmražená kuřata: pozoruhodné, myslel jsem si tenkrát a myslím si i dnes). A dovezl i spousty příhod, ze kterých jsem se na dálku snažil chytat, co je to Amerika: třeba když v kavárně Slávie vyprávěl, jak na prvním výletě Kalifornií v cadillaku z půjčovny přejel někde v horách nedopatřením jelena. Trapné – ale to je (v oné nepředvídatelnosti) Amerika! Později, když jsem si tam sám poprvé sednul za volant, jsem si v duchu říkal: Nesmíš, hlavně nesmíš, vole, přejet jelena ani nikoho jiného, Ivan to říkal.

pokračování na str. 6

Obsah

Sbohem, Ivane	1	O stříbřitělesklý halmochron	14
Čtenářův průvodce po Interkomu	2	Zvídavost – jev přírodní,	
Hvězdný bulvár	3	nebo kulturní?	16
Třicet let s Ivanem Kmínkem	6	Třeštění letitého popularizátora	19
Ale přece jen v těch stopách šel...	6	Proudové šilenství	16
Občas se něco chytí a zůstane	7	Utopie tady a hned, aneb Jak na to	17
Zemřel Ivan Kmínek	7	V otroctví memů. Nebo ne?	18
Počátkové české fantasy	8	Něco je jinak	19
Vilma Kadlecková: Mycelium I	9	Martinus Cena Fantázie	20
JP + LF	10	Povídka Istroconu 2013	20
XB1, časopis a web	10		
Rozhovor s Janem Poláčkem	11	Příloha: Vznik fandomu a „realistická	
Vnitřní záležitosti Connie Willisové	14	fikce“ Jana Hlavičky a Ivana Kmínka	

Ivan Kmínek na Dinoconu

Čtenářův průvodce po Interkomu

K obsahu tohoto čísla

Je tu podzim, smutnější než obvykle, ve stále se rozšiřujícím seznamu ztrát Československého fandomu přibýlo jméno Ivana Kmínka, v tomto Interkomu jsme shrómáždili vzpomínky několika Ivanových přátel, ale chybět bude daleko více lidem, jeho rodině zvláště.

V tomto čísle pokračujeme v přetiskování teoretických prací bakalářkou *Vznik fandomu a „realistická fikce“ Jana Hlavičky a Ivana Kmínka* od Jana Czechaczka. Ivan se vydání nedožil, ale alespoň se s jejím autorem sešel na letošní Akademii SFFH.

Do podzimních chmur zapadá i vydání knihy Jana Poláčka *Příběh spalovače mrtvol*, na straně 11 najdete rozhovor Borise Hokra s jejím autorem a o pár řádek níže autorův medailonek.

Blíží se vydání dalšího dílu pentalogie Vilmy Kadlecké *Mycelium*, je možné, že do té doby ani nestihneme vydat všechny recenze Jantarových očí, které bychom chtěli, ale rozhodně se o to snažíme, tentokrát přetištěním textu Karoliny Francové na straně 9.

Podzimní porada SFK

je již za pár dní, začíná 18. října (jedenáctý den 19. 10.) a opět na tradičním místě v penzionu Pohoda v Březové nad Svitavou. **Zdeněk Rampas**

Příběh spalovače mrtvol

Jan Poláček možná nepatří k mediálně „nejprofláklejším“ jménům české literatury, ale rozhodně patří k těm nejzajímavějším. Má za sebou úspěchy na poli fantastiky (jeho román *Spěšný vlak* Ch.24.12. si vysloužil v roce 2010 cenu Akademie za nejlepší domácí román) i na poli mainstreamu (v roce 2000 si odnesl Cenu Knižního klubu za knihu *Spánek rozumu* plodí nestvůry).

Nyní, po třech letech očekávání, vydává novou knihu. A opět jinou než předchozí tituly. Věnuje se totiž Ladislavu Fuksovi. Ostatně, křest napůl faktografického *Příběhu spalovače mrtvol* byl spojen s Fuksovým výročím a křtem reedice slavného psychologického románu *Příběh kriminálního rady*.

Zdánlivě odkud se tak vynořil titul, který by nikomu, kdo to myslí s českou literaturou vážně, neměl uniknout, protože Jan Poláček, sám vybroušený stylista a vpravdě, vám bude více než jen zasvěcený průvodcem po Fuksově díle a životě:

„Má kniha zachycuje těžká období Fuksova života. Vychází z reálií a Fuks v nich promlouvá jako postavy v jeho románech či slovy pronesenými v dobových rozhovorech. Vznikl příběh člověka, který se zcela rozpustil ve svém díle,“ říká Jan Poláček.

Boris Hokr

Vznik fandomu a „realistická fikce“ Jana Hlavičky a Ivana Kmínka

Na tomto místě chci velmi poděkovat doc. PhDr. Bohumilu Fořtovi, Ph.D., za velkou vstřícnost a cenné rady, které mě při psaní této práce vždy posunuly správným směrem. Dále bych chtěl poděkovat Ing. Ivanu Kmínkovi, Csc., za ochotu a cenné informace, které mi pomohly orientovat se v jeho díle. Můj velký dík patří RNDr. Zdeňku Rampasovi, doživotnímu prezidentovi Československého fandomu, za cenné informace, které mi pomohly orientovat se ve světě Jana Hlavičky, a za technické zázemí: poskytnutí jinak nedostupných fanzinů a povídek, bez nichž by dílo Ivana Kmínka nikdy nebylo kompletní. Nakonec musím velmi poděkovat Michaelae Rampasové, která mi ochotně okopírovala desítky stran textů, které by se ke mně jinak nedostaly.

Jan Czechaczek

interkom

INFORMAČNÍ SERVIS ČESKOSLOVENSKÉHO FANDOMU

číslo 9/2013 (286)

Adresa redakce:

INTERKOM

Letecká 6,
161 00 Praha 6,
Česká republika

e-mail: zrampas@gmail.com

<http://interkom.vecnost.cz>

Šéfredaktor:

Zdeněk Rampas, MCL

Grafická redaktorka:

Kristýna Benediktová

Redakční kruh:

Richard Klíčník a Michaela

Autoři tohoto čísla:

Ivan Alákša, Joanna Czaplińska,
Jan Czechaczek, Karolina Francová,
Eva Hauserová, Boris Hokr,
František Houdek, Petr Kaufner,
Pavel Kosatík, Jan Kovanec,
Jan Křeček, Julie Nováková,
Richard Podaný, Zdeněk Rampas,
Jan Vaněk jr.

Sponzoři tohoto čísla

Jan Haberle
Daniela Kovářová
Jiří Doležal

Vychází nepravidelně.

Uzávěrka tohoto čísla
byla dne 8. 10. 2013

ISSN 1212-9089

Všechny články a recenze

© INTERKOM

Hvězdný bulvár

Odposlechnuto

Šestiletá Karolínka na prosecké pouti:

Kája: Jé, dobrý den, můžu se s Váma vyfotit?

Karel: No jasně, pojď.

Maminka: Karu, víš vůbec, kdo to je?

Kája: No přece Karel Švancnbenk.

Všichni okolo: smích..

Kája: Já myslela, že jste jenom v televizi.

Všichni okolo: smích..

Kája: My jsme chtěli, abyste byl prezident.

Karel: To já taky.

Lidé potřebují jistoty.

Bohuslav Sobotka

V tomto světě není nic jistého – kromě smrti a daní.

Benjamin Franklin

Státní svátky ČR: 1. vražda, 2. vznik již neexistujícího státu, 3. upálení, 4. dva chlápci, co vyvinuli řeč, kterou nemluvíme, a písmo, kterým nepíšeme.

... mám známou, která si přečetla knihu. O tom, že největší zlo v dějinách nebyl mor, ani třicetiletá válka a dokonce ani francouzský existencialismus, ale cukr! **Robert J. Hřebíček**

Koukám, že standardem ve filmech se začínají stávat krásní muži a drsné ženy. **Václav Voříšek nad filmovou rubrikou nového čísla Pevnosti**

● **26. srpna** okolo oběda posílám minulé číslo IK do tiskárny a v podvečer se v Časlavské setkávám s Honzy Vaňkem jr. a Macháčkem, ten mě překvapil podrobnou znalostí Mycelia a dotahováním podobnosti s jedenáctým zářím ad absurdum. Jestli jsem to dobře pochopil, interpretoval Jantarové oči tak, jako by autorka přijala tezi, že útoky zorganizovala CIA. Což mi přišlo trochu mimo, protože kniha je snad i o tom, že jedna z těch věcí, odehrávajících se v skrytu, je, že tragédii na Gany-médu ve skutečnosti vyvolalo teokratické vedení Ōsse. Vlastně bychom mohli hledat paralelu v tom, že by zde oficiální výklad nebyl pravdivý, ale to je právě dle mého příklad dotahování paralel za hranici autorského záměru. Zajímavější mi přišlo tvrzení, že jediný poctivě věřící v knize je Lucas, viz nábožná scéna při pohledu na hvězdy z paluby Trevisovy lodi.

● **29. srpna** zastihnu U Kruhu Frantu Novotného a Vlád'u Němce, ten mě upozorňuje na některé prvky reformy CKČ, které znesnadňují život účastníkům se autorům.

Večer se probírám výstřížky z novin a časopisů z osmdesátých let od Pavla Poláčka a Jardy Olši, jr., ale jde to stále hůř, půjdu si opatřit nové brýle.

● **31. srpna** sleduji film Královna Alžběta: Zlatý věk a vychutnávám si mazanost scénáristů, jak vyřešili odvěký problém s tím, jak milovat Alžbětu a nezavírat oči před tím, že připravila o hlavu jinou křesťanskou panovnici. Sir Francis Walsingham zkrát-

ka narazil na důstojného soupeře, ale víc neprozradím, co kdybyste se na film ještě chtěli podívat.

Den, kdy zemřel Ivan Kmínek

● **3. září** jdu s Honzou Poláčkem a Tomem Kropáčkem na udílení cen Knižního klubu, doufal jsem, že tam potkám odborníka na brak Pavla Janečka, který je v porotě, ale letos se omluvil.

Slávu opět uváděl Tomáš Hanák, kupodivu si už nedělal legraci z češtiny generálního ředitele, ale nikdo mu neřekl, že tašky s vítěznou knihou se letos fasují předem, čili napínat přítomné tým, kdo letos získá (na 100 000 čerstvě navýšenou) prémii nebyl dobrý nápad.

O hudbu a zpěv se postaralo těleso Jelení loje, dívčí trio+zpívající harmonikář, ode mne mají ***** z 5. Zvítězila autorka, která napsala generační příběh žen z Valašska (inspirováno vyprávěním babičky a dalších žen z venkova), něco jako Žitkovské bohyně, ale bez bohování, ale byl tam přece jen zmíněn i nějaký našinec, kniha Dareka Šmída Superpěra sice nezískala cenu KK ani prémii, ale měla by vyjít do Vánoc.

Při předávání cen a pak na rautu jsem narazil na Borise Hokra v tyrkysových střevících, Pavla Weigela, Jirku Vlčka, Lubora Faltejska a Terezu Dubovou, asistentku Kristin Olsonové, seznámil jsem s ní Jirkou Vlčkou, který si stěžoval na problémy se sháněním práv pro e-knihu.

Večer jsem si všiml Homelandu na ČT2, ta Draky teda jede, to se nedá stíhat :-)

Večer najdu v poště mail od Evy Hauserové:

Díky za Interkom – ty články Franty Houdka mě docela inspiroují, ze své nynější praxe bych mohla sepsat úvahu, která by na to navazovala, něco jako „sociální inženýrství v praxi aneb utopie snadno a rychle“ – všechny komunity ekologů se totiž snaží vymyslet a vytvořit něco, co by přesahovalo to tupé konzumno a jednotvárné nutné střety o zisky, teritoria, zdroje a moc – a je jasné, že lidstvo musí pokračovat v jakémsi „sebeuměrnění“, které už stejně do značné míry provedlo, ale evidentně ne dost.

Metody jsou třeba: hulení marjánky (pak se všichni vzájemně milují), zenové meditace (splyneš s vesmírem, dosáhneš osvícení a nějaké hmotné věci jsou ti buřt), hlubinné ekologická cvičení (to je podobné), povinné „vyřkávací“ schůzky kolektivu, kde si lidi dvakrát týdně všechno, ale úplně všechno povědí, aby mezi nimi nezůstalo ani smítko nedorozumění, možná i vegetariánství, veganství a raw strava (to vše údajně ubírá na agresivitě), Non-violent communication, Holistic leadership... a tak dále. Mám to napsat?

(Nakonec to dopadlo trochu jinak, než jsem čekal, ale také zajímavě, viz strana 17.)

● **4. září** od Pagiho se dovidám, že zemřel Ivan Kmínek, pak mi volá Ivanova přítelkyně Daniela, a už nemůže být žádná naděje, že jde třeba o nějaký omyl. Podle Danielina přání informuji scifistickou obec, velmi pěknými články na smutnou zprávu reagovali Honza Vaněk, jr., Richard Podaný, Pavel Kosatík, Joanna Czaplińska, viz strana 1 a 6.

● **5. září** v běhu navštívím Epochu, tedy hlavně Zdeňka Pobudu, a pak U Kruhu s Frantou a Michaelou zapíjíme Ivana.

● **8. září** na NYXu v reakci na recenzi Ivo Fencla na Neviditelném psu: *Stejně je to legrační. Mycelium je největší českou literární (v rámci fantastiky) událostí roku. Je pozoruhodné, kolik lidí Vilmu – a jak snadno – přivítalo zpět jako dlouho ztracenou a znovuobjevenou královnu žánru, na kterou už dávno čekal prázdný trůn, zbožňující davy a vyhladovělé publikum...* Mně to až tak nečekané nepřišlo, letití čtenáři SF/F ještě mají představu o věcech, jako je vznešenost, vděk, krása a ušlechtilost (nesmíme měřit a soudit jen podle internetové lůzy).

Večer rozesílám tiskovou zprávu: Minulý týden zemřel jeden z největších českých autorů science fiction **Ivan Kmínek**, poslední rozloučení s autorem *Utopie, nejlepší verze* proběhne v úterý dne 10. září 2013 v 15.15 hodin v obřadní síni krematoria v Praze – Motole. (V příloze najdete stručnou rekapitulaci životního díla zesnulého z pera Jana Vaňka jr.)

● **9. září** v RUR, se Filip omlouvá, že se nedostane na rozloučení s Ivanem Kmínkem. Honza si dělá šfavnaté (překladatelsky) výpisky z Padesáti odstínů něčeho, které ležely na pultě. A Bidlo, který přečetl článek Daniely Kovářové *Otec biologický a matrikový*, kde si žena, aby zabránila otci ve styku s dítětem, vzpomněla, že je vlastně daná v Německu, a náš soud může zapsané v rodném listu, na matrice a roky platícího alimenty (podle jindy ale zase docela rozumného pravidla = otcem je vždy manžel) poslat k čertu. Bidla napadlo, zda by mu nepomohlo, kdyby žádal zpět zaplacené výživné, zeptal jsem se na to Daniely a ta pravila, že spotřebované výživné se nevrací, ale mohl by žalovat dotyčného německého manžela, který ani neví, že se jeho manželce, kterou roky neviděl, narodilo dítě, aby mu alimenty refundoval on :-). Zdá se, že alespoň tyto zákony jsou opravdu domyšlené.

● **10. září** se jedeme do Motola rozloučit s Ivanem Kmínkem. Koupili jsme s Michaelou kytici se stuhou, na které byl nápis *Děk za Utopii, scifisti*. Během cesty se rozpršelo, tak jsme už s deštníky vytvořili hlouček smutných scifistů: postupně dorazili Honza Hlavička, Franta Novotný, pak Eva Hauserová se Sančou, Slávek Švachouček, Richard Klíčník, Jirka Doležal s Jarkou, Petr a Inka Hanušovi a Jarda Veis, který pak přecházel od skupinky scifistů ke skupině z Reader Digestu, ze skupiny chemiků jsme neznali nikoho. Obřadník, který přečetl velmi pěknou pohřební řeč, měl trochu problém s delšími neznámými slovy, ale my jsme věděli, že když mluví o civilistech, znamená to scifisti, doufám, že by to pobavilo i Ivana. Po obřadu jsme se šli na chvilku vzpamatovat do Starého pivovaru, Vilme se tam velmi líbilo, možná zde uspořádá nějaký křest.

Honza Vaněk, jr. pak vyrazil k Ricarderonovi, kde spolu mudrovali o životě, a když R. pronesl, že přes vše stále souhlasí s Candidem: že žijeme v nejlepším z možných světů, otevřel Honza Ivanovu knihu a přečetl motto: *Optimista prohlašuje, že žijeme v nejlepším z možných světů. Pesimista se obává, že je to pravda. Vót synchronicita*.

● **11. září** před dvanácti roky cítili tisíce lidí podobný žal jako my včera. Ale mohli si pomoci vztekem. Moc jsem naše média nesledoval, ale mám dojem, že si na masovou vraždu spáchanou muslimskými fanatiky uložila bobříka mlčení (nejdřív jsem napsal myšleni, ale to možná také, asi freudovský překlep).

Čtu *Druhé letadlo* od Martina Amise, 14. esejů a povídek (první tři dokonce z Guardianu, to když ještě kritizoval jak islamisty tak Bushe, ostatní hlavně z New Yorkeru a Timesů), snad o tom něco napíšu, ve stručnosti ale doporučuji. Já vím, že to vydal Volvox Globator, ale tahle kniha ještě ujde, občas nesmyslnou větu pochopím z kontextu a je jich tam jen pár. Jestli bude místo a čas, podělím se s několika citáty.

To, že se nějaké učiliště nazve náboženské, pro většinu naší předposrané žurnalistiky automaticky znamená, že je nekritizovatelné, jen u Amise jsem našel pregnantní charakteristiku žáků pakistánských madras jako nezaměstnatelných fanatiků (byť ve větě kritizující politiku USA).

A Šaman dnes konečně vydal v Šamanově doupěti recenzi na *Jantarové oči*, zřejmě si ji šetřil na toto datum, recenze je sice trochu jednoznačnější než dilo samo, ale to už tak u velkých knih bývá, že v každém probouzí něco trochu jiného, každý je samozřejmě čte jinak a něco jiného v nich najde.

● **12. září** vyrazíme na seznamovací recepci nového Korejského velvyslance, pořádanou na podnět Jardy Olši jr. Na pozvánce stojí: Dres Code: Formal, zrecykluju oblek z Ivanova pohřbu :-). Ricarderon sice straší, že Formal znamená smoking s motýlkem, ale jde o to, jestli to vědí i Korejci :-). Cestou potkám Jeleňu, která mi vypráví o chystaném Ateistickém conu, a pak spolu jdeme ke Kruhu, kde již dlí Franta Novotný. Vzpomínáme na Ivana Kmínka a Franta jej charakterizuje jako bludnou duši, stále něco hledající, nikdy alespoň na chvíli spokojenou, i testování drog, kterým nikdy ani na okamžik nepropadl, byla součástí jeho nekončícího a tedy neúspěšného hledání.

Z rádia zaslechnu něco o Obamově snaze zasahovat do konfliktu v Sýrii, a mě napadla taková analogie: co kdyby se evropské velmoci otřesené hrůzami napoleonských válek (jako Západ po první a druhé světové válce) na Vídeňském kongresu rozhodly (jako Západ po Norinberském tribunálu), že je třeba podporovat mír a nějakou tehdejší dobu dnešních lidských práv. A padesát let potom v Americe vypukne občanská válka vedená i proti civilistům, občas metodou spálené země. Jak by dnes vypadal svět, kdyby tehdy Británie a Francie naložily na své loďstvo německé a ruské vojáky a jeli chránit civilisty do USA?

Je tu šestá, a vyrazím do Akademie, kde Richard Klíčník s Jaroslavem Rónou křtí Poeova Démona zvrácenosti. Tam se k nám přidal ještě Milan Gelnar, a společně vyrazíme do rezidence korejského velvyslance. Protože začalo pršet, bylo v okolí Václaváku nemožné sehnat taxíky, a tak jsme se vydali na cestu MHD. Bohužel jsme si vybrali stejný autobus jako anonymní psychotik, který, když řidič nezastavil, kde by on rád, začal naše vozidlo demolovat. Nakonec jsme se ke Kazance dostali jen se čtvrt hodinovým zpožděním, ale (někteří, jmenovitě zvláště Ricarderon) docela promokli.

Vedle Jardy Olši, jr. jsem tam v suchu a teple našel Filipa Škábu, později i Miloše Podpěru a Ivanu Bozděchovou, která mě seznámila s Michalem Ajvazem. Pobavil mě proslov nového ambasadora, kde vedle zvyšujícího se počtu letů Soul-Praha připomněl, že má tu čest bydlet ve vile, kde žil 10 měsíců Alexander Dubček a dvacet let Gustáv Husák.

● **13. září** jsem při doplňování Legie.info narazil na to, že jeden z autorů soutěže **0 nejlepší vědeckofantastickou povídku** (Sedmička pionýrů, 1983; hled'me, máme výročí), kde se poprvé projeví Ivan Adamovič nebo Vilma Kadlečková a další, později napsal fantasy ságu, napadlo mě, zda to nebyl onen zpronevěrečný městský úředník, jeho jméno také začínalo na B. Ale Borkovec to nebyl, je z trochu jiné generace o cca 10 let mladší.

A mezitím v Plzni fanoušci, co ještě umějí trochu žít, slaví Pátek 13., tedy Pivocon, ach jo.

● **14. září** propuká pražská Muzejní noc; nechám se odvléci na výstavu Monarchie do Národního muzea v bývalém parlamentu, je to nejbližší k Metru :-). Po cca stominutové frontě jsme uvnitř, kde se nás naštěstí ujala Klára Smolíková a nasměrovala nás na nejlepší prohlídkovou trasu. Jiného sciistu jsme při následujících dvou hodinách prohlídky výstavy a prostor bývalého Federálu nepotkali.

● **17. září** se s Michaelou vydáváme na křest knihy Příběh spolačce mrtvol. V pěkném prostředí Café Černá labuť v osmém patře paláce jsme mohli jen litovat, že na terasu s výhledem na okolní střechy a snad i na Petrské náměstí, kde stojí rodný dům Ladislava Fukse, se odvážili jen otužilci.

Sešla se zde početná skupina lidí z Albatrosu, pár zájemců o knihu a banda sciistů, pravda trochu skromnější než obvykle. Po dlouhé době jsem viděl Honzu Poláčka s rodinou, Egona Čierneho s paní Jarkou, Kryštofa Kudláče, seznámil jsem se s Vendulou „Vlčačkou“ Brunhoferovou, pak dorazili Klímovi, Sanča, Honza Vaněk, jr., Boris Hokr, Tom Kropáček s manželkou Ivanou, která před lety pořídila fotografie Fuksova bytu, jedna z nich je i na obálce Honzovy knihy.

Pořad uváděl spoluautor knihy Fuksových pamětí *Moje zrcadlo a co bylo za zrcadlem* Jiří Tušl. Zajímavě na Ladislava Fukse vzpomínal další jeho přítel Radko Tobičik. Bohužel notebook, na kterém bylo připravené pásmo hudby a fotografií, upadl do zaheslovaného režimu spánku a dokud se jeho majitelka nevrátila z joggingu, tak se muselo improvizovat, což na Honzu, kterého v polovině večera odvolávali kvůli natáčení v TV, nepůsobilo zrovna pozitivně, naštěstí vše přežil, takže jej to nejspíš zocelilo. Nakonec to byl celkem příjemný večer.

Mně se povedl pěkný vtípek, když jsem se ujišťoval, že jediná přítomná blondýna, vedle které stojí indiánský manžel, je opravdu Daniela Iwashita.

● **18. září** jsem dostal mail od Borise Hokra, asi jsem mu včera utkvěl v paměti. Nejspíš pro nějakou předmluvu ze mne páčil vzpomínání na postavení české fantasy v devadesátých letech. Trochu jsem se rozepsal, a protože tuším, že z toho použije tak jednu větu, oblažím vás svým textem na straně 8.

● **19. září** je u Kruhu k vidění nová obálka nového vydání Valhaly, Franta je spokojen :-)

Milan Fibiger lká nad tím, o kolik je Verneův *Vynález zkázy* vizuálně chudší než Zemanův film. Těšil se, co všechno namaluje, ale bude-li se držet striktně předlohy, bude to ilustračně celkem nevýrazná kniha.

● **20. září** první řádný Klímovský večírek po prázdninách, tentokrát s řeckou tematikou, ať jsou ty dovolené alespoň k něčemu užitečné, Honza Vaněk jr. dovezl tříkopečkovou zmrzlinu

na řecké motivy (s vlašskými ořechy a medem), Líba dvě lahve retsiny, Vilma navařila nestylovou dýňovou polívku a masové kuličky a kreace z čočky (veeeery hot). Za Řecko jen tzatziky a státní dluh. Milena dodala olivový džem, ouzo a plněné červené papričky. Jolana musaku, jestli se nemýlím.

Richard Podaný se omluvil, že si těmi dvěma týdny zdravějšího životního stylu v Provence nějak rozhejbal tělo, a než si několika šichtami u PC opět přivodí normální kvazimrtvolnou ztuhlost bederní, krční a jiné páteře, musí sedět doma.

Ale i tak se nás sešlo dost, musíme začít počítat dvě starší Klímovic ratolesti a Edu jr., kteří již nepaří o patro výš s mrhaty. Ty dodali Karolina Francová, která přijela z Liberce s dětmi a manželem Pavlem, Milena a Rámišovi, takže patro demolovalo, odhaduji, šest holčiček a Kristián. Julie, Satai a Karolina si uprostřed večírku vytvořili něco jako spisovatelký workshop, už se zkrátka dlouho neviděli. My spíše s Pavlem probírali práci policie v těchto zajímavých časech.

Někomu se může zdát pěti hodinový večírek dlouhý, zvláště po nešťastníky, kteří před tím 5x navštívili pracovní proces, ale když se to rozpocítá, tak na jednoho hosta máte tak 10 minut za celý večer (sešlo se nás přes dvacet). Když okolo jedenáctě usnul Bidlo pod stolem, začali se starostlivější rodiče shánět po svých předškolních dětech a večírek se začal redukovat.

Zapamatoval jsem si, jak mi Ivan Hranička líčil, že čte GEB takřkajíc přes hudbu, že současně proniká do textu i do odkazované Bachovy hudby, kterou si přehrává. A Líba mi řekla, že autor monografie o Ladislavu Fuksovi Erik Gilk je její spolužák, musíme ho pozvat, až bude v Praze.

● **21. září** si ráno gratuluju, jak jsem moudře dávkoval medovinu, 6 druhů pomazánek a salátů, masové kuličky, musaku, dort, a již od rána pilně a s radostí pracuji. Pak jsem byl ale vytažen na výstavu *Jak chutnalo za monarchie* o stravovacích návycích teď již v předminulém století v letohrádku Kinských a opravdu nevím, zda mě dorazila výstava, neskutečně bordelářská MHD, dehydratace, přehřátí či četba *Mrtvého v parovodu*, ale když jsme po výstavě konečně doputovali na Atea-con, kde jsme narazili na Julii, Sataie, Roberta Rameše a Toma Petráška (další známí byli na přednášce o tom, zda byl Ježíš vymyšlený), tak se mi začala motat hlava a udělalo se mi docela zle. Takže jsem odvolal poslední bod denního programu, totiž návštěvu u Jardy Olši jr., a vydali jsme se s Mišou domů. MHD se znovu vyznamenala, ale nepodařilo se jí mě zabít, takže mě vlastně posílila.

● **22. září** se u Olšových neúspěšně pokouším o instalaci tiskárny, ale ta, když už někdo má ještě Windows XP, předpokládá alespoň SP3 :-)

● **23. září** z Čáslavské razím za Honzou Hýskem, Ivan Kmínek mě tak vyděsil, že se snažím nic moc neodkládat, po nedělní zdravotní epizodě na Atea-conu ani nevím, zda spíš kvůli mně či Honzovi.

● **24. září** zajdu na vernisáž výstavy Soul město obehnané hradbami, bohužel pro příliš dlouhé úvodní ceremonie a vystoupení dětiček z Petřin odcházím předčasně, abych okouknul hrob Ladislava Fukse v den jeho devadesátého výročí, ale tam se zase dostanu až na poslední chvíli. :-)

Zdeněk Rampas

pokračování ze str 1

Byl životní realista. V tehdejším fandomu těžký život, jediný normální člověk mezi Marfany. Ale Ivan jako jeden z mála z nás nejenže realitu uznával, ale jako realista i psal svou sci-fi. Snad to nezní nesrozumitelně. Vzpomínám si, že jsem tenkrát nad jeho povídkami často frflal, protože se mi zdály málo romantické: nelítalo se tam hlubokým vesmírem dost hluboko a obyčejně se tam nelítalo vůbec nikam. Z těch povídek, odehrávajících se často v panelácích, vyplývalo, že život vždycky byl, je a bude poněkud ubohý. Takže když o tom dneska dumám, nejsem si vlastně jist, co Ivan mezi námi všemi fandomovými blázný pohledával. Většina z nás si asi myslila, že odněkud přiletí něco extra. To Ivan nečekal.

Nudil ses mezi námi, Ivane? Mně se navzdory všemu zdá, že možná ne. Vždycky sis zapálil cigáro, nahodils nějaké skeptické téma a pak už jenom poslouchal, když jsme ti je, my romantici, začali vyvracet. A (nežlob se): občas ti při tom uštěvávalo, že žádný skeptik ve skutečnosti nejseš, že jseš taky romantik jako my, jenom převlečeně.

Nechápu, pročs umřel. První větší nedorozumění mezi námi. Ale já fakt věřím, že to zas jednou skepticky probereme, nekecám! Pustíme si Zappu a se Zdeňkem, Frantou, Ivanem, Georgem a všema, co tam s náma přijdou, všechno vyřešíme jako vždycky. Díky, Ivane!

Pavel Kosatík

Třicet let s Ivanem Kmínkem

Třicet let, to je asi polovina života, jeho přesně, bohužel.

S Ivanem Kmínkem jsem se seznámil právě před třiceti roky na Parconu 1983, kde on získal první místo v Ceně Karla Čapka a kde já byl v porotě jejího prvního kola.

Jemu tehdy bylo třicet, mně o tři roky méně, ale životní zkušeností jsem se mu nemohl rovnat, a bylo velkým štěstím pro CKČ a její další směřování, že druhé kolo hodnotili opravdoví spisovatelé a profici, jako tehdy byli Jarda Veis, Ivo Železný, Zdeněk Volný... Být to tehdy na mně, místo Ivanových drobných příběhů drobných lidiček by zvítězila nějaká pořádná kosmičárna a nikoli Ivanovy příběhy plné jiskřivého humoru. To až později mi začalo být jasné, že nic v divokých hlubinách vesmíru nemůže být tak nepochopitelné jako ženské myšlení, složité jako návod na zapojení videa a absurdní jako úřední předpisy. A že psát právě o tomhle je věc zasluhující si uznání, ne proto, že by se o vesmírných bitvách nemělo psát, ale proto, že o tom Ivan hodně věděl nebo alespoň o hodně víc než většina jeho čtenářů.

(Jedním z paradoxů science fiction je, že spisovatel, který psal o věcech, se kterými se dříve nebo později musí potýkat každý, je pro vydavatele tzv. menšinový, kdežto autor věnující se věcem, které se nás díky bohu snad stále ještě netýkají, jako tehdy problémům mutantů v generačních kosmických lodích či dnes pohlavnímu životu upírů, píše pro masu :-)

Ivan bydlel nedaleko kolejí Větrník, kde tehdy sídlil SF klub Villoidus a kde jsme se po Parconu opět setkali. (Abych zůstal v osobní rovině, bylo to tak, že Ivan před kolejemi poznal mě a zeptal se kudy do Villoida; já byl na Parconech obvykle šilený jak ratlík a nezapamatoval si každou tvář, která se při předává-

ní cen objevila, byť šlo o vítěze Mloka, na to jsem měl příliš práce s tím, aby byly napsané a podepsané diplomy. :)

I díky této geografické blízkosti (v době předinternetové docela důležité) se z Ivana stal jeden z významných přispěvatelů fanzinu SF, který Villoidus od roku 1982 vydával.

V následujících letech (podobně jako Eva Hauserová a později i já s Michaelou) pořádal ve svém domě proslulé scifistické večírky zvané dvorečky. Škoda, že mu je později jeho druhá žena Zuzka zatrhla, potom co jim nedostatečně socializovaní fanoušci párkrát zaneřádili koupelnu :)

Spolu s Ivanem jsme celé roky, prakticky od začátku Perestrojky, čekali, až se Středočeské nakladatelství pochlapí a vydá jeho román Utopie, nejlepší verze. Dodnes v hlubinách SF archivu někde odpočívá jedna půjčovací kopie, bohužel když po roce devadesát Utopie, nejlepší verze konečně vyšla, nezaslouženě zapadla (dílem i kvůli příšerné obálce) v přívalu překladové fantastiky standardní úrovně.

Považoval jsem tedy za velkou čest, když jsem mohl přispět k novému vydání knihy v nakladatelství Triton.

Zdeněk Rampas

Ale přece jen v těch stopách šel. No jo. Do tmy tmoucí...

Na povídky Ivana Kmínka jsem narazila hned, jak jsem začala číst českou science fiction a ještě než jsem přišla do styku s českým fandomem. Jako skoro celá česká vědeckofantastická tvorba raných 80. let byly humorné, ale byl to humor zasažený na důkladném pozorování tehdy nepříliš radostné skutečnosti. Hořkosladká groteska, kterou Ivan brilantně ovládal, zapadala do našich – tím myslím českých a polských – nálad, a Ústřední kancelář vesmíru připomínala tehdejší úřady fungující na principu chaosu. Jedním z mých prvních překladů do polštiny byl *Syntamor zasahuje*, otištěný v mainstreamovém časopise – na měsíčník *Fantastyka* jsem si tehdy ještě netroufla.

Pak, když jsem se pustila do doktorské dizertace, přišla samozřejmě řada i na *Utopii, nejlepší verzi*, kterou považuji za opravdu nejlepší antiutopistickou verzi – a to nejen v českém měřítku. Svými filozofickými otázkami, co je vlastně podstatou štěstí, zda lze člověkem manipulovat tak, aby se cítil skutečně šťastný a spokojený, anebo mu ponechat volnou vůli, kterou však doprovází utrpení, pochybnosti a neštěstí, stále provokuje k zamyšlení nad vlastními životními volbami. Přitom je tu opět ten místy až jízlivý humor, ironie dovedená ad absurdum.

A pak je tu ještě povídka *No jo*, znovu vycházející ze skutečnosti, ale dojmající až do morku kosti – jedna z těch perliček, na které člověk po přečtení nikdy nezapomene... Ačkoliv jsem se s knihami Ivana Kmínka setkávala na různých místech, byl pro mě především Autor. Seznámila jsem se s ním až na jednom setkání scifistických dinosaurů pořádaných Zdeňkem Rampasem a viděla ho jen párkrát. Když jsem mu při nějakém hovoru řekla, že postavou Martina Lardena ve své *Utopii* velice důvtipně navázal na román *Man Plus* Frederika Pohla, odpověděl, že ten román nečetl, ale kdyby jen tušil, že snad nějakým způsobem jde v Pohlových stopách, určitě by zápletku změnil. Ale přece jen v těch stopách šel. No jo. Do tmy tmoucí...

Joanna Czaplińska

Občas se něco chytí a zůstane

Mám dost špatnou paměť, ale občas se něco chytí a zůstane. Třeba jak jsme kdysi s Ivanem Kmínkem chodili po liduprázdném nočním městě. Díky mé nespolehlivé paměti to může být patnáct let, ale taky dvaadvacet. Něco mi říká, že to město bylo Ústí nad Labem, Ústí prvních porevolučních Parconů, ale klidně to mohlo být i jiné město v jiném čase. Možná jsme prostě utilitárně šli z místa conání na místo přespávání, ale spíš jsme tu ztemnělou neutronobombovou městskou pusťinu zvolili jako změnu oproti ruchu a kvasu na conu. Možná jsme šli v početnější sciifistické smečce, ale spíš jsme byli jen dva, protože kdyby nás bylo víc, bylo by to halekavější a srandovnější, ne tak komorní, jak si to, možná, pamatuju.

Ivan mi vykládal o románu, který by rád napsal. Později jsem zjistil, že podobně tehdy mluvil s řadou dalších z okruhu přátel, asi aby si to těmi výklady urovnal v hlavě. Řekl bych, že v názvu té ne-knihy bylo slovo *Genesis*, a možná taky slovo

projekt, a kdo ví, jestli se to snad nemělo jmenovat i *Projekt Genesis*. A mám dojem, že to mělo být o vědátoch, kteří neprodyšně izolovali vhodnou planetu, trčí nad ní a čekají, jestli spontánně vznikne život. To aby se konečně rozsekla stará otázka, jestli tedy příroda, anebo nějaký demiurg.

Byla to na první pohled perfektní knížka, která nebude nikdy napsána. A Ivan už pak taky nic nepsal. Divné je, že se mi nevybavuje, že bychom ho nějak usilovně urgovali a přemlouvali; možná nám vlastně podvědomě stačilo to, co teď už není a nikdy nebude, totiž že Ivan JE a že se občas ukáže. Ale možná se i v tomhle pletu, protože mám tu špatnou paměť. Ale jednu věc si pamatuju zcela bezpečně, i když to není tvrdý fakt, ale jen obyčejný pocit: Jak jsme tak špacirovali, říkal jsem si, že někoho takhle báječně praštěného jednoduše musíte mít rádi. Protože i když mám dost špatnou paměť, občas se něco chytí a zůstane; třeba Ivan Kmínek.

Richard Podaný

Zemřel Ivan Kmínek, výzkumník a literát

V úterý 3. září náhle zemřel Ing. Ivan Kmínek, CSc., autor jednoho z nejlepších českých vědeckofantastických románů *Utopie, nejlepší verze*.

Kmínek se narodil 21. července 1953 v Brně; v letech 1971-6 vystudoval Vysokou školu chemicko-technologickou a po roční vojenské službě se stal vědeckým pracovníkem Ústavu makromolekulární chemie ČSAV. K science fiction tihl od dětství, a když se počátkem 80. let přidal k rozmáhajícímu se hnutí jejich fanoušků, rychle se stal spolu s Janem Hlavičkou předním z autorů tzv. generace Ceny Karla Čapka. Jejich dílo spojoval humor a absurdita, pochopení pro slabosti „malého českého člově-

ka“ drčeného soukolím dějin, neprvoplánové narážky na dobovou realitu, jejichž subtilnost nebyla projevem opatrnickví, ale součástí intelektuální hry se spřízněně naladěným čtenářem. Kmínek vyhrál první a druhý ročník CKČ s povídkami Syntamor zasahuje (knižně v antologii *Stalo se zítra*, Svoboda 1984), v níž aplikace umělé inteligence na seznamovací rituály narazí na nedostatky socialistického zásobování, a Druhý vstup do téže řeky (*Lovci zlatých mloků*, Mladá fronta 1988), nahořklým příběhem o nemožnosti změnit vlastní minulost.

Zatímco zbytek okruhu CKČ zůstal u snáz publikovatelných povídek, Kmínek dokázal svoji poetiku rozvést do románu. První verze vznikla už v polovině desetiletí, přepracovaná podoba reagující na naděje i omezení Gorbačovovy přestavby byla dokončena roku 1987 a dokonce přijata ve Středočeském nakladatelství, to však protáhlo vydání až do doby těsně před svou likvidací na jaře 1991 (vročeno 1990); v roce 2006 román reeditovalo nakladatelství Triton v řadě věnované moderní čes-

ké SF, a to i jako e-knihu. *Utopie, nejlepší verze* s podtitulem *Zábavné panoptikum, tematicky zaměřené na odvčký boj dobra proti dobru* je brilantní alegorie bezčasí stagnujícího reálného socialismu. Jeho hrdinové jsou outsidersi ve své umělé společnosti, kteří začnou odhalovat její nedostatky a rozpory navzdory všudypřítomnému ujišťování, že je vědecky řízená

jako nejlepší ze všech možných. Po řadě tragikomických dobrodružství zjistí, kdo jimi manipuluje pod záminkou maximalizace obecného štěstí a dokonce je připravil o vlastní totožnost, ale jejich vzpoura je marná a vypravčč končící rezignací nad gulášem. Pavel Kosatík o knize napsal: „Ten svět je prohaný, smyšlený, neupřimný a je tak i popsán – slovy, jež jako by nikdy nebyla myšlena vážně, s ironickým nadhledem, který je ve vypjatých pasážích k nerozeznání podoben totální upřimnosti. ... Toto smutné putování různými podobami banality a malosti vede nejen k prokomponovanému obrazu špatné realizace „velké“ myšlenky, ale i k pochopení lidskosti i v jejích nejsmutnějších nebo nejodpudivějších projevech.“

Román důstojně rozvíjí českou tradici společenskokritických antiutopií, jako byl Vejdělkův *Návrat z ráje* (1960). Jestliže se u generace CKČ psává o čapkovsko-nesvadbovské linii, Kmínkova parodická virtuóznost má blíž k jinému klasikovi naší fantastiky, Jiřímu Haussmannovi; jeho cit pro fráze všeho druhu, od plakátových hesel přes intelektuálské tlachy po „holozorní seriál Jak se máte, Braunovi?“ je až poláckovský. A konečně v knize doznívá vliv, jaký měl na Kmínkovu ranější tvorbu jiný pišící chemik Vladimír Páral co do stylu i nahlížení na milostné a společenské vztahy.

To, že těžiště Kmínkova díla tvoří jediný román, má svou

stinnou stránku: jeho povídky nebyly na rozdíl od Hlavičkových vydány souborně. Přes třicet jich je roztroušeno po časopisech a antologiích (některé byly i inscenovány rozhlasem), další zůstaly jen ve fanzinech nebo rukopisech kolujících mezi přáteli. Útlá sbírka *Ústřední kancelář vesmíru se neozývá* (Laser, Plzeň 1992) kombinuje cyklus satir o byrokracii, poněkud inspirovaných Lemovými groteskami, s několika delšími dříve nevydanými prózami; možná vůbec nejlepší z nich je pozdní netypicky vážná No jo, hrabalovský monolog pozvolna s krutou samozřejmostí odhalující obraz blízké budoucnosti, kde penzisti čekají na eutanazii s pitkami a střiháním metru jako odvedenci ČSLA na konec vojny.

Hnutí fanoušků science fiction bylo jednou z náhradních aktivit, kterým se československá společnost 80. let věnovala z nedostatku jiných možností, a listopadová revoluce v něm přinesla zásadní obměnu. Kmínek byl mezi prvními autory SF, kteří se odmíkli – podle vlastních slov naprosto ztratil impuls k tvorbě; snad i proto, že rychle vycítil, že zájem čtenářů se v nových podmínkách posune ke komerčnější, méně intelektuální podobě žánru, která mu byla cizí. Nikdy si ovšem na tu proměnu nestěžoval, o svém literárním díle mluvil jen málo a skromně a plně se soustředil na nové příležitosti, které doba přinesla.

Kmínek patřil k těm šťastným duším, pro něž se věda nikdy nestala rutinou, ale zůstávala „dobrodružstvím poznání“, stejně jako sám život. Když se v polovině 90. let u nás začalo psát

o MDMA čili extázi, Kmínek vybaven knihou chemika Alexandra Shulgina na toto téma syntetizoval několik odrůd přibuzných fenethylaminových psychedelik, vyzkoušel je na sobě a účinky porovnal s důkladností experimentálního deníku v několika člancích. Jako hrdý racionalista a skeptik bral porevoluční boom pseudověd takřka osobně, ovšem jeho nátuře neodpovídalo sdrůžovat se ve spolku Sysifos a zaměřovat na protivníka bubnovou palbu ze zálohy: Místo toho vyrážel do čelních střetnutí v nejrozumnějších internetových diskusích s málem donquijotovským nadšením, nebo snad trochu nevěřící dobromyslnou pobaveností. V posledních letech se účastnil debat světových vyvracečů konspiračních teorií o 11. září 2001, o čemž publikoval několik článků na blogu Lidovky.cz; byl hrdý na svůj příspěvek k rigoróznímu důkazu, že údajné stopy „natermitu“ v troskách WTC je prostě základová barva z ocelové konstrukce.

Roku 1997 Kmínek z podfinancované akademie odešel; rok překládal a redigoval pro nakladatelství Harlequin, potom byl redaktorem časopisu Reader's Digest Výběr. I v něm se snažil prosazovat populárně-naučné články na úkor laciných senzací. Roku 2006 se vrátil do reformovaného ústavu a s chutí se věnoval výzkumu polymerů pro optické aplikace. Nadále překládal z angličtiny odborné knihy i beletrii.

Po dvou rozvodech žil s přítelkyní; měl dvě dcery a syna.

Jan Vaněk, jr.

Počátkové české fantasy

Kdy a jak se u nás začalo mluvit o fantasy žánru (ideálně i co si pod tím pojmem lidé představovali, než tady začaly vycházet fantasy masově)?

Já se poprvé s fantasy setkal někdy v roce 1979, kdy jsme do SF klubu pozvali na povídání o všem možném okolo žánru a psaní Jardu Veise. Dorazilo hodně fanoušků i mimo klub, část z nich četla anglicky a měla možnost se dostávat k zahraničním knihám a jeden z nich se Jardy zeptal, co si myslí o stále častěji se objevující feudální science fiction. Nikdo až na tazatele netušil, nač se ptá, tak to vysvětlil, že má na mysli SF odehrávající se ve středověku, kde se objevují draci a čarování.

První český vydaná protofantasy byla asi kniha Světy bez hranic od Bertila Mårtenssona v roce 1982. Píšu protofantasy, protože autor na konci příběhu ještě cítil nutkání vše vědecky vysvětlit pomocí teorie paralelních světů.

Co je považované za první českou fantasy?

Za první českou fantasy se obvykle uvádí text vložený do novely Jaroslava Velinského *Den a noc* (1982 v knize *Stalo se zítřka*). I tam je fantasy složka „vysvětlena“ pomocí virtuální reality.

Svébytnou fantasy psala Vilma Kadlečková a fantasy je svým způsobem i první díl Valhaly Františka Novotného vydaný v roce 1994. Ono asi obecně platí, že čím je dílo povedenější, tím hůř se zařazuje do nějaké škatulky.

Ale za fantasy lze považovat (má některé znaky) i román Jana Weisse *Dům o tisíci patrech* (ale i tam je fantasy složka nakonec vysvětlena tyfovou horečkou).

Jak fungovalo vydávání české fantasy na začátku devadesátých let

(pseudonymy jsou jasné, ale co třeba možnost publikovat někde fantasy povídku? Ikarie byla mým výrazně sciifistická).

Mám za to, že dělení na SF a fantasy jsme na začátku devadesátých let nijak neprožívali, určitě ne nějak ideologicky. Např. v roce 1991 získala druhé místo v soutěži o Huňáče zeleňého* povídka Jaroslava Zapletala *Rull – Kniha a Meč*, která pak vyšla v Interkomu 7/1991 a Ikarii 11/1991. Takže mám dojem, že když něco zaujalo, nebyl s vydáním problém. A pokud fantasy vycházelo méně, bylo to tím, že se jí méně psalo a méně jejích textů mělo potřebnou kvalitu. Je otázkou, zda máme psát, že první fantasy se objevila až nebo už ve čtvrtém čísle Ikarie. (Lovec čarodějnic, Ikarie 4/90). Dnes je situace asi jiná, protože se české povídky do Ikarie XB1 dostávají vlastně jen přes soutěž Ikaros/Daidalos.

Ad pseudonymy, to je tuším již vyvrácená Jirešova obzecná teze o útlaku fantasy autorů v minulosti temných devadesátých let, na posledním FF se celkem jasně vysvětlilo, že do pseudonymů nutil autory pouze jeden nakladatel Latenberk (nebo tak nějak) z nakladatelství SAGA Šternberk. Celkem vydal sedm knih (a vytvořil sedm pseudonymů). Pak se ze zcela jiných příčin objevil pseudonym na prvním vydání prvního dílu Valhaly, nějaké v edici Rodokaps a u knih, kde autoři nechtěli, aby s nimi byly spojovány, a možná měl nějaké pseudonymy JWP, ale to byl tuším spíše projev jeho hravosti...

Otázky Boris Hokr, odpovědi Zdeněk Rampas

* Jen pro zajímavost, první místo získala Vilma Kadlečková s povídkou *Ten, kdo přišel z vesmíru*, tuším, že právě v ní přichází AŠ~šád na D-alfu.

Vilma Kadlečková: Mycelium I – Jantarové oči

Je dvacáté šesté století. Domovskou planetou lidstva je stále Země. Lidé díky technologii vesmírných letů kolonizují vesmír a navazují první kontakty s jinými civilizacemi. Divoké vize o válkách s mimozemšťany se nenaplní. Ōsseané jsou humanoidní, mírumilovní, ochotní komunikovat a podělit se o pokročilé myceliální technologie. Země s nimi navazuje diplomatické styky a čilý obchodní kontakt a přijímá je v duchu nejlepší tradice svobody slova a vyznání. Jak už to tak ale bývá, ne vše je takové, jak se zdá na první pohled. Vliv Ōsseanů rychle sílí, a to nejen díky technologické převaze a lidské závislosti na jejich vesmírných lodích, ale také díky až naivní otevřenosti lidské společnosti.

Válka idejí

Vilma Kadlečková svou románovou ságu rozvrhla do pěti dílů a tento obrovský literární prostor využívá do poslední kapky. Otevírá před čtenářem pečlivě a nápaditě vystavěný svět. Myceliální technologie, které Ōsseané lidstvu poskytli, postupně pronikají do doposud výhradně lidského prostoru a nenápadně se v něm zabydlují. Přinášejí lidem pokrok nebo potěšení, ale zároveň infiltrují lidskou společnost s cizostí parazita a vytvářejí spodní vrstvu skutečného konfliktu.

Spolu s technologiemi totiž přichází i Ōssencké náboženství, obřady a mystika. A náhled na morálku a práva jedince diametrálně odlišný od lidského. Ōsseané dovedně využívají ochranu základních lidských práv a svobod a pod rouškou práva na svobodu vyznání pronikají do lidské společnosti a postupně ji ovládají. Lidé se tomu nejenže neumějí bránit, dokonce nemají vyvinuté ani mechanismy, které by jim umožnily aspoň poznat, co se ve skutečnosti děje, a dokázaly by nějakou obrannou reakci vůbec spustit. Vštěpovaná morálka jim říká, že pronásledovat druhé kvůli jejich odlišné víře a názorům není správné, a zabraňuje jim poznat, že tady ve skutečnosti nejde o svobodu slova a názorů, ale o bitvu idejí. O válku, v níž nakonec přežije ten silnější. Paralela se současnými západními demokraciemi, které obtížně hledají rovnováhu mezi ochranou svobody vyznání jednotlivce a ochranou vlastních zájmů před náboženským fundamentalismem, je zřejmá a je nosnou myšlenkou knihy. Přesahem, z něhož mrazí v zádech a který se nutkavě zadírá pod kůži. Čtenář může jen s narůstajícím děsem pozorovat sílící spodní proudy mimozemské invaze, která se na povrchu tváří jako diplomacie a politika, a přitom ničí lidskou společnost v samotném jádru.

Důležité věci se odehrávají vskrty

V rovině čistě dějové jsou Jantarové oči směsicí dramatu o střetu odlišných kultur, politického thrilleru a špiónážního ro-

mánu. Šachová partie mezi Ōsseany, Zemí a Fomalhiwou se tu sice teprve rozehrává, ale děje se tak s rozmachem, který ne nechává na pochybách, že v dalších dílech série nás čeká ještě mnoho překvapení. Autorka výborně zužitkovala parapsycho-logické schopnosti typické pro argenitový vesmír. Od gleewari-nů pracujících pro Ōssenckou tajnou službu se čtenář dočká le-vitace, energetických blesků i čtení v protonaci, čeká ho vyšet-řující Ōssencký kněz, který si s pomocí telepatie odpovědi bere bez ptaní a dovolení, nebo třeba úplně prosté věštecké sny. To vše se sprádá do sítě plánů v plánech cizích plánů, která se po-stupně stahuje kolem bezbranného lidstva.

Vesmírný kruh dokonalého bytí

Po stránce atmosféry a reál-nosti mimozemské hrozby román velmi svědčí začlenění Ōssen-ckých obřadů a mystiky. Ōssen-cká společnost je formou vlády teokracie. Prostředníkem a vy-kladačem božské vůle a práva je pouze kněžstvo. A je to vůle a právo velmi kruté. Zahrnuje mu-čednickou smrt, mrzačení, na-prostou poslušnost či nelitostné tresty za herezi. Přitom však tyto prvky nepůsobí samoúčelně ne-bo jako snaha lacině šokovat. Jsou totiž klíčové pro pochopení

motivů a akcí protivníka a věrohodnost odlišnosti. Ōsseané ne- jsou pro lidi cizí civilizací kvůli šedé kůži, divným očím, jejichž pohledem vám mimochodem dokáží vypálit zrak i mysl, nebo velkým uším, ale především kvůli akceptaci a podvolení se zcela jiné morálce a jejímu prosazování. To z nich činí cizince v pravém slova smyslu.

Lucas Hildebrandt

Vše, co doposud bylo řečeno, tvoří dužinu kolem jádra, jímž je hlavní hrdina. Lucasi Hildebrandtovi, poradci Rady pro vý-zkum a osídlování vesmíru, výchova a vzdělání daly možnost proniknout do samého nitra Ōssencké společnosti a poznat ji tak jako na Zemi jen málokdo. Je mu jasné, že Ōsseané nejcen-nější a nejvíce ctné lidské hodnoty tak úplně nesdílejí. Dokáže odhadnout jejich cíl, chápe pozadí jejich akcí na Zemi a dost možná by je jako jediný mohl překazit. Na pozadí velkých dějin-ných změn se odehrává ryze soukromý příběh muže, kterého přinutili vidět pravdu, již nechce čelit. Ōsseanů má plné zuby, zničili mu dětství, zničili jeho rodinu a připravili ho o veškeré ilu-ze. Poznání skutečnosti z něj udělalo cynického a jízlivého pragmatika, který se odmítá angažovat ve ztracené věci. Záro-veň však čelí smrtelné Morissonově chorobě, proti které ne-existuje účinná léčba a k níž přistupuje stejně pragmaticky. Nemůže-li na ní nic změnit, soustředí své síly na plán, jak zby-tek života prožít aspoň trochu snesitelně a důstojně. Právě v tu

chvilí se ale s příchodem neznámého z Fomalhiwy otevírá cesta, jak na jedné frontě boj neprohrát. Lucas svůj soukromý problém odsouvá na vedlejší kolej a zbytky sil vrhá do poslední velké hry, jako by úspěch v ní mohl nějak změnit nebo zvrátit jeho osobní konec.

Významnou a pravděpodobně emocionálně nejsilnější částí Lucasovy dějové linky je jeho vztah s otcem, jemuž „vděčí“ za svou schopnost vhlédnout do ššenské společnosti. Silná otcovská postava ovládá dění i ze záhroby a nabízí jeden z nejzajímavějších konfliktů románu. Kdybyste věděli, co vaše dítě v budoucnosti čeká, dokázali byste ho na to nepřipravit? A kdybyste věděli, co příprava obnáší, dokázali byste ho připravit?

Lucasovo dilema, jeho otevření se nutnosti nějak reagovat na ššenskou skrytou invazi a později i otevření se pocitům ohledně blížící se smrti, souzní s první z pěti ššenských drog zasvěcení, jejíž jméno dalo románu název. Jeden šálek odvaru v ššenské čajovně Lucase, i přes jeho pevné rozhodnutí s Šše a jejím světem již nikdy nemít nic společného, uvrhne přímo do středu osobního pekla.

Za vším hledej ženu

Pokud vůbec lze románu něco vytknout, jsou to výrazně slabší ženské lidské hrdinky. Zastupuje je nejistá a nezralá Pinky, dospělá Lucasova sestra Sofie a právnička Fiona. Ačkoli každá z těchto postav má v příběhu své nezastupitelné místo, nejsou Lucasovi rovnocenným partnerem nebo protivníkem a nemají takovou sílu jako on, jeho otec či Aš~šád z Fomalhiwy. Situaci poněkud zachraňují Kamělle či Maewēne z Šše, ale těm je aspoň v prvním díle pentalogie poskytnut výrazně menší prostor.

Co říci závěrem

Kniha je jako ššenské treighrū, jakmile ji jednou otevřete, nemůžete se už pohledem odtrhnout. Výborně funguje i jako napínavá sci-fi o prvním kontaktu a dobývání vesmíru, ale pozornému čtenáři nabízí přesah v českých vodách nebývalý. Přesvědčivě vystihuje nelidskou mentalitu mimozemské civilizace a předkládá podobenství o střetu odlišných kultur, zahalené do nablýskaného hávu efektních argia~luijských triků, temné mystiky, krvavých náboženských obětí a myceliálních technologií. Pokud máte rádi sci-fi, je takřka vaší povinností dát knize šanci. Pokud čtete raději fantasy, je teď pravý čas zkusit i něco jiného. A pokud vás fantastika nezajímá, věřte, že tahle kniha vás zajímat bude.

Velká hra o osud lidstva může začít...

Karolina Francová

Vilma Kadlečková: *Mycelium 1 – Jantarové oči*, Argo, 2013, obálka Tomáš Kučerovský, 324 str., 348 Kč

Osudy a osobnost Ladislava Fukse (1923 až 1994) jsou stále opředeny tajemstvím, přestože jako autor zůstává v živém povědomí: učí se oněm na školách, je po něm pojmenovaná významná literární cena a i ti, kteří nepřečetli žádnou jeho knihu, alespoň viděli film *Spalovač mrtvol*. Čtenáři ho vnímají jako spisovatele, pro jiné je bizarním stvořením, o kterém kulují neuvěřitelné historky.

Na počátku svých pamětí Ladislav Fuks říká: *Nejúplněji jsem obsažen jen a jen ve svých knihách. Bude-li je někdo číst za sto let, nebude ho zajímat, jaký jsem byl já. Pokud ano, tak si mě stvoří z toho, co si přečetl.* Tato slova přivedla Jana Poláčka na myšlenku napsat příběh o možná nejzáhadnějším českém spisovateli druhé poloviny dvacátého století. Chce jím oslovit jak ty, kteří některé jeho knihy četli, nebo ho dokonce znali, tak i ty, kteří se s ním a jeho dílem teprve seznámí.

Vycházel přitom ze spisovatelových memoárů, z jeho pozůstalosti v Památníku národního písemnictví, ze vzpomínek pamětníků a do značné míry i z Fuksových literárních textů. Napsal poutavý příběh o člověku, který vstoupil do svého díla.

Osobitý obraz Fuksova života tvoří první, beletristickou část této knihy a

zrcadlí se ve druhé části „dvojportrétu“, v níž autor přibližuje i spleť cestu k pramenům svého vyprávění a hledá odpovědi na otázky, které v něm znepokojivé dílo i osobnost Ladislava Fukse vyvolávají.

Jan Poláček (1957) vystudoval technickou kybernetiku a literární tvorbě se věnuje od konce osmdesátých let. Je autorem řady fantastických příběhů vyznačujících se tísnivou atmosférou.

V roce 2000 získal Cenu Knižního klubu za psychologický román *Spánek rozumu plodí nestvůry* a jeho zatím poslední dílo *Spěšný vlak Ch.24.12.* ocenila v roce 2011 Akademie science fiction, fantasy a hororu.

XB1, časopis a web

Vyšla nová XB1, zaujala mě hned první povídkou Theodory Gossově: *Dětská císařovna Marsu*. Už dlouho jsem nečetl tak zdařilou (a přitom sympaticky krátkou) literární poklonu představě Rudé planety, jak nám ji už navždy vtiskly příběhy Edgara Rice Burroughse. (Zásluhu na tom bude mít i výborný překlad Jany Rečkové.) Snad do dalšího čísla stihnou přečíst i ostatní.

Komu je naopak čekání na další číslo XB1 dlouhé, tomu lze nedoporučit její web www.casopisxb1.cz, asi náš nejlepší SF/F server, ostatně z něj často přebíráme :-).

ZR

Rozhovor s Janem Poláčkem, autorem Příběhu spalovače mrtvol

Aktuálně.cz: Váš Příběh spalovače mrtvol vychází tři roky po ceněném Spěšném vlaku Ch.24.12. Zatímco jiní autoři publikují každý rok a jsou i poměrně dost „vidět“ kupříkladu na sociálních sítích, o vás moc slyšet není. Nechcete to změnit?

Počítač mě živí, na počítači píši... když už se do toho dám. Trávím nad ním tolik času, že jsem rád, když se ho na nějaký čas můžu zbavit. Tedy žádné sociální sítě, žádné internetové diskuse nebo chaty. Před časem jsem si začal vytvářet webovou stránku, která měla být základem mého kontaktu s případnými čtenáři. Skončila ale rozdělaná kdesi na síti. Při troše hledání se tam dá najít, ovšem neúplná. Nejzajímavější mi na ní přijdou turistické průvodce po zajímavých a tajemných místech České republiky, které jsem před lety dělal pro přátele jako novoročenky.

A.cz: A ty dlouhé prodlevy mezi vašimi knihami?

Nepíšu každý den, věnuji se tomu, jen když mě to zrovna baví. Asi je to chyba, ale s tím nic nenadělám. Musel bych změnit přístup ke psaní. Třeba se jím chtít živit, což je skutečně iluzorní představa. Má témata, i když teď' plynou spíše ve středním literárním proudu, nejsou většinová.

A.cz: Jste poměrně zvláštním typem autora. Ondřej Neff kdysi vzpomínal, jak na něj po pouhých pár letech bez nové knihy v podstatě celá jedna generace zapomněla. Uvědomujete si, že jste pravidelně zjevením pro nové a nové generace čtenářů? Nebojíte se někdy, že přistě už se to nepovede?

Ke svým starším titulům přistupuji asi trochu macešsky. Nevracím se k tomu, co mi už jednou knižně vyšlo. Sice obdivuji autory, kteří mají dílo konzistentní od prvotiny až k x-té knize, ale přitom dělám všechno pro to, abych toho nikdy nedosáhl. Vnímám, že jsem se všemu postupně učil, a se stylistikou jsem spokojený vždy jen u poslední věci.

Jako většina autorů jsem začínal povídkami, které jsou shrnuty ve dvou sbírkách: v Ex machina a Kyberpunk & Heavy. Můj jediný fantasy román V těch temných dobách má prvky kyber-fantasy. Psychologický román Spánek rozumu plodí nešťůry přinesl Cenu Knižního klubu. A poslední dvě knihy, Spěšný vlak Ch.24.12. a Příběh spalovače mrtvol, jsou v duchu toho, co jsem řekl, mými momentálními oblíbenými. Mezi tituly uplyne pokaždé několik let.

Neznamená to ale, že by mi to tak dlouho trvalo napsat. Mám i jiné zájmy. A myslím, že si čtenáři nijak nestěžují, když nevydávám každý rok novou knihu. Píšu ve svém tempu a pokaždé doufám, že někoho překvapím a zaujmu.

Asi nestojím o to, nabízet očekávané v pravidelných intervalech a bát se, že se jednou více odkloním od schématu, které mi v minulosti přineslo úspěch. Bylo by moudré vytvářet si čtenářské zázemí a postupně zvedat náklad. To já ale neumím. Jsem pokaždé jiný.

A.cz: Navzdory předchozí otázce Příběh spalovače mrtvol nemusel být pro některé čtenáře takovým překvapením. Cestu k němu jste si otevřel seriálem článků.

Na počátku bylo několik fotografií Fuksova bytu. Okouzlili mě a já napsal povídku, ve které hrály jistou roli. Nakonec vyšla, ale bez Fukse. Nahradiť ho další můj oblíbenec, malíř Alén Diviš. Zbylo několik nepoužitých stránek textu a zájem o téma trval.

Nabídl jsem šéfredaktoru časopisu Pevnost Tomáši Němcovi článek o našem nejzáhadnějším spisovateli druhé poloviny dvacátého století a našel v něm spřízněnou duši. Začal jsem mu vyprávět, jak se chci vypravit do bývalého Fuksova domu a vyfotit si alespoň domovní dveře, a on mi řekl, že ten článek nemusí být jediný, že se můžeme dohodnout na celé sérii článků. Tak to začalo.

Navštěvoval jsem Památník národního písemnictví, oslovil jsem Fuksova „průvodce reálným světem“ Jiřího Tušla, blízkého přítele Radko Tobičika a další. Došel jsem i ke dveřím bývalého Fuksova bytu a nakonec na ně i zaklepal. Začala vznikat faktografická část a mě napadlo, že bych mohl využít i nabídky Ladislava Fukse zachycené v jeho pamětech. Obvykle mižil. Bránil se hovořit o vlastní tvorbě, o svém životě, halil se do neprůhledného pláště a těm, co jím chtěli proniknout, řekl, že pokud o něm chtějí vědět něco víc, mohou si ho stvořit z jeho románů. V nich že je prý obsažen zcela.

A.cz: Fuksovská kniha tedy rozhodně není zjevením. Podobnost se stylem a postupy slavného „virtuóza temných strun“ byla připomínána už u Spěšného vlaku. Máte pocit, že vás právě Fuks jako autor něčemu naučil? Inspiroval?

Přestal jsem vnímat knihu jako celek směřující odněkud někam. V tom se odlišuji, Fuks pečlivě plánoval. Ale začal jsem si víc všimát detailů, brousit stylistiku, spíš než šokovat navozovat pocit, popsat ho takovými slovy, aby obdobně ovlivnil i budoucího čtenáře. V tom byl Ladislav Fuks mistr, dokázal třeba úžasně ztvárnit strach.

Ne ten kingovský, nýbrž niterný, vznikající ze stavu duše, ne z děsivých kulís. Naučil jsem se, že každé slovo je důležité, že pořadí slov je důležité, že autor musí být přesný a že musí psát z vlastního prožitku. Protože to ostatní je, alespoň podle Ladislava Fukse, plytké. A pod vlivem tohoto poznání ve mně narůstají pochybnosti nad překladovou literaturou. Kolik jí vychází, kolik lidí se snaží překlady žít a kolik jich k práci přistupuje skutečně erudovaně a zodpovědně?

A.cz: Sám Fuks je ve vaší nové knize nejen tématem, ale i postavou. Čím si u vás vysloužil až takovou pozornost?

Zajímám se o několik osobností, sbírám o nich materiály, chodím po galeriích, výstavách, prostě mě fascinují. Krom Fukse je to třeba básník a grafik Bohuslav Reynek, sochař Aleš Veselý, již zmíněný malíř Alén Diviš. Občas zmínka o některém z nich probleskne tím, co píši. Snažím se do psaného vkládat realie, zvyšovat tak autentičnost textu a upozornit čtenáře na zajímavého autora.

Příběh spalovače mrtvol měl určitý vývoj, a když jsem text před časem nabízel jednomu nejmenovanému redaktorovi významného nakladatelství, dozvěděl jsem se, že Fuks neměl až

tak zajímavý život, aby se o něm dalo psát něco, co by čtenáře zaujalo. No nevím, musím se tomu zase pousmát.

A.cz: Jaký je vlastně váš přístup k psaní a co pro vás znamená? Promýšlíte své texty, nebo se řídíte intuicí? Při pohledu na vaše dílo jste spíše hráčem na temné struny.

Jednám intuitivně, a když nevím jak dál, jdu spát. Studoval jsem elektrotechnickou fakultu a ta je především o matematice. Pokaždé když jsem zabředl do problému dostatečně hluboko, třeba o zkouškách, řešil mi mozek problém i ve spánku... dokonce úspěšně. A takhle funguju i se psaním. Jsou známy proměnné, vztahy mezi nimi a je třeba vyřešit rovnici za dodržení jistých podmínek. Někdy jsou nejobyčejnější řešení ta nejpravděpodobnější.

Lidé si během četby vytvářejí představu, co se bude dít, a pokud tomu tak není, jsou spíše zklamaní než potěšení genialitou autora. Jen se to musí umět dobře napsat. Vyvolat ve čtenáři patřičné pocity.

A.cz: Jaká byla samotná práce na vaší poslední knize?

Byla to pro mě docela nová zkušenost. Ještě jsem na něco takového za své praxe nenarazil. Příběh spalovače mrtvol je zčásti faktografická publikace a bylo třeba dohledávat zdroje k anonymním výstřižkům z novin, přesně citovat... prostě pracovat zcela jinak než u standardní beletrie. Na počátku cesty jsem nebyl zas tak pozorný a pečlivý, abych si dopodrobna zapisoval, odkud která informace je. Mnohdy se to z materiálu, který jsem měl, vyčíst ani nedalo.

Pak dostala mou knihu k redakci Daniela Iwashita a já zanedlouho pochopil, co znamená ověřovat zdroje a přesně citovat. Dokázala vyhledat úplně všechno v různých databázích, o kterých jsem neměl ani tušení. Mrzelo mě, když jeden ze čtenářů našel v mé předešlé knize několik chyb, a dost jsem se tím trápil. Teď už jsem poučený a snad i dostatečně opatrný. I když, chybě se nakonec stejně nevyhnete.

Mohl by o tom vyprávět i Ladislav Fuks, který kvůli jedinému údaji ve své poslední knize Vévodkyně a kuchařka jel do Vídně na centrální hřbitov. Zachytil chybu a ještě v korektuře ji stačil odstranit. Knihu po vytištění ale dostala do rukou herečka Stella Zázvorková, jedna z mála žen, kterou snášel. Ta prý knihu doplnila řadou zpřesňujících poznámek a pak ji vrátila autorovi. Byla mimořádně vzdělaná a sečtělá. Ani někdo tak precizní jako Fuks se omylům nakonec nevyhne.

A.cz: Předchozí román by se dal označit za alternativní, možná však spíše delirickou historií. Je nějaký žánr, který vás v současnosti opravdu láká? Nebo se řídíte ve své tvorbě čistě tématy?

Premýšlím o jisté variantě cestopisu. Ale pokaždé když o něčem dopředu mluvím, skončím jen u povídání. Rád bych už konečně napsal něco když už ne veselého, tak alespoň neutrálního. Nejsem si ale jistý, že to dokážu. V každém případě chci vycházet z vlastního prožitku a opět zlepšovat stylistiku, ať už to budoucí bude o čemkoli.

A.cz: Jste ve svém díle rozkročen mezi mainstreamem a žánrovým ghet-

tem. A stejně tak střídáte i nakladatelství. Cítíte se být součástí nějaké tvůrčí komunity, nějaké subkultury?

Je to takový uzavřený kruh. Pokud nepíšete něco, o čem nakladatel předpokládá, že se prodá, máte problém. Z tohohle hlediska by bylo asi lepší někam patřit. Velké cílové skupiny čtou o upírech, nebo třeba romance či erotiku, knížky, ve kterých se kupí mrtvolky a stříká krev, série knih s tisíci stran.

Pokud v téhle oblasti na počátku uspějete a potom vytrváte, máte zájem nakladatele zaručený. Jestli ale chcete experimentovat, budete střídat nakladatele. Tak to prostě je a musí to tak být. K provozu firmy jsou třeba peníze a zadarmo nikdo nedělá. Tedy krom spisovatelů, kteří píšou, co zajímá je, a ne to, co si žádá trh.

V muzeu Boženy Němcové v Ratibořicích jsem se dočetl, že si přepisovačka Babičky vydělala víc než sama autorka. V tom se od té doby pro řadu autorů moc nezměnilo. Na to je náš trh moc malý.

A.cz: Když vám před několika lety vyšla sbírka povídek Kyberpunk and Heavy, byly v ní jednotlivé texty rozděleny podle hudebních žánrů. Jak jste na tom vy a hudba? A v jakém hudebním žánru by se nacházel váš aktuální počin?

Bohužel nepatřím k těm, kteří si pustí hudbu, usednou a vychutnávají ji, aniž se zabývají čímkoli jiným. Hudba je pro mě zvukovou kulíou, nejvíc ji asi vnímám v autě. Příběh spalovače mrtvol by asi měla podmalovávat italská opera někoho z božského tria Verdi, Bellini, Donizetti. Nelze jinak, když je to kniha o Ladislavu Fuksovi. Já dávám přednost blues Neila Younga.

A.cz: Knihy píšete i děláte (vaším sazečským studiem prochází knihy Odeonu, Talpressu a dalších), máte vůbec čas a chuť na „normální“ čtení? Jak vlastně dnes přistupujete ke čtení? Je v něm pořád radost, nebo už obsahuje příliš mnoho profesionálních (autorských i pracovních) deformací?

Vlastně máte pravdu, podívám se na knížku v knihkupectví a především vnímám, když jsou chyby v sazbě. Dělán korekturu a do oka mi padne něco, co bych napsal jinak. Samozřejmě při úpravě knihy text nečtu, vnímám jen útržky. A samozřejmě do ničeho zasahovat nesmím a ani nezasahuju. Ve volném čase se hlavně vracím ke starým knihám, pro radost si přečíst něco už v minulosti čteného. Takové obnovení známého pocitu. Tehdejší sazba byla často ještě horší než ta dnešní, v tomhle případě mi to ale kupodivu nevaří.

Když si teď koupím nějaký titul, je to třeba monografie někoho, kdo mě zajímá, nebo kniha o výtvarném umění. Dříve jsem byl častým hostem antik a antikvariátů. Sbíral jsem některá první vydání, staré pohlednice, rytiny hradů... A pak jsem se dostal do situace, v níž jsem se musel probírat a likvidovat pozůstatost po rodičích. Od té doby jsem své sbírky ničím neobohatil. Všechno je záležitostí věku, zkušeností a náhledu na svět. Už nic takového nepotřebuju. Stejně to skončí v šuplíku.

A.cz: Jedním z nejproklánanějších slov bývá pro spisovatele inspirace. A pochopitelně otázka: Kam chodíte na své nápady? Zajímalo by mě v tomto ohledu, zda sledujete i jiná média (hudba, film, malířství) a zda jste si ně-

kdy řekl, tak tohoto bych chtěl docílit v knize, tento postup bych rád upravil do slov?

Když jsem psal knihu Spěšný vlak Ch.24.12., ve které se hovoří i o magické síle energie, říkal jsem si, jak by bylo krásné mít hudební skupinu, která by ke tvorbě zvuku používala silnoproudá zařízení – transformátory, výboje mezi izolátory, tyristory, ty znáte z tramvají, nebo třeba jiskřící Van de Graaffův generátor. Jako dítě jsem pokládal ucho na dřevěné sloupy elektrického vedení a naslouchal šumu, který v nich rezonoval. Teď už takové sloupy nejsou a u těch nových jsem to nezkoušel. Prostě asi takový nějaký zvláštní druh blues-techna. Dlouhé bručivé tóny vyvolávající mravenčení...

Elektrostatická energie ve vzduchu, tak silná, že po ní vstávají chlupy na těle. Anebo aspoň pěkně nabuzená elektrická kytara. Doufám, že bychom ten koncert všichni přežili. Psával jsem s hudbou a nechával se inspirovat její náladou, teď mám radši ticho anebo něco monotónního s pomalým vnitřním tempem. Před lety jsem napsal povídku Srdce technopopu, kde lídrem kapely je člověk s vadou srdce a pro hudební základ skladeb se snímá jeho tep. To je pro mě asi to pravé.

A.cz: Ve vašem portfoliu nalezneme články, povídky i romány. Ovšem ani to není vše, že?

Ano, mám ještě něco, čemu říkám soukromé tisky. Dokážu si je napsat, doplnit obrazovým doprovodem, vysadit a vytisknout. Vznikají v nákladu desítek kusů a dostávají je většinou přátelé. Už jsem zmínil průvodce po tajemných místech České republiky. K těm neobvyklejším patří tenká složka fotografií s básničkami, která vznikla na jedné Loutkářské Chrudimi, což je festival vybraných amatérských souborů.

Ti, kteří si myslí, že loutkové divadlo je jen pro děti, by se tam asi dost divili. Kromě představení tu probíhají i další aktivity a já s manželkou jsme se k nim jednou připojili vlastní performancí. Z drátu, papíru a polystyrénu jsme si vyrobili dvě kostičky a ty pak fotili v různých situacích na ulicích nočního města. Vznikla tenká knížечka, kterou mám moc rád.

A.cz: Jste jedním z mála autorů, kteří nepíší žádné cykly, nerozbiháte vícedílné projekty... Neláká vás ale někdy si něco přepsat? Nemáte někdy chuť či nutkání se vrátit k už napsanému a publikovanému?

Nemám ambice v téhle oblasti a ani nemám chuť a sílu zabývat se jedním tématem po řadu let. Mám strach, že bych se stal někým jiným, anebo ještě hůř, že bych se zcela transformoval do hlavního hrdiny. A to byste, a to mi věřte, skutečně číst nechtěli. Bavilo by mě, kdyby někdo usoudil, že něco z toho, co jsem napsal, je dostatečně inspirativní i pro něj, a realizoval by třeba nějaké scénické čtení.

Toužil jsem po komiksu, ale se změnou stylu psaní mě už to přešlo. Některé komiksové knížky mě ale fascinují, asi bych si něco měl namalovat sám, ale tak dobře to neumím. A vracet se sám k něčemu starému a přepisovat? Proč? Když někdo chce přetisknout něco staršího, projdu to a zbavím se slov, která mě v mezichase začala rozčilovat. Vyškrtám všechna „jež“ a žádné velké úpravy nedělám. Prý ani Ladislav Fuks nová vydání svých děl nijak neupravoval.

Měl jsem ale příležitost spolupracovat na vydávání knih Arnošta Lustiga. Ten přepisoval pokaždé, vepisoval dialogy, dopisoval texty... Pokaždé to byla trochu jiná kniha. Nepsal příliš čitelně. Často v textech používal němčinu. Dělat takovou korekturu bylo mnohdy utrpení. Do jedné z knih mi ale napsal hezké věnování a dostal jsem od něj nějaké košer víno a slivovici. Tu láhev mám ještě schovanou, čeká na nějakou slavnostní příležitost.

A.cz: Vše se vyvíjí, v čem si myslíte, že jste se jako autor změnil od svých počátků nejmarkantněji?

Asi jsem se vypsál – jsem citlivější k jazyku, k zvukomalbě slov. Pochopil jsem význam zdánlivě nevýznamného detailu. Na nějaké smysluplné verše ale zatím stále nemám. Možná časem. Až pochopím něco zásadního.

A.cz: Jste držitelem několika cen, žánrových i mainstreamových. Kde myslíte, že bylo těžší prorazit?

Pokaždé je to spíš náhoda. To, že si nakladatel vybere váš rukopis, automaticky neznamená, že budete úspěšný, a to, že vás odmítne, neznamená, že jste právě nenapsali bestseller. Pokaždé když nějak uspěju, jsem překvapený. Předvídat to nedokážu. V minulosti byla širší nabídka mainstreamových titulů, a tudíž bylo i obtížnější se v ní prosadit. Dnes vychází takové množství žánrové literatury, že se šance vyrovnaly.

Ovšem, žánrová větev má aktivnější fanouškovskou podporu. Existují hojně navštěvované servery, které poskytují aktuální informace o vydávaných titulech, nabízejí recenze, zajímavosti a diskuse, které si hysterii, co se v nich mnohdy rozpoutá, nezadají se svou bulvární obdobou. Je to překotně se rozvíjející oblast, která vytváří nové celebrity. Jak se zvětšuje podíl žánrové literatury na trhu, pronikají odborníci, které vyprodukovala, do většinových médií. Ti pak ovlivňují větší skupinu potenciálních čtenářů a z literatury nazývané kdysi braková se stává žádaný produkt.

Pokud mám říct svůj subjektivní pocit – v současnosti je prosadit se stejně obtížné v obou oblastech. Doba sci-fi klubů, kamarádů, literárních soutěží v tom starém slova smyslu, kdy společný zájem stmeloval fanouškovský fandom, je téměř pryč. Vznikají obchodní společenství.

A.cz: Hlodá ve vás už nějaký další nápad či téma?

Nápady ve mně hodlají často, ale většinou je úspěšně zapomenou. Zřejmě to ještě nejsou ty pravé. Notýsek na poznámky s sebou nosím, až když píši. Ale ono je to tak, že pokud chci skutečně psát, něco mě napadne. Obvyčné věci, které se kolem nás dějí, jsou námětem na román, jen to dokázat dobře napsat. Konstruovat mě nebaví, takový způsob psaní jsem už opustil.

A.cz: Jakého ocenění či odměny za vaši práci si ceníte nejvíc?

Nejvíc mě asi potěší, když mi někdo řekne, že mou knížku přečetl a že se mu líbila. Je to osobní a víc si to užiju. Z předávání cen, přestože mě samozřejmě těší taky, mám jakožto introvert spíš trauma.

Boris Hokr / Aktuálně.cz

Vnitřní záležitosti Connie Willisové

Vtipné, neotřelé, zajímavé, napínavé, nekonvenční. Prostě skvělé. Přívlastků vystihujících tvorbu Connie Willisové vymyslím z fleku sto. Horší je psát na její povídky recenzi – stačí si přečíst zadní stranu vázané knihy... a už těch pár náznaků vás připraví o několik point. Doporučení prvé: nečtěte zadní stranu. Ubohý recenzent nemůže prozradit nic z obsahu jednotlivých povídek. Nelze psát ani o tématech – i to prozrazuje příliš. O něčem se ovšem psát dá. Jinak bych se do toho nepouštěl. O metodě. Nebude to mít nic společného s Descartem, jakkoliv bychom při troše hledání nějakou souvislost určitě našli.

Povídky Connie Willisové vycházejí z každodenní reality. Když už si čtenář říká, že TOHLE přece nemůže mít s fantasy/sci-fi nic společného, přijde první náznak. A pak začne smršť. Jednotlivé příběhy jsou detektivkami, kde chybí detektiv, vražda i pachatel. Objevujeme, o čem to ta ženská vlastně píše a kam to všechno směřuje. A je to dobrodružství strhující a napínavé, velmi často s překvapivou pointou. Mnohdy banální a jednoduchou, to ano, ale její samozřejmost předčí sofistikované konstrukce autorů hard sci-fi. Zároveň jsou autorčiny texty literárním labyrintem. Než se zorientujete a zjistíte, že tohle jsou flashbacky z minulosti a tamto pohledy úplně jiné postavy, polovina povídky je pryč. Jenomže ono to všechno dává smysl, funguje a šlape jako dobře promazaný stroj. I v těch případech, kdy spojí nespojitelné. Ne „zdanlivě nespojitelné“, ono to opravdu nejde. Až na to, že Connie Willisová to zvládla.

Autorka nikdy nepracuje s jediným tématem. Dobře, narve tam zajímavý nápad o mimozemšťanech, ale kromě toho přidá problematické zaláskování, drobný příběh vedlejších postav, kapku filosofického podtextu nebo humor. Hlavně humor. Ten je skvělý. Žádná povídka není primárně vtipná, a už vůbec ne prvoplánově. Všude jsou umně skryté narážky, vtipky, situační i jazykový humor, který pozorný (a ideálně sečtělý, např. v povídce *Duše si vybírá společnost*) čtenář postřehne. Vše jen lehce, po špetkách, tak, jak s kořením pracují ti nejlepší kuchaři.

Connie Willisové u nás nebylo věnováno mnoho pozornosti. Její povídky vyšly v různých sbornících a v Ikarii – a pak se do toho pustil Triton. V roce 2003 vyšel těžkotonážní (přes 700 stran) román *I když půjdu roklí šeré smrti*. Přes nesporné kvality se dílo nijak zvlášť neprosadilo. Jako by čtenáři nevěděli, co s tím. Je to ještě žánrové? Nebo je to mainstream? Na Conana málo akční, na hard sci-fi moc civilní. Navíc jde o knihu náročnější na čtenáře... Inu, dal si tedy Triton pauzu, pořádně se nadechl a loni začal Willisovou ostřelovat čtenářstvo tak, aby si nebylo možné nevšimnout, že s ní přichází opravdu kvalitní (vnitřní) záležitosti. Nejdříve *Knihy posledního soudu*, hned potom *...o psu nemluvě*, humoristický román, který získal Cenu ASFFH a předběhl tak i Stephensonův *Anatém* nebo nového Miévilla, a v březnu *Vnitřní záležitosti*. Výběr povídek,

z nichž jedna každá byla ověněna nějakou cenou (Hugo, Nebula, Locus), provedl Martin Šust, jednu povídku přeložil Stanislav Švachouček, ostatní Jana Rečková (držíme palce v boji s nemocí!) a celé to vydal Staso Juhaňák v Tritonu. Víím, že Šust i Rečková s Tritonem spolupracují už dlouho, ale když se to takhle napíše, vypadá to, jako by Triton, Laser-books a Unie českých spisovatelů fantastiky (kdyby něco takového existovalo) spojily síly, aby vzdaly poctu Velmistryni žánru. Doufejme, že Cena ASFFH za *...o psu nemluvě* pomůže, aby se Willisová dostala do širšího povědomí čtenářů. Tím, že z jejího díla

nebylo přeloženo mnoho, se nabízí spousta možností – co si dát příští rok její poslední oceněný román, dvousvazkový *Blackout/All Clear*?

Nevím, co má ta paní společného s Brucem (jo, tím z Dvanácti opic a Smrtonosné pastí). Nevím nic o jejich vnitřních pocitech. Ale její *Vnitřní záležitosti* jsou jednoduše vynikající. Letos už vyšlo hodně zajímavých a oceněných knih – ať už zvláštní *Zoo City* Lauren Beukesové, Cardova variace na Šipkovou Růženku *Zakletá*, knihy „pro mládež“ Bacigalupiho (*Prachožrouti*) a Miévilla (*Kolejmoří*) nebo teď aktuálně napjatě a dlouho očekávaný *Oceán na konci uličky* Neila Gaimana. Nečetl jsem vše zmíněné (i když to mám v plánu), ale za sebe mohu směle prohlásit, že Willisová si velmi důrazně říká a Cenu ASFFH v kategorii Kniha roku. V pomyslném žebříčku povídkových sbírek z poslední doby přeskočila i takové pecky jako *Příběhy vašeho života* Teda Chianga, *Magie pro každého* Kelly Linkové nebo *Čerpadlo* 6 Paola Bacigalupiho. A to už je co říct.

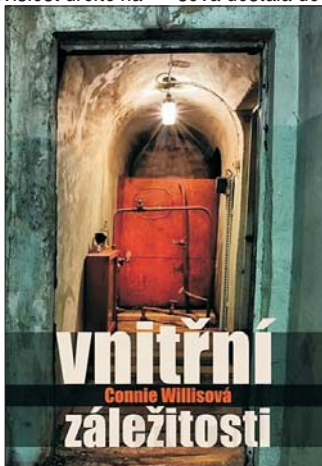
Jan Křeček

Connie Willisová: Vnitřní záležitosti, Triton, 2013, překlad Jana Rečková, Stanislav Švachouček, obálka Renata Brtnická, 392 str., 399 Kč

O stříbřitělesklý halmochron

Rok se sešel s rokem a tak je čas zveřejnit výsledky 24. ročníku literární soutěže „O stříbřitělesklý halmochron“, pořádaný plzeňským sci-fi klubem Andromeda. Ocenění mohou očekávat v brzké době balíček s pamětním diplomem, sborníkem oceněných prací (vizte str. 19) a knižní odměnou, za jejíž poskytnutí opětovně děkujeme nakladatelství LASER BOOKS. Zájemcům bude k dispozici sborník v elektronické podobě, v němž naleznete jak oceněné povídky, tak kompletní výsledky soutěže a přehled dosavadních vítězů. Tím aktuálním je *Jakub Štros* s povídkou „*Kdyby ukřižovali Praotce Čecha aneb 48 hodin na Urquellu*“, který od nás samozřejmě obdrží i funkční model halmochronu. Děkujeme všem autorům za poskytnutí soutěžních prací a porotcům za jejich hodnocení. Tímto prohlašuji 24. ročník Stříbřitělesklého halmochronu za uzavřený a těším se s vámi všemi u nového ročníku nashledanou.

Petr Kaufner

Časem s vědou - Objev přes mrtvoly o velkých činech a lidech vědy - září

Brzy po Kolumbově návratu z nové země se začaly šířit zvěsti, že tam v nepatrné hloubce leží celá pole zlata, stačí jen hrábnout (možná právě odtud pochází výraz „nahrabat si“). Zvěsti vyvolaly příliv dobrodruhů na ostrov Hispaniola, který byl vstupní branou k americké pevnině. Když začali působit problémy, guvernér každému přidělil půdu a indiánské otroky na její vzdělávání. Jenže oni nechtěli hospodařit; otroky udělali, půdu prohráli. Proto jen uvítali, že právník Enciso strojí výpravu na pevninu, do osady San Sebastian. Chtěli skrze ni uniknout dluhům. Na naléhání věřitelů však guvernér pečlivě kontroluje, kdo smí odplout. Loď hlídají vojenské čluny.

Pár hodin po Encisově vyplutí se z jedné bedny s nákladem vypošťuje po zuby ozbrojený muž. Píše se rok 1510, pětatřicetiletý Vasco Nuñez de Balboa dostává svoji třetí šanci (v prvé prošťoval jmění v rodném Španělsku, ve druhé na Hispaniole). Velitel ho chce vysadit, ale v tu chvíli jeho loď potkává člun se čtyřiceti ozbrojenci ze San Sebastianu. Ti jediní přežili jeho zničení. Zazní volání po návratu

na Hispaniolu. V tom vystoupí Balboa: při své předchozí cestě na pevninu prý poznal místo jménem Darien, kde byli domorodci přívětiví, půda úrodná... Tam nyní založme kolonii! A tak na onom místě vybili domorodce a založili osadu Santa María. Balboa se postupně stává jejím faktickým pánem. Enciso prchá do Španěl žalovat.

Balboa ví, že má jen tolik času, kolik zabere přeplutí Atlantiku tam a zpátky. Ví také, že omluvou jeho počínání bude jediné bohatství získané pro španělskou korunu. Vraždí tedy a loupí, ale také se diplomaticky žení s dcerou jednoho náčelníka. Nakonec nejmocnější z místních vůdců pozve Balbou k sobě a na znamení podřízenosti mu věnuje asi metrák zlata. A hle: cizinci, dosud v jeho očích rovni bohům, se začínou o zlato rvát jako diví psi! „Jak je kupodivu, že se sváříte kvůli takovým nicotnostem, že nastavujete život, vydáváte se všanc tisíců nástrahám a nebezpečí kvůli kousku obyčejného kovu! Tam na druhé straně, za těmi vysokými horami, leží obrovský oceán, a všechny řeky, které vplývají do tohoto moře, jsou zlatonosné. Sídli tam lid, který se plaví na lodích s plachtami a vesly, jako jsou vaše, a jeho králové jedí a pijí ze zlatého náčiní. Tam můžete mít tohoto žlutého kovu, co hrdlo ráčí. Je to nebezpečná pouť, náčelníci vám určitě budou bránit v pochodu. Ale cesta trvá jen několik málo dní.“ (Stefan Zweig: *Hvězdné hodiny lidstva*)

Balboa posílá pokladníkovi na Hispaniole pětinu darovaného zlata (zákonem stanovený odvod), současně se dva jeho nejspolehlivější lidé vydávají ke dvoru podat zprávu a požádat o tisíc mužů. Pozdě. Jiný posel, právě se navrátilší, hlásí, že nejbližší loď dorazí úředník, aby ho soudil pro vzpouru.

Zbývá jediné – objevit moře sám. Se 190 nejzdatnějšími dobrovolníky odplová 1. září 1513 podél pobřeží na vhodné místo a odtamtud 6. září vyrazí na pochod. V rovníkové výšni

musí nejprve překonat horečnaté bažiny. V oblacích hmyzu si klesí cestu porostem. Nenadále lijáky mžikem mění potůčky v dravé bystřiny, které je nutno přebrodit (v rouše Adamově, s výstrojí nesenou na hlavě), přeplout na vorech nebo přebalancovat po narychlo spletených lávkách, přičemž kdykoli může odněkud vyletět otrávená šipka. K jídlu dvakrát denně hrstka rýže. Po prvním týdnu většina bělochů není schopna kroku.

Konečně začíná země stoupat. Místo věčného stínu přichází pražící slunce. Ozbrojené střetnutí s místním kmenem, vítězné díky brnění, střelným zbraním a bojovým psům, Balboa oslaví tak, že přeživší poražené nechá spou-

tat a pro obveselení svých mužů rozsápat psy (celkem zahynulo asi 600 indiánských mužů).

Vzpětí se dozvídá, že z nedalekého pahorku už je vidět moře. Okamžitě zbucuje mobilní zbytek mužstva (67 mužů). Nazítří dopoledne stanou na úpatí. Nahoru jde Balboa sám, aby moře viděl první, aby se v klidu pomodlil. Za čtyři dny, 29. září 1513, po necelých 120 kilometrech pochodu, stojí Balboa na břehu rozsáhlé vodní plochy. Nazývá ji *Mar del Sur* (Jižní moře).

Další osud objevitele Tichého oceánu je příznačný: po několika peripetiích je na příkaz nového guvernéra zajat a počátkem roku 1517 veřejně sťat. Tělo předloženo supům.

František Houdek

V příštím čísle:

**Miloslav Havlíček : 80
Proudové šilenství
Střípky z Poláčka, střípky z Fukse
Pán světla
Prachožrouti
Jantarové oči**

Zvídavost – jev přírodní, nebo kulturní? Třeštění letitého popularizátora 19

Rozporuplná postava Vaska Balboya, velkého zločince a velkého objevitele, evokuje otázku: Co asi tak může být prvotním impulsem k poznávání neznámého, k objevování, potažmo k výzkumu? Otázka mi přijde zajímavá tím spíš, že lidé se svým chronickým sklonem k sebeklamu takřka veškeré své popudy lakují na růžovo. Úplnou a přesnou odpověď, pokud vůbec existuje, samozřejmě nemůže znát nikdo, ale to neznamená, že nad ní nelze zauvažovat a pokusit se o jakés poznání lidské duše i v tomto směru.

V pozadí Balboova objevu Pacifiku stály dva stěžejní cíle veškerého lidského pinožení: bydlo a status. Dobré bydlo je úhelným kamenem lidské existence (v Maslowově pyramidě potřeb je součástí základny). Přes bohatství se Balboa chtěl probít k co nejvyššímu sociálnímu statutu, vyjádřenému mocí potentáta a slávou objevitele.

V mezidobí mezi Balboovým tehdejkem a současností se výzkumem (pomineme-li zeměpisné výpravy s dobyvačnými cíli) dalo uživit jen sporadicky vedle učení na univerzitách (příkladem za všechny zde budiž Purkyně), druhou možností pak bylo financovat si vědu ze svého (tady mě napadá objevitel vodu a první stanovitel gravitační konstanty Henry Cavendish, před 250 lety jeden z nejbohatších lidí v Británii). Purkyně i Cavendish už své bydlo i status měli, a tak se jejich hlavním motivem pravděpodobně stala *zvídavost* (touha přicházet věcem na kloub, jakýsi vyšší stupeň *zvědavosti* coby prosté touhy vidět, registrovat). Zvídavost ale nejspíš není hybatelem prvotním, nýbrž důsledkem evolučně vyvinuté *touhy po bezpečí* (v Maslowově pyramidě druhá nejdůležitější potřeba hned po bydlu). Vskutku, lépe poznáný svět je bezpečnější, pohodlnější, chce se říci útulnější... Dokonce lze říci, že poznání je i cestou ke *svobodě* (a to je od určité úrovně existence opravdu silná potřeba). V této souvislosti se nabízí Engelsův výrok: „Svoboda nezáleží ve vysněné nezávislosti na přírodních zákonech, nýbrž v poznání těchto zákonů a tím získané možnosti dát jim účinkovat podle plánu k určitým cílům. Svobodnou vůlí tedy nenazýváme nic jiného než schopnost rozhodovat se při znalosti věcí. Svoboda je poznání nutnosti.“

Touha po poznání je tedy evoluční danost, v podstatě zdůchovnělé bažení po bydle, statutu, bezpečí, svobodě.

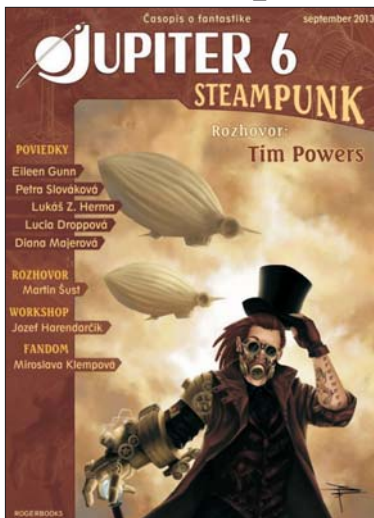
Nicméně v populaci tu a tam existují i atypičtí jedinci. Kupříkladu s hypertrofovaným étosem, kteří všechny strážné bádání podstupují z čirého idealismu, ano, i za cenu svého bydla, statutu, bezpečí... Jiní jsou zase náтурой dobrodruzi, ne však tolik, aby rovnou riskovali krk; takové zřejmě na vědě láká hranice s neznámým, s tajemnem. Nádherně to vystihl Einstein:

„Nejkrásnější, co můžeme prožívat, je tajemno. Právě tento základní pocit stojí u kolébky veškerého pravého umění a vědy. Komu je tato emoce cizí, kdo se už nedokáže divit a stát v uchváceném úžasu, je jakoby mrtvý, jako vyhaslá svíce.“

Zmiňovaní excentrici (z pohledu Gaussovy křivky) jako by už stáli za hranou evoluce, jejich činnost bývá z hlediska darwinovského soutěžení kontraproduktivní, jejich nutkání jako by mělo nikoli přírodní, ale rovnou kulturní kořeny. Tito „políbení“ obzvláštní často zasluhují obdiv, ale stejně jako je obyčejná pyramida stabilnější než tatáž stojící na špičce, větší spoleh je na ty nenápadné, „obyčejné“ zpytce, které do terénů, studoven a laboratoří pudí přirozená živočišná touha po lepším bydle a/nebo vyšším statutu. Zbývá „maličkost“: dobře je vybírat a školit, dát jim patřičné podmínky, náležitě je hodnotit. A konečně to nejdůležitější: nabytým věděním se doopravdy řídit! Teprve potom – snad – dokážeme balboovský imperativ „objevit, podmanit, vydrancovat“ konečně poslat k čertu.

František Houdek

Vyšiel steampunkový Jupiter

Slovenský elektronický sci-fi časopis Jupiter (jupiter.rogerbooks.eu) vydal svoje šieste číslo, zamerané na steampunk. Tak ako v minulosti, aj teraz je veľká časť obsahu v češtine. Je to aj prvé platené číslo Jupitera.

Ťahákom obsahu je rozhovor s priekopníkom steampunku Timom Powersom, autorom „Brán Anubisových“. Zahraníčnú poviedku, spomienku na spoločné dielo Williama Gibsona a Brucea Sterlinga „Mašina zázrakov“, napísala Eileen Gunn. Najdlhšiu poviedku predstavuje nádejná mladá autorka Petra Slováková. Druhú českú poviedku napísal Lukáš Z. Herma. Slovenské steampunky prinášajú dvojnásobnú víťazka Ceny Fantázie Lucia Droppová, stále sa zlepšujúca mladá autorka Diana Majerová a Jozef Harendarčík, ktorého poviedku redaktori rozoberajú vo workshope. Petra Slováková namaľovala aj galériu a napísala kvalitný prehľadový článok o steampunku.

V netematickej časti dominujú rozhovor s Martinom Šustom, ktorým Jupiter spolu s českým časopisom XB-1 začínajú predstavovať slovenským čitateľom osobnosti českej sci-fi scény, a tretia časť seriálu Miroslavy „Elendilky“ Klempovej o prednášaní na conoch.

Časopis si môžete kúpiť na českých (palmknihy.cz/web/kniha/jupiter-6-steampunk-6040.htm) aj slovenských Palmknihách (www.palmknihy.sk/web/kniha/jupiter-6-steampunk-6040.htm). Všetky možnosti sú zhrnuté tu: jupiter.rogerbooks.eu/ako-kupit.html.

Martin Krali

Utopie tady a hned, aneb Jak na to

Články Franty Houdka mi udělaly radost. Souhlasím – lidstvo nedělá POKROK, ale prochází vývojem, ve kterém něco získává (např. pohodlí) a něco ztrácí (např. dobré geny, kondici, životní prostředí nekontaminované a neponičené vlastní činností). Pokud zlatý věk v některých obdobích existoval, pak byl v korelaci s relativním dostatkem zdrojů a nižší agresivitou lidí; kdybychom se zbavili svého niterného posedlého nutkání mít stále víc, soutěžit s ostatními a podávat co nejvyšší výkony, mohli bychom v podstatě být šťastní hned.

Napadlo mě, že bych mohl k tomuto tématu přispět svou troškou do mlýna. Jelikož se v současnosti hodně pohybuji mezi lidmi, kteří si berou k srdci ničení planety a usilují o udržitelný způsob života, znám docela zblízka konkrétní pokusy vytvářet nějaké komunity, kde by lidé místo soutěžení a hromadění majetku spíše spolupracovali, podporovali se navzájem a dokonce se dělili o věci, peníze, bydlení, práce v domácnosti a podobně. Tohle „sociální inženýrství v praxi“ mě zajímá z hlediska jaksi scifistického – je to možné zrealizovat, nebo není? Ovšem zajímavé mi přijdou jen pokusy založené na dobrovolnosti a demokracii, nikoli různé úlety teskníci po návratu nějakého omezujícího režimu, jelikož „přinucení lidí, aby se chovali rozumně a správně“ tím, že jim to někdo nadiriguje seshora, je podle mě naprosto protimluv a musí to být vždy zákonitě odsouzeno ke zkáze. Na druhé straně je jasné, že lidstvu nezbyvá než pokračovat v jakémsi „sebeusměrňování“, které už stejně do značné míry proběhlo. Nezabíjme se na setkání, dívky se nevzdávají ve dvanácti letech a nemají třináct dětí (což je naše průměrná mateřská kapacita), jsme smíření s placením daní, běžně nepustošíme zeleň v parcích... takže by neměl být problémem přidat pár dalších sebeusměrňujících zvyklostí, pokud budeme přesvědčeni o jejich užitečnosti, že?

V alternativních či ekologických komunitách se používá široká škála metod. V kýženém směru snižování agresivity a ziskuchtivosti působí třeba hulení marjáanky (pak se všichni vzájemně milují), zenové meditace (splynete s vesmírem a nějaké hmotné věci vám budou jedno), hlubinně ekologická cvičení (to je podobný efekt), nebo možná i vegetariánská, veganská a raw strava, která údajně tak působí, no a pak záměrně vyvinuté metody jako „non-violent communication“, „holistic leadership“ a tak dále.

U nás v Čechách vím o několika pokusech o vytvoření „lepších“, spravedlivějších, přátelštějších a mírumilovnějších společenství, které zkrachovaly – lidé jsou nejdřív plni nadšení, ale velmi brzy si začnou jít na nervy a tvrdě narážejí na odlišnost svých představ a názorů a na rostoucí osobní antipatie. Co ale poslední dobou rozkvétá, jsou komunitní zahrady, přívětivější náhrada individualistických zahrádkářských kolonií. Ty mohou být organizovány různě, někde má každý zahrádkář svůj záhonek, ale třeba v zahradě ProBio ligy ve Středoklukách u Prahy záměrně nepřidělují záhonky jednotlivým lidem, ale všechno dělají společně. Jako posedlé zahrádkáře by se mi to nelíbilo, chci být odpovědná za to, co a jak si pěstuju, ale tihle mladí lidé jsou ze zásady proti a chtějí všechno sdílet – investice, práci i úrodu.

Na Slovensku jsou v tomto směru dál než my, existuje tu

ekovesnice Zaježová, na jejímž webu www.zajezka.cz si můžete přečíst i kapitolky z její historie. V prvotním mladickém nadšení se celá jejich parta nejprve nastěhovala do dvou místností staré odlehle usedlosti Sekier, ale po první zimě nevydrželi – ne kvůli fyzickému nepohodlí, ale kvůli nepohodlí psychickému, řekla bych kvůli akutní ponorkové nemoci. Dnes bydlí v Zaježové na roztroušených samotách (lazech) jednotlivé rodiny, které spolupracují třeba při pořádání folklorních akcí pro děti, při provozování alternativní školy, mají takzvanou potravinovou banku, ze které lze odebírat levné biopotraviny bez obalů, sdílejí různé spotřebiče a podobně.

Nejvydařenější komunity, kde se žije „tak nějak nově“, máme na dosah v Německu. Loni v létě jsem strávila dva týdny v alternativní komunitě gASTWERke ve visce Escherode u Kasselu. Žije tu dvacítká dospělých a hrstka malých dětí, kteří obývají areál bývalého lesnického výzkumného centra, společně si vaří a mají i společné finance – co kdo vydělá, dá po tábořisku do „jedné kádě“. Kupodivu se nikdo neulejvá a všichni čile pracují, ať už v rámci komunity nevýdělečně (například v kuchyni nebo ve školce), pěstují na pozemcích komunity biozeleninu, nebo jako většina členů dojíždějí někam za prací. Zatím jim to klapě, což se dá vysvětlit mládím komunity (tři roky), neustálým probíráním všech potíží na pravidelných „vyříkávacích“ schůzkách, a konečně myslím i německou národní přičinlivostí, důsledností a sklonem brát všechno velmi vážně.

Nejslavnější německá ekovesnice se jmenuje Sieben Linden, na území bývalého NDR. Existuje už od roku 1997 na ploše asi 80 hektarů. Tam jsem nebyla, ale měli jsme tu prezentaci jedné z vůdkyň Sieben Linden. Otázky kolem soužití se v ekovesnici neustále velmi řeší – což je evidentně nutné, mnohokrát se ukázalo, že skupina, která si myslí, že „to půjde samo, jen když se budeme mít rádi“, je odsouzena k rozpadu. V Sieben Linden žije asi stovka dospělých a padesát dětí, a aby to fungovalo, vytvářejí menší skupinky zvlášť spřízněných duší (obdobu rodin). Aktivně se učí komunikačním dovednostem a počáteční problémy s osobními konflikty a negativními emocemi překonali – cituji z jejich materiálů – metodou zvanou Forum: „Metoda se zaměřuje na transparentnost, otevřenost a důvěru... využívá se prvků akčního divadla a gestalt terapie... metoda pomáhá vyjadřovat pocity a myšlenky v bezpečném prostoru a zkoumat jejich původ, zároveň poskytuje prostor pro zpětnou vazbu skupiny.“

Jinými slovy, pokud chcete úspěšně žít v mírumilovné komunitě, musíte věnovat část svého volného času na „sbratřování“ s ostatními, tedy na něco mezi teambuildingem a psychoterapeutickými sezeními, pokud jste introverti, musíte překonat svůj odpor ke sdílení niterných pocitů, a pokud jste Češi středního věku, svůj odpor k socialistickému kolektivismu. Zajímavé je, že Němci, ani ti východní, tímto ironickým odstupem a nedůvěrou ke kolektivním akcím evidentně netrpí. Proč, to je téma na jinou studii. Ale stejně je na tom i mladší generace Čechů – slova „komunita“ a „kolektiv“ už pro ně ztratila podezřelost a nenaskakuje jim při nich husí kůže. Jak to tak pozoruju, ani u nás už nestojí sociálně inženýrským experimentům nic v cestě!

Eva Hauserová

V otroctví memů. Nebo ne?

Už krátce po svém zavedení Richardem Dawkinsem v polovině 70. let se pojem „mem“ stal nezbytnou součástí slovníčku těch, kdo se chtěli vyjadřovat o lidské kulturní evoluci, vývoji jazyků i šíření myšlenek a trendů. Nějakou dobu se zdálo, že je nepostradatelný. Je ale memetika důležitý vědní obor, nebo jen krátkodobý módní trend mezi částí psychologů, biologů a lingvistů?

ČASOVÁ (MINI)OSA MEMETIKY

1976: V závěru svého *Sobeckého genu* klade Richard Dawkins provokativní otázku: Jsou geny jediným typem replikátorů na Zemi? A vzápětí si na ni sám odpovídá: Nejsou. Dawkins druhý typ nachází v informacích kódovaných nikoli DNA, ale slovy – v šířících se nápadech, trendech, znalostech... Promptně je ve snaze připodobnit jejich název genům pojmenovává memy.

1997: Vzniká vědecký časopis *Journal of Memetics*. Jeho podtitul zní v překladu *Evoluční modely přenosu informací*.

1999: Vychází známá populárně-vědecká kniha americké psycholožky Susan Blackmoreové, *The Meme Machine* (u nás *Teorie memů* v roce 2001). Je ale memetika spíše na vzestupu, nebo ústupu?

2005: Zaniká *Journal of Memetics*.

Co přesně je mem? Dle jedné z nejpoužívanějších definic informace přenosná imitací: taneční krok, vyprávění, kresba, recept, před jinými lidmi vyslovený nebo i jen zapsaný nápad... Imitace, ve své typické podobě velmi vzácná u zvířat, je u lidí běžným způsobem učení. Objevení se předpokladů pro rozvinutou schopnost imitace by vysvětlovalo, proč se bohatá informační kultura vyvinula pouze u lidí. Selektivní výhodou dobrých imitátorů (kteří rychle pochytili nové užitečné techniky a „trendy“) v přírodním i pohlavním výběru vysvětluje memetika rychlý rozvoj kultury a její až pádivou evoluci. Ovšem tady narážíme na jeden z jejich prvních problémů: lidé, kteří by mohli být popsáni jako schopní imitátoři (snadno se učili, měli dobrou motorickou koordinaci i vysokou inteligenci), by měli výhodu v získávání zdrojů (včetně partnerů) i bez memetického vysvětlení. Tady hypotéza vzešlá z memetiky nenabízí nic nového oproti klasické evoluční psychologii a behaviorální ekologii.

Asi nejpalčivějším bodem memetiky je, zda po počáteční selektivní výhodě pro geny svých nositelů memy převzaly pomyslné otěže lidské evoluce a naše v poměru k tělu hypertrofované mozky, neschopnost „vypnout“ a přestat přemýšlet nebo jazyk rozvinutý dalece nad každodenní potřeby nejsou mnohem více nástroji k produkování, skladování a šíření memů než pro biologické přežití svých nositelů. Existenci velkého výkoného mozku i složitého jazyka vysvětlují i jiné hypotézy; hlavní bod, se kterým memetika stojí a padá, je tedy to, na jakém konci vodítka se nacházejí memy a geny. Směřuje nakonec vše (třeba i navzdory krátkodobé dominanci a pádivému rozvoji memů) k výhodám pro geny?

Jak se svým typickým nadhledem poznamenává Jan Zrza-

vý ve svém doslovu k českému vydání *Teorie memů*: Pokud otěže drží geny, to nejhorší, co se nám může stát, je, že se dopracujeme k bezduchým individuíms myslícím jen na jídlo a sex, což nemusí být až tak špatné, zatímco pokud je mají pevně v rukou memy, můžeme se bez ohledu na selektivní výhody klidně i úplně vyhubit. Svým způsobem také testovatelná hypotéza, ale kdo schopný výsledek publikovat by v jakémkoli z obou případů zůstal?

Zrzavý také chválí Blackmoreovou za to, s jakou razancí se postavila k Dawkinsově prohlášení ze závěru *Sobeckého genu*, že pouze my se můžeme postavit tyranii sobeckých replikátorů. Tvrzení je to vsutku nadnesené a nemající moc smyslu, na druhou stranu Dawkinse podezírám, že ho tam vrazil, jen aby to hezky znělo, knížka se lépe prodávala a veřejnost měla co citovat. Na druhou stranu by se toho popularizátor vědy neměl dopouštět a od Blackmoreové bylo jediné správné podotknout, že nejsme „něco navíc“ nad geny a memy, ale my *jsme* ony geny a memy, unikátní soubory biologických vlivů a efektů prostředí.

Jenže hned nato se Blackmoreová pouští do vědomí sebe sama a páchá něco podobného jako Dawkins, ač si to zřejmě sama neuvědomuje a nejde jen o „jednu hezkou větu“. Vědomí vlastního já, související s naší neschopností ustát v přemýšlení (schválně to na pár minut zkuste a uvidíme, jestli se k vám neplíží ani jedna myšlenka na blížící se uzávěrku, nákupní seznam, partnera, šéfa nebo večeri), považuje Blackmoreová za „ultimátní memplex“. Memetické komplexy neboli memplexy jsou soubory navzájem se podporujících informací (vhodným příkladem jsou například náboženské systémy, sloužící k šíření a upevňování sebe sama). Vědomí „já“ podle Blackmoreové slouží k tomu, aby nás podněcovalo si neustále dokola vybavovat memy, nenechat je sejít z mysli a snáze je šířit. Jde o hodně kontroverzní myšlenku, o to podivnější, že Blackmoreová doslova navrhuje nechávat více rozhodování na intuici, snažit se „vypínat“ vědomí a méně o věcech složitě přemýšlet. Ne že by občasná meditace neprosplávala psychické pohodě, ale Blackmoreová pomíjí veškeré hypotézy věnující se vědomí sebe sama jako adaptivní vlastnosti a její návrh se velmi podobá tomu, co sama kritizuje v Dawkinsovi – postavení se „tyranii memů“.

Jsme tedy vážně otroky memů, nebo ne? V první řadě bych se vyhnula používání vzletných frází typu „otroci čekoholi“ (titul se nepočítá, to vás mělo přilákat k vysvětlení...). Přijde mi podivné, jak někteří lidé nemohou přijmout myšlenku, že jsme vzešli z podkladů daných geny i prostředím, a bojí se „odporného determinismu“. Je mohu jediné ujistit, že různých vzájemných působení a speciálních případů typu epigenetiky je tolik, že vážně nemůžeme determinovat ničí osobnost, když si osekvenujeme jeho genom a zjistíme si, jaké měl dětství. Formulace typu „otroci genů/memů“ zkrátka nemá smysl. Smysluplná je otázka, zda je důležitější vliv genů či memů, ale od počátku tohoto století se ukazuje, že to s memy asi nebude až tak zřhvé a otěže pravděpodobně stále drží geny.

Něco je jinak

Jeho Excelence
Ondřej Neff
papežský sci-finuncius
Panská 8
112 22 Praha 1

Praha, 24. května 1983

Drahý příteli,

obracím se na Tebe v krajní nouzi s jistou choulostivou záležitostí. Víš, že my, scifisté, jsme lidé zvláštního druhu. Toužíme po uznání naší práce, a přitom jako bychom se za ni styděli. Sejdeme-li se ve větším, počtu nežli tři, dříve či později začneme sci-fi obhajovat. Čtenáři nás čtou a mají rádi, ale my jednáme jako nejistý svědce, který osaměl se ženou a ona už očekává činy, zatímco muž do ní stále ještě hučí. Proto se obávám důsledků, jež by mohla mít na naše duše událost, kterou spěchám vyličit.

»Pokud jde o originalitu nápadů,« píšeš ve významném doslovu ke knize Lidé ze souhvězdí Lva, »nemáme se též za co stydět, jen pro úplnost připomenu hru Karla Čapka R.U.R., kde bylo poprvé užito, pojmu „robot“.«

Věřil jsem spolu s Tebou a tisíci souputníky, že ono slovo opravdu poprvé splýnulo jednoho požehna-

ného dne roku 1920 ze rtů Josefa Čapka. Vždyť slovem robot začíná naše Genesis.

Věřil jsem až do osudné soboty 14. května, kdy v Rudém právu vyšla reportáž Vojtěcha Veselého z muzea zemědělských strojů v maďarské vesničce Kétegyháza, kde se píše doslova: »Ale jsou tu i jiné rarity, jako třeba mlátička z roku 1860 na koňský pohon... Na jednom stroji je nápis Robot Wichterle – Brno, 1905« (sic!).

Osobně se domnívám, že se jedná o podraz nějakého androida z Hlídky času. Víš, jak miluji Karla Čapka, nemůžou mu odpustit, že jejich pradědečky udělal ze železa. Není pro ně problém vrátit se pár desítek let zpátky a mosazná destička pro nemístný vtíp se také vždycky najde.

Uvaž, prosím, co budeme dělat? Dementi? Což prohlásit Wichterleho za moravského scifistu? Připravil jsem dvě vhodné povídky a na Tvůj pokyn jsem hotov odjet do Dvora Králové, abych zařídil jejich objevení ve fyzikálním kabinetu tamního gymnázia.

Ať tak či onak, čekám Tvoji odpověď obratem pošty.

Tvůj Karel Sýs

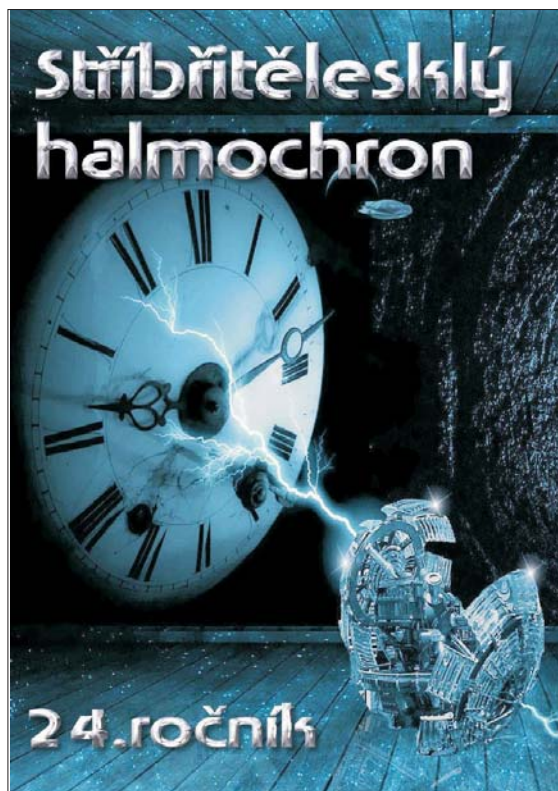
(Tvorba, 8. 6. 1983)

Memetika se potýkala s čím dál více nekonzistencemi a její hypotézy buď úplně nevycházely, nebo pro ně existovalo i jiné, často méně komplikované vysvětlení. Kolem zrcadlových neuronů zodpovědných za imitaci jsou stále nejasnosti (není zřejmé, zda jde o distinktní třídu neuronů a zda je skutečně imitace jejich primární funkcí). Memetika také předpovídá poměrně přesné kopírování memů, ovšem ukazuje se, že lidská paměť je skoro vše, jen ne spolehlivá (mimořádně, z oblasti fikce se na toto téma nedávno objevila výborná povídka Kena Liu s názvem *The Journal*), a „mutační rychlost“ memů je zřejmě příliš vysoká na to, aby probíhala adaptivní evoluce. Biologičtější zaměřená kolegyně memetiky, evoluční psychologie, se v konkurenci na poli vědy udržela lépe. Osobně memetiku kvůli jejím vnitřním problémům nepovažuji za plnohodnotnou vědeckou disciplínu, pokládám ji ovšem za velmi užitečný nástroj při snaze analyzovat kulturní evoluci nebo i roli nových médií na šíření informací v současnosti.

Memetika nakonec po bouřlivém rozvoji v 90. letech opusťla světla reflektorů, zalezla do zákulisí vědeckých disciplín a tam zatím v tichu vyčkává. To, jestli bude vzkříšena nebo úplně pohřbena, závisí na nových poznatcích a dalších generacích vědců. Koneckonců, trendy rychle přicházejí a odcházejí a občas se i vracejí...

Článek vznikl na základě přednášky z PragoFFestu 2012 a Atheoconu 2013.

Julie Nováková

Martinus Cena Fantázie

Vo štvrtok 12. 9. 2013 boli v bratislavskom kníhkupectve Martinus vyhlásené výsledky **prvého kola** literárnej súťaže **Martinus Cena Fantázie 2013**. Spomedzi 138 súťažiacich poviedok od finálovej päťky podľa bodovania poroty postúpili (v abecednom poradí): **Róbert Hric** (Vranov nad Topľou): Kosovski božur, **Janka Javorka** (Nitra): Zabiť za kus plastu, **Ladislav Kravčík** (Prešov): Ai, **Marek Slabej** (Praha): Otázka porozumenia a **Zuska Stožická** (Bratislava): Letec do večnosti. Z pohľadu fantastických žánrov sa do finále dostali štyri sci-fi a jedna fantasy poviedka.

Druhé kolo súťaže sa začne už 21. 9. 2013, keď bude finálová päťka poviedok zverejnená na portáli Kultura.sme.sk a o konečnom poradí a víťazovi jedenásteho ročníka súťaže rozhodnú čitatelia v internetovom hlasovaní.

Konečné výsledky budú slávnostne vyhlásené 16. 11. 2013 v rámci sprievodného programu na Medzinárodnom knižnom veľtrhu Bibliotéka v Bratislave, kde bude zároveň pokrstený nový zborník poviedok.

„V tomto ročníku „prevalcoval“ žáner sci-fi vo finále ostatné žánre,“ povedal vyhlasovateľ súťaže Ivan Al'akša. „Autorka Zuska Stožická sa objavila vo finále našej súťaže už viackrát a v roku 2010 vyhrala Cenu Bibliotéky. Janka Javorka opakuje svoju finálovú účasť z minulého ročníka súťaže, vtedy skončila celkovo piata. Ladislav Kravčík a Marek Slabej sú v rámci komunity fanúšikov známi autori fantastiky a Róbert Hric, jediný zástupca s fantasy poviedkou vo finále, je pre nás veľkou neznámou. Finálové poviedky majú vysokú úroveň a ktorákoľvek z nich má šancu uspieť v čitateľskom hlasovaní, ktoré sa začne o týždeň.“

Popri Cene Fantázie boli zároveň vyhlásení finalisti pridružených cien, z ktorých o víťazoch rozhodnú porotcovia jednotlivých ocenení. Finalisti pridružených cien (v abecednom poradí):

Cena spoločnosti Intel pre najlepšiu sci-fi poviedku: Ivana Dubcová (Prievidza): Stalo sa to zajtra; Adriana Jurášková (Bratislava): Nikdy nič nedokážeš; Jozef Kaščák (Dolný Kubín): Niečo ako evolúcia; Marek Slabej (Praha): Otázka porozumenia; Zuska Stožická (Bratislava): Letec do večnosti.

Cena Béla pre najlepšiu hororovú poviedku, hodnotená vydavateľstvom Artis Omnis: Jozef Harendarčík (Podolíneec): Nekropolská linka; Pavel Hlubík (Bratislava): Klobásky; Simona Müllerová (Bratislava): Viem, že nespíš; Ján Stopjak (Kysucké Nové Mesto): Lilith; Mariana Záhorová (Žilina): Rozsudok.

Cena OZ Fantázia pre najlepšiu fantasy poviedku: Ján Gálik (Handlová): Hadie zuby; Monika Herda Belicová (Banská Bystrica): Na pahorku víly Striebrenky; Róbert Hric (Vranov nad Topľou): Kosovski božur; Vanessa Jóriová (Diakovce): Hranice; Miroslav Švercel (Zürich): Starec a dieťa.

Cena Bibliotéky, hodnotená spoločnosťou Incheba, a. s.: Eva Brutovská (Bratislava): Helena (SF); Martin Čerňan (Košice): Prométeus (SF); Michaela Hirtlová (Prievidza): Osoba na mieru (F); Simona Müllerová (Bratislava): Viem, že nespíš (H); Zuska Stožická (Bratislava): Letec do večnosti (SF).

Poviedka Istroconu 2013

Literárna súťaž Poviedka Istroconu vyhlásila výsledky svojho siedmeho ročníka. Ten mal aj tento rok tri kategórie – prvú tvorili poviedky na tému "ihla", témou druhej bola vesmírna loď a tretia kategória je už tradične na voľnú tému.

Celkové poradie porotcovia určili takto:

1. Petra Slovákova – Navždy
2. Tomáš Dostál – Projekt Bellum
3. Anna Olejárová – Poklady z mora
4. Petra Slovákova – Tetsuyo
5. Zuzana Droppová – Veterán

Poradie netematickej kategórie kopíruje celkové výsledky na prvých štyroch miestach. Poviedka na piatom mieste zvíťazila v kategórii "vesmírna loď". V kategórii "ihla" zvíťazila Anna Danáková s poviedkou "Posledná bylinka", po ktorej nasledovali so zhodným počtom bodov Marián Kubický s poviedkou "Tvárou v tvár k bohom" a Zuzana Droppová s textom "Päť ihlů do čela".

Víťaznú poviedku uverejní časopis Jupiter ešte tento rok v čísle 6.5. Z posledných troch ročníkov súťaže vydá vydavateľstvo Rogerbooks (minimálne) elektronický zborník. Toto vydavateľstvo spolu s hlavným organizátorom súťaže, medzinárodným festivalom sci-fi, fantasy, hororu a spoločenských hier IstroCON, vyhlásilo už ďalší ročník súťaže. Čoskoro bude zverejnené vyhlásenie ďalšieho ročníka súťaže, ktoré prináša viacero významných noviniek.

NON FICTION

Pavel Kosatík

České snění

O čem snili a možná dosud sní Češi jako národ? Pavel Kosatík nás v šestnácti kapitolách provádí po snech o Slovensku, o cestě na jih, o tělesné zdatnosti, o mýtické pravlasti, o vyhraných bitvách, o Lužici, o Rusku, o SSSR, o moři, o českých koloniích, o rukopisech, o životě bez Němců, o novém náboženství a o snu o Podkarpatské Rusi. A o častém procitnutí z některých do velkého maléru. Nicméně několik z těchto českých snů objevíte například ve Valhale Františka Novotného, takže jsou svým způsobem stále přítomny mezi námi.

V předmluvě Zbyňka Zemanu čteme, že většina národů má své sny, a možná že čím je národ mladší, tím jich má víc, třeba si je lépe pamatuje, protože se probudil teprve nedávno. A pochopení snů národa má význam při hledání české identity a místa Čechů mezi sousedy.

Torst, Praha 2010, 400 str., 448 Kč

Vznik fandomu a „realistická fikce“ Jana Hlavičky a Ivana Kmínka

Úvod

Osmdesátá léta jsou v kontextu předlistopadové doby vnímána jako vrcholné období české sci-fi literatury. Byla to éra dynamického společenského a literárního rozvoje, který přišel po normalizaci v sedmdesátých letech. Vědecká fantastika dosáhla nebývalé popularity, do edičních plánů se začaly prosazovat mnohé zásadní knižní tituly a objevili se noví talentovaní autoři, což mělo za následek kvalitativní i kvantitativní nárůst. Společenský život fanoušků vědecké fantastiky také propukl: v roce 1979 je se vznikem prvního fanouškovského klubu Viloidus zakončen vznik Československého fandomu, což je hnutí příznivců sci-fi, fantasy a hororu, které v osmdesátých letech působilo právě pro nové autory jako příznivé společenské podhoubí a jako samizdatový šířitel jejich děl. Vznikly mnohé sci-fi kluby, fanoušků v průběhu dalších let přibývalo. V roce 1982 pak vznikla literární soutěž Cena Karla Čapka, která získala a dodnes udržela celonárodně uznávaný status, a začaly se pořádat setkání zvané Parcony, na nichž se tato cena předávala. Přestože mnoho nových talentů nemohlo svá díla oficiálně vydat, fandom je velmi dobře znal. Z této skupiny autorů, kteří vynikli právě díky Parconům a Ceně Karla Čapka, se rekrutovali také Jan Hlavička a Ivan Kmínek, kteří se v rámci této samizdatové sci-fi literatury těšili velké oblibě.

V první části práce charakterizujeme vývoj moderní české sci-fi od jejích počátků v meziválečné době přes fandomové hnutí až po tzv. „bod zlomu“ – tím pro nás je listopadová revoluce a raná devadesátá léta. Českou sci-fi periodizujeme v souladu s Ondřejem Neffem a Alešem Langerem na čtyři základní etapy předcházející „bodů zlomu“ (viz Neff 1987: 373, Langer 2006: 32-33). Na tomto rozdělení a její charakteristice ukážeme její stav a vývoj v průběhu totalitních režimů, z čehož vyplyne zásadní rozdíl mezi sci-fi osmdesátých let a jejím předchozím postavením na poli společenském i literárním.

Druhá část se zabývá konkrétním dílem obou autorů. Co rozumíme termínem „realistická fikce“? Je to pojem, který použil Jan Hlavička v rozhovoru, v němž doznává svou touhu psát tuto „realistickou fikci“ a stavět ji do protikladu k „fiktivnímu realismu“, který je kolem nich produkován (Rozhovor 1990: 104). Aleš Langer mluví ve své studii *Průvodce paralelními světy* o povídkách těchto autorů jako o vyhraněných dílech vůči soudobému totalitnímu režimu. Jejich práce se blíží realitě, protože ji údajně připomínají svými světy a mnohými jejich atributy, a často se tematicky a motivicky zaměřují na všední až fádňí problémy obyčejného „malého českého člověka“, který je zasazen do neobvyklé zkušenosti. Tito dva autoři jsou často dáváni do souvislosti jako autoři humorné a groteskní kriticky zaměřené satiry (Langer 2006: 21), přesto jsou mezi těmito myšlenkovými souputníky určité rozdíly v použité tematice a rozhodně nelze říct, že všechna jejich díla jsou humorného vyznění, ač s humornými prvky.

Jan Czechacek je studentem Českého jazyka a literatury na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně, kde také v semináři Fantastická literatura, vedeném Terezou Dědinovou, poprvé narazil na fascinující povídku *Ryba a host* od Jana Hlavičky. Pak už to šlo krok za krokem: publikace Aleše Langer *Průvodce paralelními světy*, pasáž věnovaná české fandomové sci-fi osmdesátých let, konkrétněji Janu Hlavičkově a Ivanu Kmínkovi, obě povídkové sbírky od Jana Hlavičky *Hurá, hřbitov jede a Panelfixn*, poté román *Utopie*, nejlepší verze od Ivana Kmínka následovaný výběrovou povídkovou sbírkou *Ústřední kancelář vesmíru se neozývá*. Díla plná aluzí, britského sarkasmu, čecháčkovství, dobových rekvizit a také nadčasových motivů a útěchy v podobě prostých ctností ho okouzila natolik, že se rozhodl o nich napsat bakalářskou práci. Ke kompletní sbírce však chyběly některé povídky Ivana Kmínka, neváhal se proto ozvat přímo autorovi. Ivan Kmínek mu vyšel vstříc s laskavostí sobě vlastní. Potom kontaktoval též Zdeňka Rampase a povídky, dochované zatím jen v rukopise, byly na světě. Mailová komunikace byla završena setkáním s prezidentem fandomu na brněnském Fénixconu a s Ivanem Kmínkem na veletrhu Svět knihy. Jak to bude pokračovat nadále, je zatím ve hvězdách...

U Jana Hlavičky a Ivana Kmínka charakterizujeme žánrově vymezení v rámci vědeckofantastické literatury, dále typologizujeme častá témata jejich tvorby a stručně nastíníme světy, v nichž se povídky odehrávají a které údajně velmi připomínají dobové reálie. Na základě rozboru motivů a světů ukážeme, jak se jejich díla vztahují k dobové současnosti.

1. Základní periodizace před čtvrtou etapou

Těžko můžeme přesně vymezit vznik vědeckofantastické literatury u nás. Vedou se spory o to, ve kterém díle se už vyskytují vědeckofantastické prvky a můžeme na ně takto bez pochyb nahlížet. Slovník české literární fantastiky a science fiction hovoří o Karlu Janovi Pleskačovi jako o autorovi první české sci-fi knihy *Život na měsíci* vydané v roce 1881 (Adamovič – Neff – Olša 1995: 181), přesto do této doby můžeme jen těžko zakotvit vznik české vědecké fantastiky. Za první etapu tedy považujeme v souladu s Ondřejem Neffem a Alešem Langerem (viz Neff 1987: 373 a Langer 2006: 32) meziválečné období.

Moderní česká sci-fi v době, o níž budeme podrobněji pojednávat, tedy v osmdesátých letech, vstoupila do čtvrté etapy svého rozvoje (Langer 2006: 33). Nastíňme stručně předchozí vývoj: jaké etapy byly předcházející tři a jaké mezníky, mnohdy se shodující s důležitými historickými událostmi, předcházely této čtvrté éře.

1.1 První etapa - meziválečné období

Za první období moderní české sci-fi považujeme roky mezi světovými válkami, s nimiž jsou spojena významná jména a díla jako například Karel Čapek a jeho antiutopie *Válka s mloky* (1935) či světově proslulá hra *U. R.* (1920), Jan Weiss se svým *Barákem smrti* (1927), *Domem o tisíci patrech* (1929) nebo *Bláznivým regimentem* (1930), Karel Hloucha, považo-

vaný za českého Julese Vernea, jenž vydal své první vědeckofantastické prózy už před první světovou válkou a kterého Neff označuje jakožto „[...] autora první nesporně vědeckofantastické prózy u nás“ (Neff 1981: 105), dále například Jiří Hausmann a v neposlední řadě Jan Matzal Troska inspirovaný Julesem Vernem a autor vědeckotechnicky zaměřených děl. Kromě zábavné funkce měla sci-fi tohoto období také ráz reflexivní. Meziválečné období bylo příznačné průmyslovou a technickou revolucí, rozšířením velkovýroby, vynálezem nových destruktivních zbraní a celosvětovou krizí. Proto je logicky výskyt motivů jako utopie, vizionářství, technika, výstraha, zkáza lidstva. Někteří autoři dávali najevo obavy z technologií a budoucnosti a nabízeli čtenářům varovný pohled do ní. Například Čapkovu *Válku s mloky* čtenáři vnímali jako alegorické ztvárnění nacistické hrozby a válečných hrůz. Jiní autoři vnímali technologické možnosti jako atraktivní a vzrušující dobrodružství, navazující přitom na tradice technologické vizionářské tvorby Julese Vernea (J. M. Troska).

1.2 Druhá etapa – situace po druhé světové válce

Nástupem druhé světové války a nacistické okupace byla nejen vědeckofantastická literatura utlumená, ačkoliv za války začal publikovat své první prózy s fantastickými prvky František Běhounek (Neff 1995: 16). Doba poválečná je pak vstupem do druhé etapy, která trvala až do přelomu padesátých a šedesátých let.

Poněkud rozporuplně a svébytně se pro sci-fi literaturu jeví krátké tříleté období mezi dvěma totalitami v letech 1945–1948. Aleš Langer se v *Průvodci paralelními světy* shoduje s Neffem, který v knize *Něco je jinak* tvrdí, že v tomto údobí vzniklo množství pozoruhodných děl: „V období mezi lety 1946 a 1948 vyšlo u nás několik vědeckofantastických románů, které stojí za povšimnutí. V tomto nedlouhém mezidobí prudkých společenských střetů se krystalizovala literatura nového typu. Také vědeckofantastická literatura se snažila vyrovnat s novou dobou. Všimli jsme si nepodařených pokusů J. M. Trosky přizpůsobit se novým pohledům. Také Karel Hloucha, tehdy už zapomenutý klasik fantastického žánru, usiloval o svou renesanci. Jejich pokusy byly marné z objektivních důvodů. Poválečná éra, i ta přechodná, ohraničená Květnem a Únorem, měla jen málo společného s údobím před Mnichovem“ (Neff 1981: 329). „Tři poválečné roky přinesly mnoho nových prací, mezi nimiž dosáhly nejvyšší úrovně díla autorské dvojice Faulkner – Charous publikující pod pseudonymem R. V. Fauchar“ (Langer 2006: 32). Ve *Slovníku české literární fantastiky a science fiction* Neff polemizuje, zda toto trojletí zařadit do předchozí etapy, nebo je vyčlenit jako etapu samostatnou. Říká, že se kloní spíše k prvnímu náhledu, ale přesto bychom o tomto trojletí mohli uvažovat jako o svébytné době,

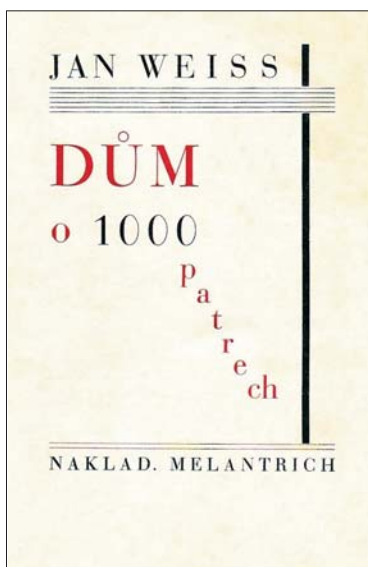
protože nevzniklo nic kvalitativně srovnatelného s literárními díly předválečnými a s produkcí následujících šedesátých let (Neff 1995: 11, 16). Svěbytnost této krátké etapy tkví také v politické situaci, neboť kulturní život ještě nebyl kontrolován a řízen státní mocí, literatura se nerozdělovala na zakázanou a povolenou. V onom trojletí psala svá díla již výše zmíněná autorská dvojice Rudolf Faulkner a Čeněk Charous, autoři technologicky zaměřené a budovatelsky optimistické sci-fi, v nichž zvyrazňovali Sovětský svaz jakožto stát s významným podílem na budoucím uspořádání světa (Neff 1981: 331). Jejich knihy byly pochopitelně poznamenány válkou, proto se moti-

vicky zaměřují na atomovou energii, spiknutí a špionáž, vystupují v nich tajné spolky a organizace, píše se o celých kolektivech lidí (na rozdíl od meziválečné doby zaměřující se převážně, nikoliv však vždy, na jednotlivce).

Roky těsně po Únoru se nesly ve znamení stalinismu, který sám sebe považoval za vyvrcholení dějin (Lehár et al. 2006: 734). Čistky postihly všechny kulturní okruhy, které se vymykaly stanoveným kolejm. Rušila se nakladatelství, psaly se hanlivé agitační recenze vůči „nepohodlným“, spousta literátů byla dána v nemilost. Likvidovalo se obrovské množství nežadoucích, tzn. jakkoliv mimo nastavené koleje vybočujících děl pod záminkou „očisty knihoven“. Došlo k osobnímu pronásledování, soudům a likvidaci představitelů kulturního života. Ústředním žánrem se

stal socialistický realismus (Lehár et al. 2006: 738), do jehož hranic se vešly budovatelské romány, agitační dramata, oslavné básně. Česká vědecká fantastika se naprosto odmlčela.

Až v polovině padesátých let s pádem stalinismu došlo k oživení fantastiky. Režim se tenkrát chopil příležitosti využít vědeckofantastickou literaturu jakožto zdroje své vlastní propagandy – budoval si pověst komunistické společnosti, která je nejlepším nástrojem pro vědecký i technický rozvoj, přičemž kritizoval kapitalismus jakožto systém, který není schopný kvůli principu výroby pro zisk dlouhodobého plánování a náročných projektů. Díla, která vznikala před obdobím značného uvolnění v šedesátých letech, tomu proto byla poplatná. V atmosféře studené války a soupeření ve zbrojení a dobytí vesmíru, poté, co panoval na poli české fantastiky hlad po dobrodružné a fantastické četbě, čtenáři vřele přijali i agitační díla. Mezi autory vynikl především Vladimír Babula, který navazoval na Rudolfa Faulknera, s nímž ho pojilo osobní přátelství a který Babulu přesvědčil ke psaní sci-fi. V časopisech *Věda a technika mládeži* a *Pionýr* vycházela v letech 1954–1956 na pokračování jeho románová trilogie *Signály z vesmíru*, *Planeta tří sluncí* a *Přátelé z Hadonoše*. I přes agitační záměr Neff hovoří o Babulovi jako o průkopníkovi renesance sci-fi (Neff 1995: 17). Je to pouze logické, neboť Babulovo dílo bylo prvním vědeckofantastickým románem po čtyřech letech od roku 1950.

1.3 Třetí etapa

Česká sci-fi vstoupila do své třetí etapy na přelomu padesátých a šedesátých let. V této době už byla odvrácená od předchozího propagandistického pojetí. Celá kultura byla prodchnuta jistým uvolněním od přísného komunistického dogmatismu. Šedesátá léta připouštěla experimentování, překlady známých světových autorů, kulturní rozhled a šíři, na veřejnost se dostalo mnoho děl, kterým nebylo umožněno spatřit světlo světa v dřívějších padesátých letech. Vztah politického režimu ke sci-fi byl tolerantní, mnoho autorů (Běhounek, Souček) bylo uznáváno jakožto tvůrci kvalitní literatury pro mládež a jejich díla se dočkala patřičné ediční péče (Neff 1995: 18). Sci-fi se začala brát jako samostatný žánr.

Autoři vědecké fantastiky usilovali na rozdíl od předchozích let o myšlenkově přínosnější tvorbu, k současnosti se vyjadřovali nezaújatě a nezatížení stranickostí a optimistickou naivitou. „Naivitu a dobrodružnost začala střídáť přesně cílená kritická zamyšlení nad člověkem a civilizací, technicismus byl zvolna (ale stále silněji) vytlačován humanismem“ (Langer 2006: 33). Pavel Kosatík hovoří v doslovu k antologii *Lety zakázanou rychlostí* o tomto přelomu jako o Roku Nula, o počátku letopočtu české science fiction (Kosatík 1990: 369). V uvolněné kulturní atmosféře vyšla zásadní díla od autorů, kteří se dnes zařazují mezi nejvýznamnější, a také Adolf Hoffmeister vydal první překladovou a vysoce kvalitní antologii *Labyrint* (1962).

Nepodstatnějšími z autorů, kteří se zasadili o další vývoj žánru u nás, byli Josef Nesvadba a Ludvík Souček. Nesvadba v letech 1958 a 1960 vydal povídkové sbírky *Tarzanova smrt* a *Einsteinův mozek*. Nesvadba představil odnož sci-fi známou jako „speculative fiction“ (Neff 1995: 18). V češtině se nabízí pojem „spekulativní literatura“, jehož význam není zcela objasněn, ale *Encyklopedie literatury science fiction* ho vykládá jako nepřiliš používaný termín, který někteří ztotožňují se science fiction, někteří ho používají k označení děl sci-fi, v nichž nemusí v rámci tohoto žánru figurovat nutně věda, zatímco jiní ho chápou jako veškerou fantastickou literaturu (Neff – Olša 1995: 33). V případě Nesvadby však chápeme toto označení jako spekulativní, hloubavá, kritická, filozofická díla, a to vzhledem k faktu, že psal povídky na témata, která ho zajímala, bez úmyslu psát prvoplánově a účelově sci-fi. Fantastika pro něj byla formou, nikoliv hlavním zdrojem atraktivizace či zábavy pro mládež. „Josef Nesvadba prostě psal povídky na témata, jež ho zajímala, a způsobem, který odpovídal jeho tehdejší letově. Povídky napsal a vydal a pak teprve přišli čtenáři, vzkríkli »hle, sci-fi« a dožadovali se, aby spisovatel pokračoval v práci dál, v rytmu jejich vzkríků“ (Neff 1987: 376). Tematicky jsou

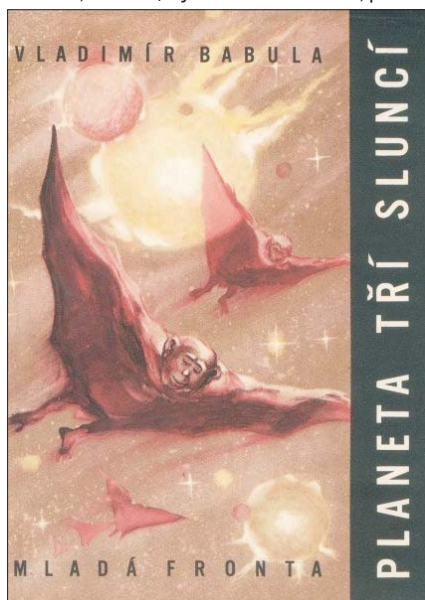
Nesvadbovy povídky zaměřeny na obyčejného člověka, jeho morální dilemata, na etiku a filozofické problémy, technicismus typický pro dřívější díla je odsunut do pozadí; děj a stručná psychologizace jsou zde vhodnými nástroji pro zdůraznění ústřední myšlenky, tvořící jádro povídky (Adamovič – Neff – Olša 1995: 161). Myšlenkově blízko k Nesvadbovi stála koncem šedesátých let a počátkem sedmdesátých skupina autorů, kteří se mu přibližovali podobným vztahem k realitě a fantastičnosti – opět šlo o autory zaměřující se na člověka a lidskou morálku, pro něž byla fantastika pouze formou. Byli to Jaromír Šavrdra, Václav Kajdoš, Jaroslav

Zýka, Lubomír Macháček a především Jaroslav Veis, o němž Neff hovoří jako o nejlepším možném Nesvadbově následovníkovi z této neoficiální skupiny (Neff 1981: 347). Tato skupina se významně podílela na rozvoji čtvrté etapy české sci-fi (Langer 2006: 33).

Ludvík Souček měl ke sci-fi velmi blízký vztah už od dětství. Vzhledem k jeho horlivosti a šíři zájmů není divu, že se stal jedním z neplodnějších autorů šedesátých let. Napsal velké množství publikací, článků, příruček. Jeho velkým inspiračním zdrojem byly nejen dobrodružné romány Julese Vernea, na něhož ve svých dílech přímo odkazuje, ale také nevyjasněné otázky minulosti, kterými ho zaujal záhadolog Erich von Däniken, jehož významné dílo *Vzpomínky na budoucnost* (1968) přeložil

do češtiny. Kanonickým dílem české sci-fi je nepochybně trilogie *Cesta slepých ptáků* (1964), *Runa Rider* (1967) a *Sluneční jezero* (1968). V trilogii se prostoupou dobrodružná tematika Julese Vernea v kombinaci s dänikenovskými tezemi – děj se odehrává v dobové současnosti, v jehož světě je Jules Verne stejně jako v našem součastí historie, přičemž hrdinové pátarají po jeho odkazu. Souček využívá metodu fiktivní reportáže, vypráví příběh pomocí rozhovorů, deníkových záznamů, dopisů, telegramů, atd. Text bilancuje na hranici mezi vědeckofantastickou beletrií a naučnou publicistikou, využívá přitom také tematiku typicky dänikenovskou, totiž přistání mimozemšťanů na Zemi v dávné minulosti (Neff 1981: 287-290). Souček tvrdil, že byl vždy proti fantazírování a sci-fi pro něj byla formou, jak převést reálné hypotézy do beletrie (Adamovič – Neff – Olša 1995: 202). Součkovovo dílo mělo díky svému čtivému a svižnému stylu velmi příznivé čtenářské ohlasy a tvoří podstatnou část české sci-fi šedesátých let a zaměřením a tematikou díla protiklad k úvahové Nesvadbově tvorbě.

Za další z podstatných počínů třetí etapy považujeme v roce 1962 vydanou antologii *Labyrint*, o níž se zasloužil Adolf Hoffmeister, která obsahovala překlady angloamerických povídek. Publikace byla výjimečným posunem kupředu, protože vyšla v době značné izolace od světové, obzvláště západní vědeckofantastické literatury. Americká sci-fi literatura se těšila

značné popularity a v šedesátých letech kvalitativně vrcholila (Neff 1995: 18). *Labyrint* je dílo dodnes vyhledávané a také po stránce překladu, výběru povídek a prezentace považované za vysoce kvalitní. V úvodní předmluvě od Adolfa Hoffmeistera se mluví poprvé u nás o sci-fi jako o žánru (Kosatík 1990: 369-370).

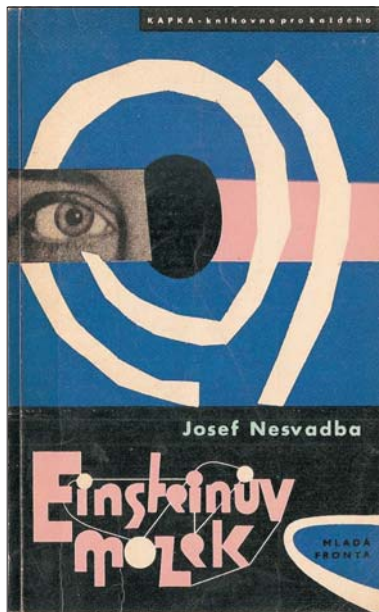
Přes mnohá pozitiva a výrazná jména autorů zájem o vědeckofantastickou literaturu v druhé polovině šedesátých let postupně pomalu klesal. Ačkoliv se vytvořilo jádro příznivců a čtenářů vědecké fantastiky, produkce nebyla kvantitativně schopna uspokojit poptávku a dlouhodobě tak udržet čtenářskou pozornost. Kniha vycházela málo, přestože velmi kvalitních. Touha po rozmanité četbě nebyla už tak velká jako v padesátých letech. Bylo zapotřebí rozšířit autorskou i čtenářskou základnu, dodat literatuře nový impuls. Ale místo toho v srpnu 1968 došlo k invazi vojsk Varšavské smlouvy, ihned po ní se stal politickým nástrojem neostalinismus a „zavádění pořádku“ neboli „návrat k normálnímu fungování společnosti“, jakékoliv reformní tendence byly okamžitě utlumeny, tolerantní komunisté byli ze strany propuštěni. Nastaly opětovné čistky knihoven a české inteligence, která byla buď rovnou zavřena, nebo jim bylo přiděleno podřadné zaměstnání neodpovídající jejich kvalifikaci. Rušila se nakladatelství i významná literární periodika. Nastalo dvacetiletí nepřetržitě normalizace a s ním v sedmdesátých letech stagnace české vědeckofantastické literatury s velmi vzácnou výjimkou v podobě pár povídkových sbírek psaných už ve dřívějším období a vydaných na počátku sedmdesátých let autory Václavem Kajdošem a Jaroslavem Zýkou. Stagnaci sci-fi však neměla na vině jen normalizační kultura, ale kombinace více zásadních faktorů tvořících pro sci-fi velmi nepříznivé období (viz níže). Útlum byl částečně prolomen až koncem sedmdesátých let nástupem čtvrté etapy české sci-fi. Její počátek je spojen především se jmény Jaroslava Veise a Ludvíka Součka.

2. Čtvrtá etapa

Do čtvrté etapy vstoupila česká vědecká fantastika koncem sedmdesátých let, její neaktivnější kulturní život trval v průběhu osmdesátých let, aby pak dosáhl svého vrcholu v raných polistopadových devadesátých letech, kdy mohlo legálně vyjít množství pozoruhodných díle psaných literárních děl.

Čtvrtou etapu můžeme charakterizovat na základě určitých styčných bodů a zlomů, které jsou pro ni typické a zásadní. Je to vznik mnoha sci-fi klubů, ustanovení pevné a zvětšující se fanouškovské základny, tzv. fandomu, a jejich pravidelná každoroční setkávání, tzv. cony, mezi nimiž nejvýraznější místo zastává setkání zvané Parcon. S tím se nedílně pojí vznik Ceny

Karla Čapka, která je dodnes v celorepublikovém měřítku nejprestižnějším a nejznámějším oceněním v oblasti české fantastiky. Také se začala vydávat a amatérsky v ilegality rozšiřovat mnohá periodika, tzv. fanziny. Vyšlo mnoho zásadních antologií a děl, objevily se nové autorské osobnosti mladší generace, začala se psát literární teorie zaměřená na fantastiku. Sci-fi začala žít vlastním autonomním kulturním životem. Co bylo prvotními impulsy pro tento kulturní život kolem vědeckofantastické literatury?

2.1 Společenská a politická situace a první impulsy

Sci-fi v první polovině sedmdesátých let stagnovala, protože jí chyběla autorská i čtenářská základna. Nejčastěji uváděným důvodem absence čtenářů a autorů je normalizační útlak. Vědecká fantastika nebyla podporována, ačkoliv režim neměl v podstatě pádné argumenty k jejímu naprostému ideologickému zavrnutí. Nejen že vycházela v okolních socialistických státech, ale také se nezapomínalo na její dřívější ideologická díla propagující komunismus. Proto byla vědecká fantastika regulována a odsunuta na periferii, ale ne zcela tabuizována. Byly tu ale další dva faktory, které se jeví jako velice podstatné a které nemají s normalizací nic společného (Neff 1994: 253). Byla to neochota nakladatelství vydávat tento literární žánr, protože ho nepovažovali za kvalitní a hodnotnou literaturu, přičemž jejich odmítnutí nebylo nijak ovlivněno bolševickým smýšlením. Nakladatelé se zkrátka na sci-fi dívali jako na podřadnou literaturu. Posledním faktorem tedy byla nepřítel čtenářstva. Lidé přestali sci-fi kupovat a číst, tudíž nebylo ekonomicky výhodné ji vydávat.

Vztahu mezi politickou situací, čtenářským obecnstvím a sci-fi si podrobněji všímá Ondřej Neff ve své stati „Pár poznámek k práci Aleše Langerá“, která je reakcí na práci Aleše Langerá *Průvodce paralelními světy*, a hned na úvod říká: „Langer naznačuje ze strany moci postoje až averzivně agresivní. Skutečnost bylo mnohem složitější“ (Neff 1994: 251). Dále mluví o 3. odboru ministerstva kultury, který sci-fi údajně nenáviděl a má podíl na tom, že po celou dobu čtvrté etapy vývoje české sci-fi nebylo možné založit ani edici, natož pak literární časopis. Tento 3. odbor ministerstva měl totiž rozhodující slovo ve formování edičních plánů nakladatelských domů a ve stanovení výše nákladu (Neff 1994: 252). Nepřízeň publika, nakladatelů a politiků pak shrnuje větou: „Sumárně vzato, tři biřicové, bolševik, estét a cifršípón, do sci-fi bušili a bušili, někdy naráz, jindy na střídačku“ (Neff 1994: 254). Pro sci-fi bylo období první poloviny sedmdesátých let nepříznivé ze všech podstatných hledisek – čtenářského, autorského a politického.

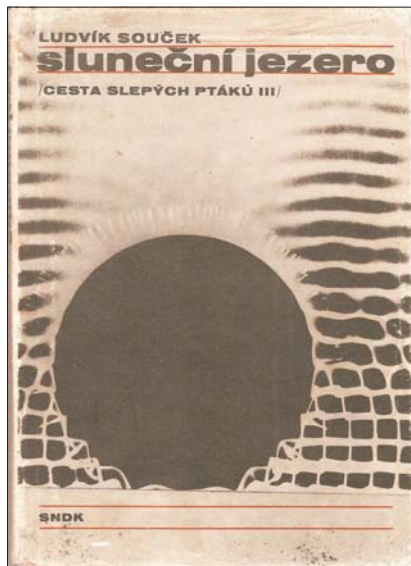
Ve druhé polovině sedmdesátých let ale začala být aktivní skupina redaktorů a nakladatelů, kteří začali pomalu a postup-

ně zájem o sci-fi obnovovat. Zdeněk Volný, šéfredaktor periodika *Světová literatura*, do něj zařadil stálou rubriku vyhrazenou pro sci-fi. Z dalších jmenujme Ivo Železného z nakladatelství *Svoboda* nebo Vojtěcha Kantora z *Mladé fronty*, z nakladatelství má významnou zásluhu *Albatros* (Neff 1994: 254). Tito jednotlivci byli sci-fi příznivě nakloněni, vytrvale ji vydávali a propagovali, a stali se těmi, kteří mají obrovskou zásluhu na popularizaci tohoto žánru. Obnova sci-fi přišla analogicky s cel-

kovým uvolněním v české kultuře a ve veřejně vydávané literatuře na přelomu sedmdesátých a osmdesátých let, kdy se spousta exilových a samizdatových autorů navrátilo do oficiální literatury (Lehár et al. 2006: 907), a kromě výše jmenovaných nakladatelů je spojena se jménem Jaroslava Veise. Tyto osobnosti sestávaly ze stejné generační skupiny literátů tvořící pod inspirativním vlivem angloamerické sci-fi, polského kultovního autora Stanisława Lema a ruských spisovatelů bratrů Strugackých (Lehár et al. 2006: 907).

Vytrvalý záměr, vydávání vlastního oficiálního žánrového časopisu a samostatné žánrové ediční řady, se sice nepodařilo realizovat, přesto režim evidentně v osmdesátých letech toleroval některé z autorů, jako byli již zmíněný Jaroslav Veis, Ondřej Neff a Josef Nesvadba, a nakladatelů a redaktorů jako Vojtěch Kantor a Ivo Železný (Macek 2006: 38), jak je ostatně vidno na knižních titulech a významných antologiích, které se podařilo prosadit do edičních plánů právě těmito nakladateli. Literatura oficiální a neoficiální se postupně sblížovala a mezi spisovateli se objevovali reformátoři navazující styk s exilovými autory, mezi nimiž byl mimo jiné i Ondřej Neff (Lehár et al. 2006: 915).

Ve druhé polovině osmdesátých let se navíc socialistická politika v evropských zemích začala pomalu hroutit pod tíhou ekonomické neudržitelnosti a Gorbačovových reforem otevřené politiky. „Hlas Gorbačovových reforem v druhé půli osmdesátých let doléhal do Československa jen jako vzdálená ozvěna“ (Lehár et al. 2006: 913), přesto lze o tomto období hovořit jako o časech značného uvolnění a rozkvětu sci-fi, protože v porovnání s předchozími dobami vycházelo nebývale více vědeckofantastických děl a československý fandom vstoupil, a to nejen v porovnání s předchozími desetiletími, ale i v kontextu samotných osmdesátých let, do svého vrcholného období po Parconu konaném v roce 1984. „V roce 1984, po Parconu, se i další kluby odhodlaly k pořádání conů, přičemž mnohé v této tradici úspěšně pokračují dodnes a dá se říci, že československý fandom vsoupl do (v kontextu předrevolučních osmdesátých let) zlaté éry své existence“ (Macek 2006: 37). O této situaci podrobněji pojednáme níže v kapitole Vznik fandumu a Ceny Karla Čapka.

Konkrétní základy k formování čtvrté etapy, dodnes považované za počátek fandomového hnutí u nás, položili především Ludvík Souček a Jaroslav Veis. Veis, řazený Alešem Langerem do nesvadbovské větve sci-fi (Langer 2006: 41), vydal v roce 1976 zásadní povídkovou sbírku *Experiment pro třetí planetu*. Ta nejen že přinesla autorovi velkou popularitu a zařadila ho mezi špičku moderní české sci-fi (Adamovič – Neff – Olša 1995: 234), ale také je považována, podobně jako Běhounkovy práce po poúnorovém útlumu, za renesanci vědeckofantastické literatury po normalizačním útlaku. V období stagnace vědecké fantastiky proto tvoří vydání této knihy jeden z charakteristických znaků této etapy (Neff 1995: 19). O tři roky později, na sklonku formování fandomového hnutí u nás, následovala sbírka *Pandořina skříňka*.

Další zlomový krok učinil Ludvík Souček zanecháním svého odkazu. V červnu roku 1978, krátce před svou smrtí, mu v časopise *Literární měsíčník* vyšla stať s názvem „Přímluva za budoucnost“. Mluví v ní o hluboké tradici české sci-fi sahající až do dávné minulosti (zmiňuje Karla Čapka, Jana Neruda, Jakuba Arbesa a dokonce i Komenského s jeho utopickým *Labyrintem*); popisuje situaci sci-fi literatury nejen

v západních státech, ale i v zemích socialistického bloku, v SSSR, Polsku, Maďarsku, které byly po stránce ediční péče ke sci-fi příznivě nakloněny. Na příkladu edičního konglomerátu okolo německé série Perry Rhodan, vycházející v obrovských nákladech každý týden, pak srovnává situaci u nich se suchopárem u nás. Mluví o zahraničních časopisech, bulletinech, edičních řadách specializovaných na vědeckofantastická díla. Jako jednoznačné pozitivum ediční řady Perryho Rhodana vidí mimo jiné jeho ideologickou sílu: „Domnívám se, že Rhodan je jedním z nejzasloužilejších bojovníků proti komunismu, jakými se může NSR pyšnit, [...] Mladík, kterého mister Rhodan věrně doprovázel od dětských let [...], je naprogramován ideálním způsobem, zahrnujícím manipulovatelnost, cílenou zaslepenost a do podvědomí sestoupivší komplex odporu a nechuti proti komukoli a čemukoli, co by jej chtělo a snad dokonce i mohlo vytrhnout z příjemného čarokruhu vlastního vysněného, avšak uzavřeného a nerozporného světa“ (Souček 1978: 68). Jeho hlavními argumenty podporujícími vědeckofantastickou literaturu jsou její fantazie potřebná ve všech složkách lidského života včetně vědy, předvídání budoucího vývoje determinovaného současností a připravujícího čtenáře na různé mezní situace, které bude v budoucnu potřeba řešit, a v neposlední řadě její ideologická moc – možnost formovat ideál socialistického člověka a vzorové společnosti v blízké budoucnosti. Tato stať je mnohými autory popisujícími vývoj sci-fi kultury osmdesátých let hojně citována (Pavlem Kosátkem, Zdeňkem Rampasem, Ondřejem Neffem, Jakubem Mac-

kem). Přesto nebyl ohlas této statě v době vzniku tak rozsáhlý, jak by se z dnešního pohledu podle všech zmínek mohlo zdát. Ondřej Neff to vysvětluje tím, že stať vyšla právě v *Literárním měsíčníku*, periodiku s nákladem sedm tisíc kusů, z nichž většina byla automaticky odvážena do sběru, neboť periodikum to bylo odmítané a nečtené, a že efekt statě byl nulový, protože ji nikdo nečetl kromě Jaroslava Veise (Neff 1994: 251). Právě poslední Neffova poznámka je ale zásadní. Veis Součkovu stať totiž uvedl na veřejnost a zpopularizoval. Napsal text „Čekání na roboty“ otištěný v *Mladém světě* v prosinci téhož roku. V

článku jsou, podobně jako v Součkově stati, vzneseny argumenty pro existenci sci-fi literatury. Autor se zamýšlí nad její definicí, mapuje její počátky ve světě, pojednává o účelu tohoto žánru a smyslu fantazie pro lidský život, pro předvídaní budoucího vývoje a postoji lidstva k němu. V poslední kapitole textu nazvané „Chceme sci-fi?“ Veis přímo navazuje na Součka, upozorňuje na jeho stať a cituje ji. Článek je zakončen výzvou: „Snad tedy nezůstane jen při tom, že v českých zemích se soustavněji věnují vydávání sci-fi jen nakladatelství Mladá fronta a Albatros [...]. Snad šesté číslo Literárního měsíčníku nebude jen ojedinělou vlašťovkou a příklad Světové literatury, která od počátku letošního roku pravidelně v každém čísle přináší rubriku Ze světa sci-fi, povzbudí další zájem. Snad právě v těchto dnech zakládají v některém našem městě [...] první klub přátel science fiction“ (Veis 1978: 18). Tímto textem ve čtenářsky oblíbeném periodiku se Součkův odkaz rozšířil na veřejnosti a Veis se Součkem se tak stali iniciátory fandumu.

Jaká byla situace pro sci-fi v osmdesátých letech? Zde je nutné shrnout a srovnat její postavení s předchozí situací ve stínu komunistických totalitních režimů, aby byly jasné změny, které sci-fi prodělala, a to z hlediska tří nejpodstatnějších a proměnlivých pilířů: čtenářská obec, autoři a politická situace. Co se týče poslední jmenovaného, postoj režimu ke sci-fi reflektoval politickou situaci a proměňoval se v závislosti na aktuálních vládnoucích autoritách. „Vztah ke sci-fi se stal jakýmsi barometrem politického klimatu“ (Neff 1990: 2).

Po ukončení tuhého stalinismu a naprostého zákazu sci-fi v raných padesátých letech převládla v polovině desetiletí snaha využít vědeckofantastickou literaturu k propagaci komunistických idejí. Vzhledem k dychtivosti po romantické dobrodružné četbě a jejímu nedostatku (Neff 1995: 17) však čtenářské obci toto ideologické pojetí nebylo na překážku a akceptovala jej, protože autoři využívali režimní agitaci jako prostředku, aby vůbec mohli psát a vydávat vědeckou fantastiku. Čtenářská obec měla zájem o dobrodružnou sci-fi a tento zájem byl

autory naplněn, ovšem vědecká fantastika se motivikou držela v normalizačních kolejích.

Šedesátá léta a politické uvolnění přineslo do sci-fi dobrodružnou literaturu Ludvíka Součka a úvahová a filozofická díla Jana Nesvadby. Sci-fi se zviditelnila a stala svébytným žánrem, o těchto dílech se začalo mluvit jako o vědeckofantastických, nikoliv o dobrodružných oddechových knížkách pro mládež. Ustanovilo se čtenářstvo podporující sci-fi. Vycházela vysoce kvalitní díla, těch však bylo málo a čtenářská pozornost od druhé poloviny šedesátých let ochabovala. „Základní prob-

lém této etapy nevidím však ani tolik kvalitativní jako kvantitativní. Knih žánru science fiction nikdy nevycházelo dost, aby čtenářská veřejnost byla pod ustavičným tlakem a její pozornost se udržela kvalitní nabídkou“ (Neff 1995: 19). O Nesvadbovy práce už nebyl takový zájem jako o jeho raná díla. Sci-fi psalo málo autorů, čtenářská základna se zmenšovala a to i přesto, že politické klima tohoto období bylo svým přístupem ke sci-fi a ke kultuře obecně velmi tolerantní.

Sedmdesátá léta znamenala útlum na všech frontách – čtenáři sci-fi nekuipovali a nečetli, jejich zájem opadl, takže ani nakladatelství ji nevydávala. Režim tuto stagnaci podporoval a mnoho českých vědeckofantastických autorů se zcela odmlčelo.

Osmdesátá léta přinesla obnovu sci-fi. Za její renesanci nese podíl skupina již výše zmíněných nakladatelů,

redaktorů a autorů, kteří postupně začali zájem o sci-fi obnovovat mezi čtenáři tisknutím sci-fi povídek v periodikách a vydavatelskou činností, a dále fandumové hnutí (viz níže). Rozdíl oproti předchozím dobám tkvěl ve změnách, které nastaly v oblasti čtenářské, autorské i politické, a to především ve změnách k lepšímu. Nastala nová vlna české sci-fi a její popularita se nebyvalou měrou zvýšila tak, že se jí věnovali i autoři mainstreamoví, mezi nimiž zaujal hlavně Vladimír Páral se svými vědeckofantastickými díly jako *Válka s mnohozviřetem* (1983) nebo *Romeo a Julie 2300* (1982). Československý fandum začal fungovat jako šířitel popularity sci-fi mezi vzrůstajícím čtenářstvem a jako prostředí dávající prostor novým autorům. Shrňme-li tuto situaci: přibývalo žánrových autorů, ať už profesionalizovaných a mainstreamových, nebo fandumových (takových, kteří začali psát až pod záštitou československého fandumového hnutí), nakladatelé vydávali sci-fi a rostla základna čtenářů a zájemců. A konečně poslední podstatný pilíř, politické klima, se pomalu stával příznivějším už od přelomu sedmdesátých a osmdesátých let, proto to byla správná doba pro vznik fandumu a rozvoj sci-fi u nás.

2.2 Vznik Československého fandomu a Ceny Karla Čapka

Termín fandom je převzat z angličtiny spojením slov fan a dominion (Macek 2006: 13) a označuje hnutí příznivců sci-fi, fantasy a hororu. Tento termín nebyl na přelomu sedmdesátých a osmdesátých let u nás neznámý, fandom vznikl již koncem dvacátých let dvacátého století v USA (Neff – Olša 1995: 464). Také v ostatních socialistických zemích se první kluby formovaly dříve než u nás, například v SSSR již v šedesátých letech, v Polsku v polovině sedmdesátých let. „Československý fandom, zřejmě vlivem kulturní i fyzické izolace ve smutně proslulém období normalizace, vznikl později než ve většině ostatních evropských zemích“ (Rampas 1990: 62). Dřívější doba sci-fi literatury a zakládání fandomových klubů u nás opravdu nepřála. Počátky klubové aktivity sice sahají až do roku 1969, kdy skupina fanoušků založila Klub Julese Verna, ten ale velmi brzy xx. Za dalšího předchůdce můžeme považovat Karla Jedličku, který udržoval kontakty s fanoušky, jejich činnost však byla zaměřena převážně na sběratelství, proto lze těžko hovořit o fandomovém hnutí (Rampas 1989: 168).

Až ve druhé polovině sedmdesátých let se podařilo výše zmíněným redaktorům (Volný, Železný, Kantor) obnovit zájem o sci-fi. V postupně narůstající čtenářské základně došlo k významnému posunu vpřed – touha sdružovat se v kolektivech, vyměňovat si informace a publikace, diskutovat. Jako naplnění této touhy a jako reakce na Součkovu a Veisovu stať vznikl v roce 1979 ve dnech 30. 4. až 1. 5. 1979 na Matematickofyzikální fakultě v Praze první sci-fi klub s názvem Villoidus (Langer 2006: 34, Rampas 1990: 62). V následujících letech se inspirovala spousta fanoušků, kteří zakládali další kluby. Fanouškovská základna se rychle rozrůstala a tvořila zdroj bohatého společenského a literárního života. Vznikl tak československý fandom. Klubová činnost se zaměřovala na setkání, výměnu informací, na besedy s pozvanými významnými spisovateli a příznivci sci-fi (první byli Jaroslav Veis a editor Ivo Železný). Na Parconu (význam viz níže) v roce 1983 formuloval doživotní prezident Československého fandomu Zdeněk Rampas tři zásady fanouškovského hnutí: propagace sci-fi, pomoc při vývoji a prosazování mladých autorů a klubová činnost sloužící jako fórum sociální komunikace fanoušků (Rampas 1989: 170, Stručná historie 2001).

Po počátcích a formování čtvrté etapy nastala doba jejího dynamického rozvoje od roku 1982, v němž došlo ke dvěma zcela zásadním událostem (Langer 2006: 34). Z iniciativy pardubického klubu Salamandr byla vyhlášena Cena Karla Čapka, soutěž o nejlepší vědeckofantastickou povídku, a při příležitosti jejího vyhlášení se konalo první československé celostátní setkání všech příznivců sci-fi v Pardubicích nazvané prostě Pardubice '82 (Rampas 1988: 185), jehož hlavním organizáto-

rem se stal na mnoho let dopředu tehdy vysokoškolský student Pavel Poláček. Z obojího se stala tradice, která nepřetržitě trvá dodnes. Setkání všech fanoušků přerostlo v každoročně pořádaný československý národní con (z anglického convention – setkávání fanoušků sci-fi ve světě nebylo v té době ničím novým), nazvaný od roku 1983 Parcon. Prvních pět ročníků proběhlo v Pardubicích, proto se vžil tento název, třebaže místa setkání se pak údajně kvůli ideové ostrážitosti střídala (Langer 2006: 35), důvod byl ale nejspíš poněkud prozaičtější: hlavní organizátor, Pavel Poláček, ukončil studia v Pardubicích na VŠCHT, v jejichž prostorách se Parcony konaly, a nenašel za sebe v nižších ročnících náhradu, která by zde organizovala další ročníky (Rampas – Žourek 2012), takže v roce 1987 proběhl Parcon v Praze a nadále se města každý rok střídala. Cena Karla Čapka, udělovaná na Parconech, je dnes nejprestižnější tuzemskou literární cenou v oblasti fantastiky. Jejím symbolem a zároveň předávanou cenou se stala figurka mloka na paměť Čapkovy *Války s mloky*. V následujících letech zakládaly inspirované kluby mnoho dalších cen, tematických soutěží, anket apod. Jmenujme například anketu Ludvík založenou na památku Ludvíka Součka a vyhlášenou poprvé na Parconu v roce 1984 nebo cenu O Stříbrnětělý hal-mochron zveřejněnou v tomtéž roce. Ta se tematicky zaměřuje na práce, jejichž ústředním tématem je cestování časem. Její první ročník vyhrál Jan Hlavička se svou povídkou *Tak tohle zas, potomečkové, ne!* Obě tyto ceny se každoročně předávají dodnes.

Výše jsme o situaci fandomu po Parconu 1984 mluvili v souladu s Jakubem Mackem jako o jeho vrcholném období. Macek v následujícím odstavci dodává: „Struktura předlistopadového československého fandomu v jeho takřka již vrcholné podobě se v mnoha ohledech lišila od podoby jeho západního vzoru. Jeho základem byly sice kluby, základním komunikačním prostředkem (takřka výhradně samizdatové) fanziny, fandom pořádal řadu conů – většina dění se ovšem, jak už bylo řečeno, odehrávala v rovině pololegální (pod hlavičkou existujících oficiálních organizací, např. Svazarmu) či vyloženě ilegální. Profesionalizovaná složka fandomu, na západě velmi výrazná a viditelná, byla značně atrofovaná – zastupovalo ji vlastně jen několik profesionálních, režimem více či méně tolerovaných autorů [...] a redaktorů a editorů tehdejších na fantastiku nespecializovaných časopisů, vydavatelství a nakladatelství [...]“ (Macek 2006: 37-38).

V tomto sdělení je velká část pravdy, je však třeba je upřesnit. Je pravda, že některé ze složek fandomu byly atrofované. Žánrové oficiální časopisy začaly koneckonců vycházet až po revoluci a na vydání knížky mnohdy spisovatel čekal v řádu několika let. Ale časopisy byly nahrazovány velmi širokou škálou

lou fanzinů čítajících na desítky titulů. Počet klubů příznivců vědecké fantastiky vzrostl v roce 1983 na dvacet a mnoho z nich se inspirovalo Parconem a založilo svá vlastní menší setkání. Parcony sice mohly být pořádány pouze pod oficiální organizací, Svazarmem nebo Svazem socialistické mládeže, ovšem to byl jeden z mála prvků, který měl co do činění s režimem, který jinak tato setkání neovlivňoval. Organizátoři se snažili v případě Parconů o profesionalizovanou úroveň s bohatým programem: promítáním, přednáškami, spoutěžími, besedami a diskuzemi s pozvanými proslulými autory sci-fi, což byly atributy inspirované západními cony, a tyto atributy se jim dařilo do československých setkání vtisknout. Počet fanoušků sci-fi vzrostl v řádu na stovky lidí, přičemž Parcony měly vždy kapacitu hostů zcela naplněnou. Co do organizace, počtu fanoušků a společenského života tedy fandom atrofovaný nebyl. Macek dále říká, že profesionalizovanou složku fandomu zastupovalo jen několik režimem tolerovaných autorů, což je pravda, mezi takovými byli například Ondřej Neff, Jaroslav Veis a Josef Nesvadba. Jenže pak je tu právě autorská složka neoficiální, neprofesionalizovaná, vydávaná pouze v rámci fandomu, a ta vznikla kolem Ceny Karla Čapka – a těchto autorů se objevilo několik desítek a dokonce tvoří samostatnou vyhraněnou autorskou skupinu, která byla v osmdesátých letech nedílnou a hlavně převážnou součástí fandomu. „Onen »Okruh autorů Ceny Karla Čapka« se stal v dějinách současné české SF pojmem s jasně daným významem“ (Langer 2006: 65). Je pravdou, že to byli autoři, kteří dříve nepsali, a že každý z nich, který něco vydal, tak učinil až po listopadové revoluci s výjimkou Františka Novotného, který už v roce 1988 vydal díky Pavlu Kosatikovi sbírku povídek *Nešťastné přistání* a to až poté, co tři povídky byly z ideologických důvodů vyřazeny (Langer 2006: 71). Ale ve své době byla tato pozoruhodná řada neoficiálních a fandomových autorů považovaných za nesporně talentované velmi známá, početná a čtená převážně mezi žánrovou komunitou, v čemž nebyl ve srovnání s ostatními zeměmi rozdíl. Otázka profesionalizace sci-fi autorů je také ožehavá. S Mackem lze souhlasit, že profesionálních žánrových spiso-

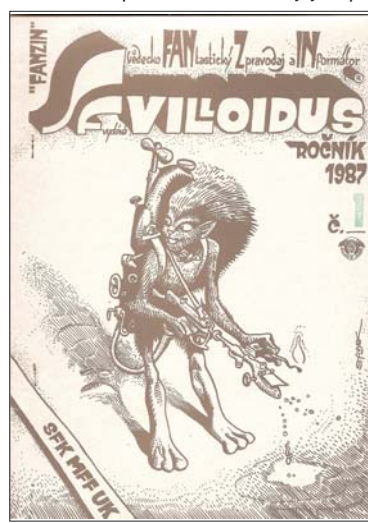
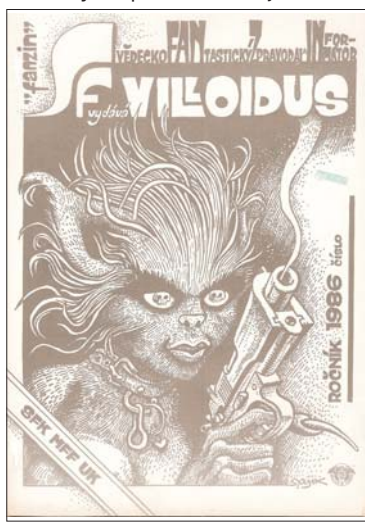
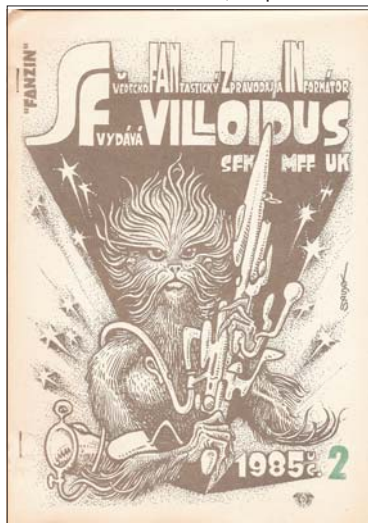
vatelů bylo málo – ale to bylo i ve všech předchozích etapách české sci-fi. Navíc profesionální spisovatelé tvořili v kontextu fandomu minoritní složku, takže je na pováženu, zda profesionalitu autorů lze použít jako jedno z měřítek atrofovanosti fandomu.

Každopádně lze říci, že tyto tři významné faktory – vznik sci-fi klubů, Parcon a Cena Karla Čapka – měly výrazný stmelující vliv na všechny fanoušky, a vytvořily tak podstatnou živnou půdu pro objev desítek nových autorů jak po stránce kvantitativní, tak i kvalitativní. Režim sice sci-fi stále nepřál, přesto ale prostředím kolektivu a organizované klubové činnosti umožnilo vznik několika výjimečných děl a rozpoutalo bohatou literární činnost.

2.3 Nakladatelská činnost – fanziny a antologie

Významným prostředkem a fandomových nástrojem se staly tzv. fanziny – (spojení slov fan a magazine, k tématu více viz Neff – Olša 1995: 469-472). Byla to periodika vydávaná jednotlivými kluby, které se pro tuto činnost inspirovaly v zahraničí, kde fanziny vycházely již dlouho. Prvním magazínem tohoto druhu byl fanzin nazvaný jednoduše *Sci-fi* a vydával jej klub při Hvězdárně v Teplicích od roku 1981 (Neff – Olša 1995: 470). Byl však režimem po dvanácti číslech zakázán (Rampas 1990: 53). Z dalších podstatných jmenujme fanzin klubu Villoidus s názvem *SF* vydávaný od roku 1982 nebo *Interkom* od roku 1984, který seznamoval širší veřejnost s klubovou činností a plnil i organizační úlohu. Jedním z nejprofesionálnějších byl fanzin *Ikarie XB*, jenž se stal předchůdcem významného polistopadového, už plnohodnotného a legálního magazínu *Ikarie*. Od počátku těchto klubových snah vzniklo na desítky různých fanzinů.

Fanziny zastupovaly úlohu chybějícího profesionálního žánrového časopisu. Umožňovaly komunikaci mezi jednotlivými kluby a uveřejňovaly jinak nedostupné překlady zahraničních spisovatelů. Jednou z nejdůležitějších funkcí fanzinů však bylo vydávání povídek nových autorských objevů. Mladí spisovatelé měli jen málo možností ke své prezentaci: buď se jejich po-

vídky objevily v nějaké antologii, což však vyžadovalo vyšší literární úroveň, nebo právě skrze fanziny, které byly amatérským spisovatelům přístupnější. Fanziny se množily v atmosféře ilegality, takže se zhotovovaly samizdatovými metodami: opisovaly se ručně nebo se množily přes průklepový papír apod. Izolace od oficiálních direktiv umožňovala zveřejňovat v podstatě libovolný okruh témat, a tak se fanziny staly zdrojem nezávislé tvorby, do nichž mohl psát takřka kdokoliv a cokoliv v intencích vědeckofantastického žánru. Nevýhodou ovšem byla nízká zpětná vazba ze stran čtenářů (Langer 2006: 36), neboť fanziny se dostaly jen mezi úzký okruh recipientů, kteří se o problematiku aktivně zajímali nebo byli sami součástí této tvorby. Negativem je také z dnešního hlediska obtížná dohledatelnost – kvůli neoficialitě nejsou mnohé z těchto magazínů dostupné skrze oficiální knihovnické instituce a nelze je zpětně dohledat jinak než přes bývalé autory, kteří do nich přispívali, nebo od sběratelů.

Druhým významným fandomovým médiem byly antologie – povídkové sbírky, v nichž se objevovaly práce mnoha různých autorů. V osmdesátých letech jich vyšlo podstatně více než v předchozích etapách a shromažďovaly to nejlepší z tuzemské i překladové vědeckofantastické tvorby ať už autorů zcela nových nebo fandumu již známých. Tento trend antologií byl v osmdesátých letech natolik výrazný jak kvalitativně tak kvantitativně, že je nazýván „obdobím antologií“ (Langer 2006: 38). To ovšem neznamená, že by antologie vycházely výhradně v osmdesátých letech – jistá návaznost trvala až do počátku devadesátých let. Některé výbory totiž vyšly po listopadové revoluci, ale připravovaly se již před ní (*Lety zakázanou rychlostí* Pavla Kosatíka vyšly v roce 1990), jiné porevoluční publikace zase tvořily ediční řadu s předrevolučními (například *Lovci černých mloků* v ediční péči Zdeňka Rampase vyšli poprvé v roce 1988, jejich druhý díl 1989 a třetí 1990). Termínu „období antologií“ tedy rozumíme spíše tak, že v něm tento trend započal a nabyl nebyvalého rozmachu, který, stejně jako čtvrtá etapa české sci-fi, vyvrcholil v raných devadesátých letech.

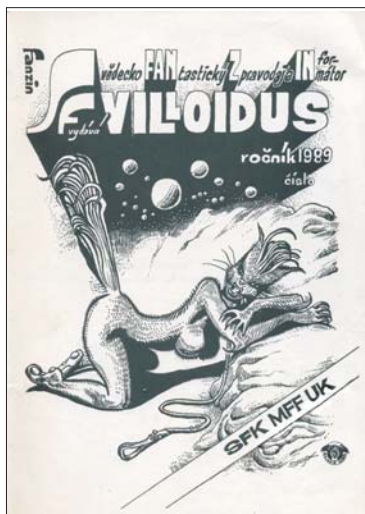
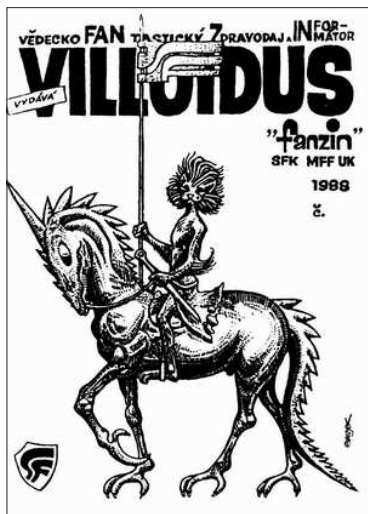
Vůbec první antologii českých sci-fi povídek u nás byli *Neviditelní zloději*. Kniha vyšla v roce 1980 ediční péčí Ireny Žitkové a Teodora Rotreklia; v tomtéž roce vyšla překladová antologie *Stvořitelé nových světů* sestavená Ivo Železným, což byl jeho první významný redaktorský počín (Langer 2006: 33, Historie fandumu 2011). V roce 1983 vydal Vojtěch Kantor v nakladatelství Mladá fronta dvoudílnou antologii *Lidé ze souhvězdí Lva a Železo přichází z hvězd*. Ty měly pro vývoj žánru velký význam, protože v nich byly obsaženy povídky skoro celé generace, jejíž autoři se prezentovali v předrevolučních osmdesátých letech svými samostatnými knihami (Neff 1995: 19). Antologii se dostalo velkého ohlasu i u fandumu a Aleš Langer ji označuje za vnitřní mezník čtvrté etapy sci-fi oddělující její počátek od období rozvoje: „I zde můžeme nalézt mezník oddělující počátek čtvrté etapy od období jejího rozmachu“ (Langer 2006: 37). První Mlok za zásluhy, což byla odnož Ceny Karla Čapka udělovaná většinou editorům, nakladatelům a aktivním členům fandumu, byl udělen roku 1983 a připadl právě Vojtěchu Kantorovi za tyto antologie.

Následovaly v nakladatelství Svoboda Ivo Železným vydané antologie *Stalo se zítra* (1984) a *Návrat na planetu Země* (1985), objemné svazky, v nichž se objevily práce desítek autorů, kteří jsou vždy na konci publikace stručně představeni a jejichž povídky jsou tematicky rozděleny do několika okruhů (*Pozemšťané, Vynálezy a vynálezci, Ratio ex machina, Čas je zrádná past, ...A mimozemšťané*). Za tyto monumentální výbory a za svou činnost dostal Ivo Železný cenu Ludvík a Cenu Karla Čapka za zásluhy.

Charakter antologií také měly publikace zabývající se úspěšnými účastníky Ceny Karla Čapka. Významnou publikací byl *Kočas*, který vychází každoročně dodnes a shromažďuje vítězné povídky této soutěže. Dále to byly výběry povídek autorů, kteří se v rámci Ceny Karla Čapka viditelněji prosadili, a to *Lovci zlatých mloků* (1988) a výše zmíněný *Lovci černých mloků*.

2.4 Parconský okruh autorů a tematika jejich tvorby

Osmdesátá léta přinesla změnu také v autorské oblasti a v tematice vědeckofantastických děl. V souladu s Alešem Langerem dělíme autorskou základnu osmdesátých let do tří skupin: autoři, kteří knižně vydali svá díla již v předchozích letech a nadále se soustavněji a převážně věnovali sci-fi (sem patří zejména Jaroslav Veis), autoři balancující na hranici mezi mainstreamem a sci-fi (Vladimír Páral), a už zmíněná zcela nová skupina, která nás zajímá především – autoři, kteří do vzniku fandumu nepublikovali, až fandum jim poskytl patřičné zázemí pro sebe prezentaci. Byla to velmi výrazná skupina, kterou znali především fandumoví fanoušci, tedy jen zasvěcení, a která se ustavila kolem Ceny Karla Čapka a pravidelných Parconů (Langer 2006: 38). Tento par-

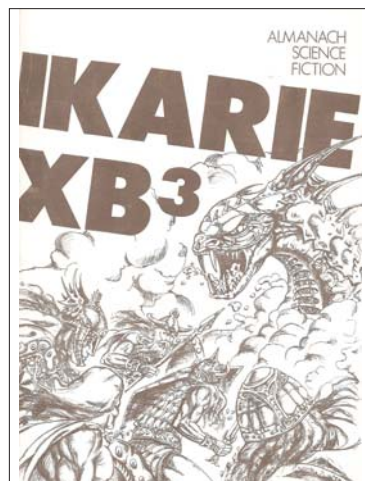
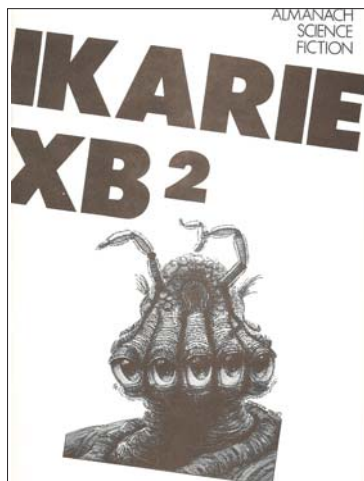
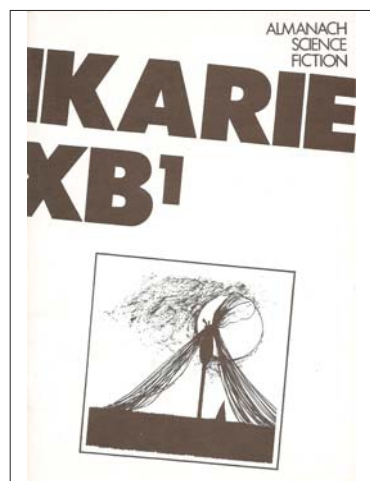
conský okruh měl na české vědeckofantastické scéně výrazné postavení a jeho tvorba patřila na nějakou dobu, vymezenou osmdesátými léty a počátkem devadesátých let, mezi nejoblíbenější a nejčtenější v rámci neoficiální fandomové kultury. Souhrnné povídkové sbírky mnoha z těchto autorů mohly vyjít z ideologických důvodů až po revoluci. Mezi známějšími jmenujme například Evu Hauserovou, Josefa Pecinovského, Petra Hetešu, Pavla Kosatíka, Jaroslava Jirana, Františka Novotného a Jiřího Procházku (Langer 2006: 71). Nejoblíbenější a nejocetovanější z tohoto okruhu pak byli Jan Hlavička a Ivan Kmínek (Langer 2006: 69, Neff 1995: 20, Neff 1990: 2). Jak už bylo řečeno výše, v rámci žánru tvořili tito autoři specifickou skupinu, vzpomeňme znovu tezi Aleše Langer: „Onen »Okruh autorů Ceny Karla Čapka« se stal v dějinách současné české SF pojmem s jasně daným významem“ (Langer 2006: 65). Výlučnost tkvěla jednak v neoficiálním prostředí (povídky se šířily výhradně samizdatově a byly s fandomem úzce spjaty) a z toho vyplývající absence jakéhokoliv státního dohledu, což částečně tvořilo kolorit jejich povídek a autorských osobností.

Témata okruhu parconských autorů nelze pro jejich četnost a odlišnost mezi nimi jednoznačně specifikovat do typologizovaných skupin bez toho, že bychom je zobecnili. Každý autor přistupoval k vědeckofantastické látce jinak a originálně. Ale spousta z těchto parconských autorů měla více či méně společný inspirační zdroj.

Jedním z nejprogresivnějších témat, do této doby až na malé výjimky nevidaným, byla jednoznačně reflexe dobové současnosti osmdesátých let v celé její šíři. Lze tvrdit, že právě neoficiální těchto autorů a jejich vydávání v takřka undergroundové podobě jim umožnila využívání okolní současnosti jako bohatého inspiračního zdroje. „Autoři této skupiny měli mnoho společného, ale především se shodovali ve svém ideovém zakotvení, které je vedlo ke kritickému postoji stávajícího společenského pořádku. Domnívám se, že právě tyto postoje umně skryté ve fiktivní realitě děl přinesly naší SF takovou oblibu mezi čtenáři. Zvláště pak, když tato díla měla i nepopíratelné kvality literární. Ve druhé polovině 80. let byla většina kvalitní české SF prosycena rozličnými nárázkami na soudobou totalitu, která ostatně

k tomu přímo vybízela“ (Langer 2006: 38). V rámci čtvrté etapy sci-fi bylo něco takového dosud v podstatě nemožné (nikoliv v rámci celé sci-fi, totalitní společnost kritizovala antiutopická díla například Jiřího Marka nebo Čestmíra Vejdělky vycházející v šedesátých letech) – autoři se do této doby nevyslovovali ke společenské a politické situaci, neboť socialistická společnost nebyla považována za vhodný inspirační zdroj pro sci-fi (Langer 2006: 65), a i kdyby to dělali, nepřítomnost organizovaného fandomu a jeho fanouškovské složky by pravděpodobně nepřinesla jejich dílům patřičný čtenářský ohlas, neboť legálně by těžko mohla vyjít. Tato společenská témata a více či méně skryté nárážky se opravdu na několik let staly výrazným tématem české spekulativní sci-fi parconského okruhu. „Dobová diskrepance mezi slovy a činy vládnoucí strany, neradostná současnost a ještě neradostněji tušená budoucnost se staly na několik let hlavním tématem myšlenkově progresivní SF, která se takto začala odklánět od původní funkce SF“ (Langer 2006: 65). Přesto je nutné být v tomto zobecnění opatrný. Bylo by mylné domnívat se, že dobová současnost osmdesátých let sloužila těmto autorům výlučně jen jako zdroj pro kritiku totalitní doby a jako jediné téma tvorby. Mnohdy psali totiž díla zaměřená jinak, jejichž tématem byl člověk a jeho problémy obecně, nejen jeho peripetie ve vztahu k totalitě, přičemž ze současnosti, ve které tvořili, si autoři často brali jen kulisy, charaktery, prostředí a témata, která však rozhodně nemusí být vztažena na konkrétní totalitní období a nemusí nutně pouze kriticky reflektovat. Obecně můžeme zopakovat tezi, že osmdesátá léta sice byla bohatým inspiračním zdrojem ve všech možných podobách, ale nelze tvrdit, že jediným tématem (ačkoliv častým a pro čtenáře pravděpodobně významným) byla kritická reflexe totalitní politiky a společnosti, a to i v rámci úzce vymezeného okruhu parconských autorů.

Z Langerovy studie vyplývá kritický a takřka rebelantský postoj parconských autorů k totalitě. Na toto opět zareagoval Ondřej Neff a přidává svou zkušenost jakožto aktivního autora té doby. Říká: „To, co jsme psali v osmdesátých letech, taky jistě neslo symptomy té doby. [...] Snad i to je symptomatické, že se zde nesnadno hledá heroický antirežimní postoj. Aleš Langer [...] se snaží nějaké rebelantské postoje nalézt a akcen-

tovat. Myslím, že je to marná snaha. Ta doba byla spíš k režimu lhostejná než rebelantská. [...] Symptom doby vidím právě v tomto obecně vyjadřovaném znechuceném ignorování komunistického panstva“ (Neff 1994: 258). Dále srovnává postoj sci-fi osmdesátých let s léty šedesátými a jejich vztahem k tehdejší komunistické moci na příkladu Jiřího Marka a Čestmíra Vejdělky, jejichž díla měla co demaskovat, neboť se vyrovnávali ze zklamání z čerstvě se objevivší komunistické víry (Neff 1994: 258). V osmdesátých letech ale už nebylo co odhalovat, podle Neffa to byla doba jakési parodické deskripce, grotesek a skrytých posměšků na aktuální situaci. „Byla to v jistém smyslu také groteskní doba a její komické rysy se odrážely i ve sci-fi tvorbě. [...] Všichni jsme grotesky psali, někteří, jako třeba Ladislav Szalai, Ivan Kmínek, Jan Hlavička, výhradně jen ty. Symbolem epochy by rozhodně nemohl být Conan s krvavým mečem v ruce. Spíš unavený klaun, s polovypitou fľaškou zalezlý někde do kouta. Podle toho i sci-fi čtvrté etapy vypadala. Mnohdy to byla parodie na sci-fi, jako náš život byl parodií na život“ (Neff 1994: 259). Neff tedy ve sci-fi osmdesátých let nevidí žádnou podkopnickou činnost, žádné účelné rebelantství a cílené zaměřené protirežimní útoky, spíše parodií na sci-fi a parodizovanou skutečnost. Langer pak dále ještě svůj pohled na tuto literaturu vysvětluje generačním předurčením: „»Rebelantství« české sci-fi je však pro mne skryto v čemsi jiném. A stále silněji jsem přesvědčen, že se jedná o recepci generační – jinými slovy, že stejná díla ve své době působila na mou generaci rozdílným způsobem než na generaci Ondřeje Neffa“ (Langer 2004: 271). Každý z nich tedy vnímal parconskou sci-fi odlišně. Podle Neffa to byla (jednoduše a neúplně řečeno) parodie, podle Langer šlo o skrytou revoltu vůči zavedenému společenskému pořádku, avšak oba názory sdílí základní tezi, že se v ní objevuje reflexe soudobé reality.

Snaha o žánrové a typové rozdělení děl parconských autorů je přinejmenším osidná, a to i přes ono společné ideologické zaměření, protože nelze jednoznačně charakterizovat jednotlivé autory podle vyznění jejich textů. Formálně šlo nejčastěji o povídky, což bylo pochopitelně dané už jen charakterem sou-
těže o Cenu Karla Čapka o nejlepší vědeckofantastickou povíd-

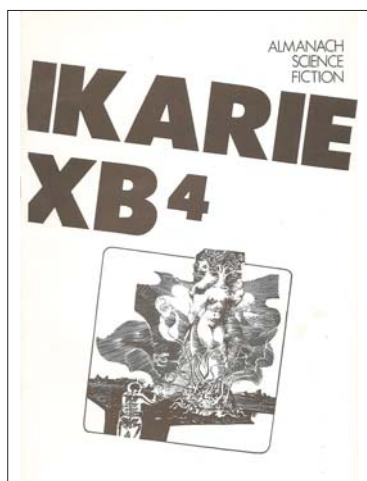
ku. Právě povídky byly totiž ideální formou pro širokou škálu použitých témat, motivů a žánrů. Mají dostatečný rozsah k vypracování vtipné a humorné sci-fi anekdoty, která by rozhodně sama o sobě pro rozsáhlý román nevystačila, ale na druhé straně ji lze využít jako prostředek pro morální poselství, obecnější lidské problémy a pro ztvárnění bezútesného světa budoucnosti. Proto nelze říci, které povídky typově obecně převládaly – autoři totiž většinou psali v duchu všech těchto možných kategorií. Využívali ironii, satiru, humor a grotesknost, nebo naopak vážné a tíživé dystopické vize nevzhledné a bezútesné budoucnosti. Tragikomické motivy obyčejných až směšných charakterů zasazených do drsného světa a řešících závažné problémy jsou právě častými devizami Jana Hlavičky a Ivana Kmínka, přitom ale Ivan Kmínek svého prvního Mloka vyhrál za povídku *Syntamor zasahuje*, která rozhodně i přes svou vypointovanost žádné velké morální obecné ponaučení neskrývá a lze ji označit za jednoznačně humornou povídku s funkcí pobavit čtenáře, a dokonce v ní nelze najít takřka nic, co by současný i dobový čtenář mohl identifikovat jako kritiku totalitní současnosti. Zde vidíme to, o čem jsme už pojednávali, totiž že i autoři zaškatulkování do této parconské skupiny a podle Langer reflektující soudobou realitu se některými po-
vídkami tomuto zařazení vymykají.

Parconská autorská základna, jak už bylo řečeno, byla sice neprofesionalizovaná, přesto Zdeněk Rampas považuje toto období za zlatý věk české sci-fi povídky, protože autoři se snažili i přes důraz na zábavnost svých děl o literární úroveň mainstreamových autorů a mnohdy se jim to podle všeho dařilo (Rampas 2009), což bylo pravděpodobně dáno také tím, že v osmdesátých letech byl velkým tématem člověk a lidské problémy, přičemž jeden z hlavních rysů, díky kterému se díla žánrově řadí do vědecké fantastiky, a to právě vědeckost, fantastičnost, odklon od běžné zkušenosti a nereálnost, se sice vyskytoval, ale netvořil jádro povídky, byl stále více odsouván do pozadí (Langer 2006: 12-13). Tímto autoři, ať už záměrně či nezámyslně, navázali na dílo Josefa Nesvadby.

2.5 Bod zlomu

V souladu se Zdeňkem Rampasem takto nazýváme listopadovou revoluci, která byla zatím snad nejvýraznějším předělem v dějinách vědeckofantastické literatury. Mnoho neúspěšnějších parconských autorů těsně po revoluci na počátku devadesátých let vydalo svá díla a poté přestalo psát, čímž uzavřeli čtvrtou etapu sci-fi, která pak vstoupila do dosud nezmapované a kvantitativně nejrozsáhlejší etapy páté. Jaké byly příčiny tohoto odmítnutí spousty parconských autorů? Rampas se ve stejnojmenném příspěvku předneseném na konferenci k fantastické literatuře konané v roce 2009 zabývá právě touto otázkou (viz Rampas 2009).

První příčinou je pravděpodobně už zmíněná tematika kritické reflexe totalitní doby. Ko-

munistický režim byl náhle pryč, s čímž spouště autorů zmizel bohatý inspirační zdroj. Útočit na totalitu, ať už více či méně, bylo po revoluci poněkud zbytečné, skryté narážky v textech přestaly plnit svou funkci – ať už rebelantskou či posměvačnou. Nebyl důvod, proč útočit nebo proč se posmívat totalitní době. „Na jedné straně tyto narážky posilovaly spiklenecký vztah mezi autorem a čtenářem [...]. Avšak na druhé straně se toto (přízněje, že trochu jednostranné) zaměření stalo po listopadu 1989 jistou překážkou na další cestě české SF literatury“ (Langer 2006: 38). Skupina parconských autorů nyní řešila základní otázku – co tedy vlastně budeme psát? Jan Hlavička si tuto otázku pokládal také: „Vše připadalo mi marno, bez těch skrytých narážek už to nebude ta sranda atd. Jenže po každém mejdanu přichází ráno“ (Hlavička 1990a). Na povrch vyvstal generační rozdíl mezi těmi, kteří byli v období revoluce přibližně čtyřicátníci a svá dospělá léta prožili s plným vnímáním totalitního soukolí, a mezi dvacátníky, kteří se nové době po stránce autorské přizpůsobovali snadněji. „Proč bychom se měli od těch mladých nadosmrti lišit jen proto, že my [sic] jsme nežili v normálním státě? My se lišíme přístupem, lišíme se věkem, který není zásluhou“ (Hlavička 1990a). Podobně to cítila Eva Hauserová: „My sciisté se pravděpodobně nebudeme vracet k útokům na totalitu; ale co tedy vlastně budeme psát? – V tu chvíli jsem si uvědomila, že to je problém pro Ondřeje, pro Hlavičku, Kmínka nebo i pro mě, ale už to vlastně není problém pro dnešní dvacetileté, pro Adamoviče, Klímu, Kadlečkovou a ostatní, kteří se s těmi omezeními a tabu zas tak moc nesetkali nebo proti nim s fascinující přímočarostí bojují: tito lidé budou psát... prostě normálně. To, co by psali, kdyby žili v nějakém normálním státě. My, kteří máme za sebou pokrývající a traumatizující zkušenosti posledních dvaceti či více let, se asi od jejich generace budeme nadosmrti nějak lišit“ (Hauserová 1989).

Druhým důvodem bylo pravděpodobně nebyvalé rozšíření trhu s fantastickou literaturou obecně. Záměrně používáme termín fantastická, nikoliv pouze vědeckofantastická literatura. Hojně se totiž začal prosazovat také žánr fantasy, který se před revolucí takřka nevyskytoval, touha čtenářského obecnstva po něm je tedy logická. Objevila se nová témata a noví autoři, vydala se spousta překladové literatury. V rámci sci-fi se objevily nové žánry, například cyberpunk, rozšířila se literatura zaměřená na akci a také poněkud prvoplánovitější díla brako-

vého typu s cílem pobavit čtenáře bez nějakých obzvláštních podnětů k přemýšlení. Spekulativní a úvahově náročnější literatura sice nevymizela, čehož je ostatně důkazem například František Novotný, který píše dodnes a v roce 1991 obdržel za novelu *Ramax Mloka*, přičemž podle Langer a jde o jeden z myšlenkově nejsilnějších příběhů současné sci-fi (Langer 2006: 115), ale úvahová literatura se zkrátka objevila v opozici vedle nadprodukce sci-fi a fantasy s převážně akční a zábavnou funkcí. Jako kdyby parconsští autoři tušili, že o „malou čečáckovskou“ vědeckou fantastiku, ztvárňující, jak to přeneseně, ale výstižně uvedl Neff, onoho „unaveného klauna s polovypitou fľaškou“ nebude v nové epoše místo vedle sci-fi a fantasy několikánásobně větší množství a široké škály kvalit.

Poměr kvality nad kvantitou obecně v osmdesátých letech jasně převládal, autoři na sebe brali většinou zodpovědnost nejen pobavit, ale také předat čtenáři myšlenku, sdělit mu něco závažnějšího. „Jako by se autoři styděli své čtenáře »jenom« bavit“ (Langer 2006: 68). Převážným měřítkem literární kvality porevoluční sci-fi se stala „čtivost“, nikoliv propracovanost světa a postav, jak o tom ostatně píše i Pavel Kosatík: „V málo které recenzii chybí sdělení, jestli je knížka, o níž se mluví, »čtivá« nebo ne [...]. Čte se to »dobře«, jaká úleva! Pak začíná být zajímavé, o čem to je, jak je propracovaný svět, ve kterém se to odehrává, ale už chybí to, co já, a teď se ocitám v nejsubjektivnějším subjektivnu, považuju za podstatné: co je to za člověka, o kterém se mi v té knížce píše [...], a tak u čtenářů, recenzentů převažují hlediska vnější, řekl bych konzumentská [...]“ (Kosatík 1996). Tomuto nově vzniklému prostředí se někteří fandomoví autoři přizpůsobili a psali nadále, například František Novotný, Ondřej Neff a Josef Pecinovský. Spousta jiných se nepřizpůsobila a podle všeho ani přizpůsobovat nechtěla – chyběla jim motivace a prostředí bolševismu, které v nich vyvolávalo touhu psát. Neff tuto tendenci identifikuje jako jakýsi „tlak“ spisovatele, který nutí psát a který se nedá naordinovat – a jakmile toto ustane, autor přestává psát pod „tlakem“ a tím pádem začíná psát rutinu. „Záleží na tlaku. Já jsem kupříkladu litoval, když se ze scény vytratil Honza Hlavička nebo Ivan Kmínek – myslím, že to jsou autoři, které dnešní neofanové ani neznají. A pod jakým tlakem psali! Jenže, než aby psali rutinu, přestali psát“ (Neff 2000). Co ale úbytek tohoto spisovatelského „tlaku“ autorů způsobilo, se můžeme o každém z nich individuálně pouze domnívat, souhrnně to ovšem s největší pravděpodobností byla listopadová revoluce a s ní přicházející změny společenského pořádku a knižního trhu. Pravděpodobně, výstižně a souhrnně zní slova Ivana Kmínka: „Snad nějak tak bych psal i dál, kdybych psal [Ivan Kmínek komentuje svou povídku *Nojo*], jenže už jsem mj. cítil, že o nějaké »malé«, rodinné a čečákovské sci-fi brzy přestane být zájem. To se samozřejmě taky stalo: na náš trh se přivalila lavina tisícovek titulů, které tu předtím nemohly vyjít, a zejména ta sci-fi byla převálcována fantasy. Sci-fi tu pak hodně představovaly nekonečné řady »fantastického čtiva do vlaku«, akční cyberpunkové i jiné »řežby«, apod. Ne že bych měl nějaký zásadní odpor třeba proti fantasy, ale prostě mě to moc nezajímá, není to můj šálek čaje“ (Kmínek 2012a).

Pokračování přístě

